

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
КРИВОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**
(приурочено до 90-річчя КДПУ)

Кривий Ріг – 2020

ЗМІСТ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД КАР'ЄРНОГО САМОПРОЕКТУВАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ	8
<i>Світлана Антонова</i>	
СЛІДСТВО У СПРАВІ «ПІЗАНСЬКА ВЕЖА»: ФІЗИЧНИЙ АНАЛІЗ	12
<i>Ксенія Архипченко</i>	
МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У 2 КЛАСІ.....	15
<i>Марія Білан</i>	
<i>Маргарита Кірєєва</i>	
ВИВЧЕННЯ ШВИДКОЗМІННИХ МЕХАНІЧНИХ РУХІВ У ШКІЛЬНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ ФІЗИКИ	19
<i>Олександра Богданова</i>	
«КОЛИ ЩЕ ЗВІРІ ГОВОРИЛИ» І. ФРАНКА: АЛЕГОРИЧНІ, ІДЕЙНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СМИСЛИ КАЗОК	22
<i>Дар'я Бут</i>	
ГЕНДЕР ТА РЕКЛАМА: ЯК РЕКЛАМА НАВІЮЄ ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ.....	25
<i>Ірина Волохіна</i>	
СУДОВІ УСТАНОВИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ XIV-XVI ст.....	28
<i>Олександр Городецький</i>	
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДРУГОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	31
<i>Анастасія Гречка</i>	
<i>Ольга Ушакова</i>	

ОЛЕШКІВСЬКІ ПІСКИ ЯК НОВА ТУРИСТИЧНА ДЕСТИНАЦІЯ УКРАЇНИ	34
<i>Андрій Гуда</i>	
МОЖЛИВОСТІ КВАНТОВОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАДАЧ МАШИННОГО НАВЧАННЯ	37
<i>Павло Загородько</i>	
КОМУНІКАТИВНІ РОЛІ І СТРАТЕГІЇ ЯК БАЗОВІ СКЛАДОВІ ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНОГО ІМІДЖУ	41
<i>Юлія Зашкола</i>	
ПОБУДОВА ЧИСЛОВИХ РЯДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КВАДРАТА ТАНГРАМ.....	45
<i>Аліна Комарова</i>	
ЛІНГВІСТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПОНЯТЬ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ	48
<i>Дар'я Корецька</i>	
ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ КАЗКИ.....	52
<i>Кристина Користова</i>	
РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У ФОРМУВАННІ ТОТАЛІТАРНОГО РАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (КІНЕЦЬ 1920 – 1 ПОЛОВИНА 1930-Х РР.)	55
<i>Сергій Корнієнко</i>	
ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ОСНОВИ ЇХ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ.....	58
<i>Анастасія Кошеленко</i>	
СТРУКТУРНІ Й СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОМАТИЧНИХ ПОБАЖАНЬ УДАЧІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	61
<i>Кристина Кошельник</i>	

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ЯК ПРОЯВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ
ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ..... 64

Уляна Курілова

ПОТОЧНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ
СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ 67

Людмила Легка

ВОКАЛЬНО-ОРФОЕПІЧНІ ВМІННЯ : ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 71

Ганна Малій

ВІРТУАЛЬНИЙ ХОР ЕРІКА ВІТАКЕРА..... 74

Мармиш Вікторія

МООС ЯК ФОРМА ПІДВИЩЕННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ..... 77

Михайло Мінтій

КОЛАБОРАЦІОНІСТСЬКА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ
ПОВСЯКДЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЇ (на прикладі
преси міст Кривий Ріг та Кам'янське) 80

Наталя Москаленко

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ГЕОМЕТРІЇ ТА ШКІЛЬНОГО КУРСУ
РОБОТОТЕХНІКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ STEM-ОСВІТИ 84

Няньчук Владислав

ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС КОМП'ЮТЕРНОЇ
ГРИ..... 87

Станіслав Підпригора

GEOGEBRA ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У
НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ 91

Ольга Пилипенко

РЕАЛІЗАЦІЯ АЛГОРИТМІВ КОНВЕРТАЦІЇ ТА ІМІТАЦІЇ В СИСТЕМІ АДАПТАЦІЇ ДИЗАЙНУ САЙТУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМ КОЛЬОРОСПРИЙНЯТТЯ.....	95
<i>Владислав Пірогов</i>	
ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ДИТЯЧОГО ФЕНТЕЗИ (ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ).....	98
<i>Анна Рева</i>	
РОЗРОБКА ГРИ-КВЕСТУ ЗАСОБАМИ РУШІЯ UNITY	102
<i>Богдан Ростальний</i>	
СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ XVII – XVIII СТОЛІТЬ: ГУМАНІСТИЧНІ ПРИНЦИПИ Г. СКОВОРОДИ.....	105
<i>Рудик Катерина</i>	
«ДИСКУРСИВНА СТРАТЕГІЯ» І «ТАКТИКА»: ЗІСТАВЛЕННЯ ТА УТОЧНЕННЯ ПОНЯТЬ	108
<i>Анастасія Савіцька</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ	113
<i>Семашкіна Вікторія</i>	
ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ ВУОД.....	116
<i>Анастасія Сівачук</i>	
ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 2 КЛАСУ У КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ	119
<i>Іванна Скупейко</i>	
<i>Анна Мудрук</i>	
ЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ НА ТЕРИТОРІЇ КРИВОРІЖЖЯ.....	123
<i>Анастасія Сорочинська</i>	

МІСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ КРИВОРІЗЬКИХ МАЙСТРІВ	126
<i>Анна Суровцева</i>	
КОНТРАСТ І НЮАНС ЯК ЗАСІБ ВИРАЗНОСТІ В ЖИВОПИСНІЙ КОМПОЗИЦІЇ НАТЮРМОРТУ НА ЗАНЯТТЯХ З ЖИВОПИСУ	130
<i>Марія Таран</i>	
МОДА І РЕЛІГІЯ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ ТА СОЦІУМУ	133
<i>Терехова Марина</i>	
У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ	136
<i>Анна Терещенко</i>	
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФАУНИ ТВЕРДОКРИЛИХ КРИВОРІЗЬКИХ ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ... 140	
<i>Андрій Трошин</i>	
<i>Юлія Голуб</i>	
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ WEB-КВЕСТ	144
<i>Анастасія Тютюнник</i>	
АФОРИСТИЧНА ПАЛІТРА ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА КАЛАШНИКА	147
<i>Ірина Убізська</i>	
ЛІНГВОКРЕАТИВНА СПЕЦИФІКА МОВЛЕННЄВОГО ПОРТРЕТУ ПЕРСОНАЖУ ТВОРУ О. ДОММА «DER BRAVE SCHÜLER OTTO KAR»... 150	
<i>Юлія Філоненко</i>	
СТВОРЕННЯ ТА ПЕРШІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ «САЮДІС» В ДОКУМЕНТАХ КДБ ЛИТВИ (1988-1989 рр.)	153
<i>Олександр Холодняк</i>	
ВОКАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ Р. ШУМАНА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	158
<i>Жанна Цікурєнко</i>	

ЛІНГВІСТИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ..... 161

Павло Шанін

РОЗРОБКА ПРОТОТИПУ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ
ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИХ КВЕСТІВ У ДОПОВНЕНІЙ РЕАЛЬНОСТІ 164

Дмитро Шенілев

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД КАР'ЄРНОГО САМОПРОЕКТУВАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Світлана Антонова

студентка IV курсу психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Чаркіна О. А.

Свідоме кар'єрне цілепокладання та рефлексія професійних намірів здійснюється саме в період вузівського навчання, коли відбувається не тільки оволодіння предметними знаннями і фаховими компетенціями, але і розвиток професійної самосвідомості, остаточне становлення особистісної, соціальної та професійної ідентичності майбутнього психолога, проектування його індивідуальних освітніх і самоосвітніх траєкторій та подальшого кар'єрного шляху.

Відсутність актуальних, чітко визначених, практико-орієнтованих уявлень про майбутню професію та ціннісного ставлення до процесу і результату соціономічної діяльності створює значні труднощі на шляху професійної соціалізації студентської молоді.

Наявні протиріччя між адекватністю кар'єрних орієнтацій студентів-психологів і реальними умовами суспільного життя, зокрема між уявленнями про престижність і рентабельність професії психолога і фактичний рівень оплати праці в Україні.

Відсутність державних гарантій працевлаштування після закінчення ЗВО і високий рівень конкуренції серед молодих фахівців без досвіду роботи, зростання суспільно-економічних вимог до особистості сучасного фахівця – ці та інші чинники зумовлюють потребу в удосконаленні професійної підготовки майбутніх психологів і психологічному супроводі кар'єрного самопроектування на основі ціннісного самовизначення.

Метою дослідження є визначення структури кар'єрних орієнтацій студентів-психологів як складової психологічного супроводу кар'єрного самопроектування.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати ступінь теоретичного і практичного вивчення особливостей кар'єрних орієнтацій студентів-психологів.

2. Розкрити поняття «кар'єра», «кар'єрні орієнтації», «кар'єрне самопроекування», «кар'єрний самоменеджмент».

3. Розробити і впровадити програму емпіричного дослідження структури кар'єрних орієнтацій майбутніх психологів.

4. Здійснити кількісний та якісний аналіз результатів емпіричного дослідження.

Об'єкт дослідження – кар'єрні орієнтації студентів напряму підготовки 053 «Психологія».

Предмет дослідження: структура та психологічні особливості кар'єрних орієнтацій майбутніх психологів.

Методи дослідження:

I. Теоретичні: теоретичний аналіз і узагальнення даних наукових джерел з проблеми дослідження.

II. Емпіричні: спостереження, опитування, тестування за методиками: «Якорі кар'єри» (Е. Шейна (переклад і адаптація В. А. Чікер, В. Е. Винокурова)), «Виявлення професійного типу особистості» (Дж. Холланд), опитувальник термінальних цінностей «ОТеЦ» (І.Т. Сенін).

III. Математичні: кількісна та якісна обробка даних, методи описової статистики.

Практичне значення результатів дослідження: полягає у визначенні структури і психологічних особливостей кар'єрних орієнтацій студентів, що є актуальним не тільки в контексті вдосконалення програм професійної підготовки психологів у ЗВО, але і суттєво розширює предметне поле досліджень у галузі організаційної, соціальної та економічної психології, збагачуючи зміст сучасних уявлень про стратегічне планування кар'єри на основі ціннісного самовизначення.

Основні результати дослідження:

1. Теоретико-методологічний аналіз фахових джерел показав, що в сучасних умовах реформування українського суспільства проблема психології кар'єри знаходиться на початковому етапі пошуків.

2. Розкрито поняття «кар'єра», «кар'єрні орієнтації», «кар'єрне самопроекування», «кар'єрний самоменеджмент».

3. Визначено, що професійна спрямованість опитаних студентів відповідає обраній професії.

4. Визначено загальну структуру і виокремлено домінуючі кар'єрні орієнтації у вибірці студентів-психологів. Перші рангові позиції зайняли: стабільність роботи; можливість максимально ефективно використовувати таланти і досвід для реалізації суспільно важливої мети; врівноваженість власних потреб, сім'ї та кар'єри.

5. Емпіричним шляхом встановлено, що на даному етапі соціалізації студенти надають перевагу навчанню і професійній сфері життя. Це можна пояснити як сучасними тенденціями у вищій освіті (бінарна система підготовки фахівців), так і потребою студентів у фінансовому самозабезпеченні, а отже – необхідністю поєднувати навчання та роботу.

Також було виявлено, що студенти-психологи, переважно, вбачають сенс життя у досягненні власних цілей, отриманні морального задоволення в усіх сферах життя, збереженні власної унікальності та набутті матеріального достатку (високих прибутків).

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що кар'єрні орієнтації опитаних студентів-психологів, у цілому, відповідають характеру професії та роду діяльності. Найбільш значущими кар'єрними орієнтаціями виявилися «служіння» та «стабільність робочого місця». Орієнтація на «професійну компетентність», на жаль, зайняла низькорангові позиції, що може бути зумовлено різними чинниками, зокрема, уявленнями студентів про те, що в сучасному інформаційному суспільстві якісна самореклама (психологічних послуг) – набагато вагоміший інструмент кар'єрного менеджменту, ніж професійна компетентність як єдність

теоретичної і практичної готовності здійснювати професійну діяльність на високому рівні майстерності.

Література

1. Березовська Л. І. Кар'єрні орієнтації сучасних студентів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. №1. С. 105–113.

2. Гончарова Н. О. Вплив кар'єрних орієнтацій на формування професійної мотивації майбутніх учителів у навчальному процесі. *Наука і освіта*. 2015. №1. С. 31–35.

3. Євдокімова О. О. Соціально-психологічні особливості студентського віку та їх урахування в системі психологічного супроводу. URL : https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/13.pdf.pdf

СЛІДСТВО У СПРАВІ «ПІЗАНСЬКА ВЕЖА»: ФІЗИЧНИЙ АНАЛІЗ

Ксенія Архипченко

студентка I курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – д. техн. н., проф. Здешиц В. М.

Є цілий ряд «простих» питань, які ставлять школярів (і студентів-фізиків) в глухий кут. Здавалося б, очевидний факт: історія про експерименти Галілея на Пізанській вежі увійшла в науковий фольклор, про це написано в самих різних підручниках [1].

Як приклад наведемо задачу, розв'язану здавалося б раз і назавжди Галілеєм, який за словами Вінченцо Вівіані (подумки за деякими даними) кидав кулі різної маси з Пізанської вежі в 1589 році. Мета експериментів – демонстрація неосвіченої публіці того факту, що час падіння не залежить від маси кулі. Тим самим спростовувалась теорія Аристотеля, яка стверджувала, що швидкість падіння пропорційна масі тіла.

Галілей так описує цей експеримент в книзі «Про рух»: *уявіть собі* (курсивом виділено автором) два предмети, один з яких важче іншого, які з'єднані мотузкою один з одним, і скиньте цю зв'язку з вежі. Якщо ми припустимо, що важкі предмети дійсно падають швидше, ніж легкі і навпаки, то легкий предмет повинен буде сповільнювати падіння важкого. Але оскільки дана система в цілому важче, ніж один важкий предмет, то вона повинна падати швидше нього. Таким чином, ми приходимо до протиріччя, з якого випливає, що початкове припущення (важкі предмети падають швидше, ніж легкі) – невірно.

Через недосконалість вимірювального обладнання того часу вільне падіння тіл вивчати було майже неможливо. Зараз же кожен школяр може зняти відео падіння тіла в уповільненому темпі (режим *slow motion*) і легко експериментально визначити яке тіло впаде швидше. Чому ж на питання: яка із сполучених мотузкою кульок однакового діаметра в дослідах Галілея впаде швидше – легка чи важка – більшість людей інтуїтивно відповість – важка! І,

головне, будуть праві! Якби Галілей дійсно проводив свої досліди на Пізанській вежі, він теж переконався б, що важка куля перша торкнеться землі! Проведемо слідство у справі про Пізанську вежу з позиції фізика і відповімо на питання: а чи проводив дослід Галілей?

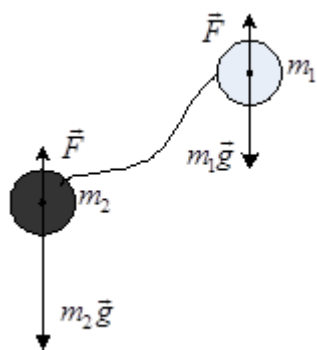

Рис. 1.

Розглянемо рух у повітрі куль однакових розмірів та поверхні, але з різними масами (рис. 1). Нехай перша куля має масу m_1 , а друга $m_2 > m_1$. З'єднані кулі нехай будуть нерозтяжною ниткою, масою якої можна знехтувати, і довжина якої значно перевищує діаметри кульок. Відпустимо кулі одночасно з одного і того ж рівня. Як відомо, на кулі буде діяти сила тяжіння і сила опору повітря F , яка

при малих швидкостях кульки (до $v \approx 1,4 \cdot 10^{-3}$ м/с при діаметрі кульки $d=10$ мм) дорівнює: $F = 6\pi\eta r v$, де r – радіус кульки, v – швидкість кульки, η – в'язкість повітря, а при більших швидкостях: $F = c_x \frac{\rho v^2}{2} S$.

Застосуємо до кожної кульки другий закон Ньютона, записаний в проекції на вісь руху:

$$m_2 g - F = m_2 a_2, \quad m_1 g - F = m_1 a_1.$$

Прискорення куль будуть дорівнювати:

$$a_2 = g - \frac{F}{m_2}, \quad a_1 = g - \frac{F}{m_1}.$$

Оскільки $m_2 > m_1$, то прискорення $a_2 > a_1$ і важка куля буде обганяти легку кульку поки нитка, що пов'язує їх, не натягнеться. Кульки далі падатимуть з однаковою швидкістю. Важка куля буде перебувати нижче. Але, якщо кульки не зв'язані ниткою, тоді важка куля при висоті Пізанської башти ≈ 57 метрів обгонить легку і впаде першою на землю.

Отже, наш висновок такий: **Галілей не проводив свої досліди на Пізанській вежі**, інакше він би побачив, що важка куля перша впаде на землю і він не зміг би сформулювати свої закони, отримані тільки з дослідів з кульками, які скочуються з похилих площин.

Це твердження було підтверджено нами експериментально (рис. 2). Кульки чіплялися нитками до перекладки, а перекладка у свою чергу чіплялася у точці C , де знаходиться центр ваги, до металевої кульки D вагою 117 г та діаметром $\varnothing$ 30 мм, яка підвішувалася на нитці до нерухокої опори. Під час старту нитка DF перерізалася або перепалювалася вогником. Кулька D потрібна для порівняння руху майже вільно падаючого тіла з тілом, для якого опір повітря треба враховувати.

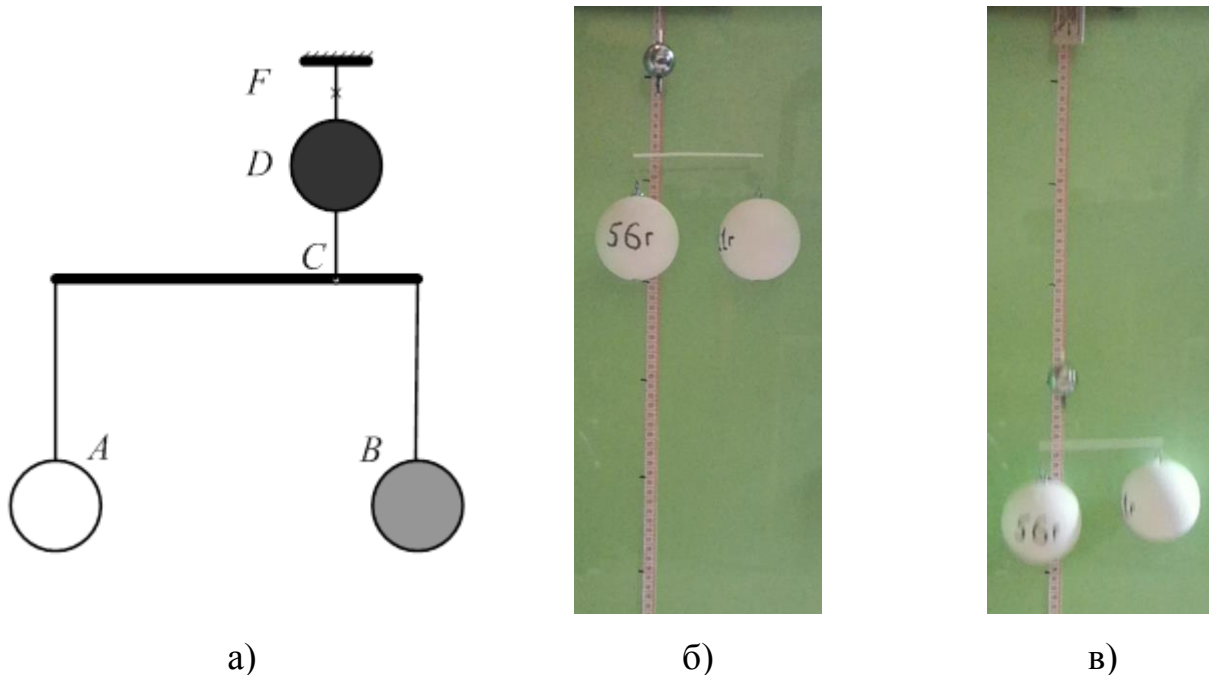

Рис. 2. Ілюстрації досліду

На рис. 2б – стартова позиція, на рис. 2в – сталева кулька подолає шлях 320 мм, пінопластова кулька (56 г) – 300 мм, пінопластова кулька (11 г) – 280 мм. Отже, більш важка пінопластова кулька опередує легку кульку на дистанції 0,3 м вже на 2 см. Це повністю підтверджує наш вердикт: **Галілей не проводив свої досліди на Пізанській вежі.**

Література

1. Засекіна Т. М., Засекін Д. О. Фізика: підруч. для 9 кл. Київ : Оріон, 2017. 217 с.

МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У 2 КЛАСІ

Марія Білан,

студентка II курсу магістратури психолого-педагогічного факультету

Маргарита Кіреєва

студентка II курсу магістратури психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. біол. н. Лисогор Л. П.

Інтенсивні процеси реформування освіти України передбачають переосмислення підходів щодо організації освітнього процесу. Згідно з Концепцією Нової Української школи оновлення змісту освіти розглядається в контексті формування компетентностей, вміння учня здобувати знання у практичній діяльності на основі існуючого досвіду, і застосовувати їх у нових навчальних та життєвих ситуаціях. Це передбачає упровадження в освітній процес нових підходів, спрямованих на формування інтелектуальної та успішної особистості молодшого школяра, здатної нестандартно та творчо мислити за різних життєвих ситуацій.

На сьогодні зміна парадигми сучасної освіти передбачає подолання ізольованого, відмежованого викладання навчальних предметів і розроблення принципово нових навчальних програм, реалізація яких здійснюється на засадах розвивально-діяльнісного інтегративного підходу. [1, с. 5–6]. Означений підхід забезпечуватиме системне розуміння учнями фактів, уявлень, понять, теорій на основі осмислення їх ознак та властивостей внаслідок предметно-перетворювальної діяльності.

Більшість науковців розглядає міжпредметну інтеграцію як один із інструментів інтелектуального розвитку особистості, який забезпечує формування якісно нових утворень в навчальній діяльності учнів молодшого шкільного віку – міжпредметних понять і міжпредметних умінь [2, 4, 5].

Формування цілісного уявлення про навколишній світ під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» передбачає інтеграцію навчальної інформації з різних освітніх галузей. Т. Гільберг зазначає, що тематичні дні та тижні, що об'єднують у собі систематичні блоки знань з різних навчальних предметів, уможливають створення інформаційного простору без дублювання інформації окремо у їх змісті, а також забезпечують розгляд матеріалу з різних точок зору [2].

В. Федоренко зазначає, що «за змістовну, методичну та організаційну одиницю процесу навчання береться навчальна тема (розділ) навчального предмету. За основу інтеграції може бути взятий будь-який урок з його усталеною структурою та логікою поведінки. На цей урок залучаються знання, результати аналізу понять з точки зору інших наук, інших навчальних предметів» [4, с. 57].

Впровадження міжпредметної інтеграції потребує поетапної системи роботи, а також правильного добору змісту навчального матеріалу з різних освітніх галузей.

На *мотиваційному етапі* доцільно використовувати проблемні та практико-орієнтовані завдання міждисциплінарної спрямованості.

При *ознайомленні з новим навчальним матеріалом* на уроці необхідно реалізовувати запитання та завдання міжпредметного характеру, які мають фактологічний характер (якщо потрібно згадати конкретний факт з використанням змісту інших освітніх галузей); поняттєвий (якщо встановлюється сутність окремого поняття, яке є ключовим для вивчення теми); проблемний (якщо учні встановлюють та розв'язують протиріччя, що віддзеркалює взаємозв'язок певних явищ); узагальнюючий (якщо відбувається узагальнення раніше відомого з різних навчальних предметів, яке стає підґрунтям ознайомлення з новими знаннями, або для доведених протиріч) тощо. Окреслені завдання сприяють відтворенню молодшими школярами раніше вивчених на уроках з різних навчальних предметів знань.

На етапі *систематизації та узагальнення знань, умінь та навичок* доцільно забезпечити розв'язування сюжетних міжпредметних задач. Для

узагальнення знань з різних предметів в процесі навчання велике значення мають графічні організатори. Вони дозволяють систематизувати навчальний матеріал з різних навчальних дисциплін, висвітлити його взаємозв'язки, взаємозалежності.

Засвоєння зв'язків між знаннями, отриманими учнями при вивченні різних предметів, передбачає аналіз спеціально складених вчителем міжпредметних текстів та творчих завдань міжпредметного характеру. Крім того, необхідно й враховувати те, що розроблені завдання повинні забезпечувати розвиток мисленнєвих процесів.

У практичному аспекті, під час вивчення інтегрованої теми «Пори року» можна запропонувати ряд завдань (через сканування QR-коду) із використанням сервісу LearningApps [3].

Таблиця 1.

Завдання, створені засобами сервісу LearningApps

№	Назва та сутність вправи	QR-код
1.	«Відгадайте загадки». Учням потрібно знайти пару: з'єднати зображення пори року із загадкою, в якій вказуються істотні ознаки кожної з них. Діти мають знайти зв'язок між предметами, що зображені на малюнках та ознаками пори року.	
2.	«Встанови послідовність». За допомогою роботи з числовою прямою учні демонструють розуміння змін пір року, почерговість їх змінюваності, а також вміння графічно зображувати певну послідовність об'єктів у вигляді числового ряду.	
3.	«З'єднай ознаку пори року з її зображенням». Учням пропонуються непрямі ознаки кожної з пір року, які їм потрібно співвіднести з малюнком, таким чином, вони працюють над виділенням різних (спільних) ознак у одного або декількох об'єктів.	
4.	«Думайте новими словами». Вимагає від учнів пошукової роботи з інформацією, активного словникового запасу. Учні читають текст, змінюючи слова та словосполучення фразеологізмами.	
5.	«Гра слів». Учням треба оберіть будь-який місяць та фантазуйте. Їхнє завдання – довести, чому саме так називається місяць, причому не використовуючи стандартні відповіді (вірш, оповідання, сенкан, текст, таблиця тощо).	

Отже, на сьогодні поступово приділяється значна увага використанню міжпредметної інтеграції, як такої, що забезпечує інтелектуальний розвиток учнів початкових класів, зокрема – відбувається удосконалення перебігу

простих та складних логічних операцій через системне використання різних типів завдань міждисциплінарної спрямованості. В існуючих навчально-методичних посібниках окреслені певні аспекти інтеграції змісту початкової освіти, які потребують узагальнення та критичного перегляду.

Література

1. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 5–6.
2. Гільберг Т. Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу: навч. посіб. Київ : Генеза, 2020. 256 с.
3. LearningApps. URL : <https://learningapps.org>
4. Федоренко В. Інтегрований ігровий комплекс «Синтез наук». Тернопіль: Мандрівець, 2009. 224 с.
5. Ягупа І. Інтегроване навчання в початковій школі: як першокласники досліджують світ. *Сучасна школа України* : інформаційно-методичний часопис. 2018. № 1. С. 37–63.

ВИВЧЕННЯ ШВИДКОЗМІННИХ МЕХАНІЧНИХ РУХІВ У ШКІЛЬНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ ФІЗИКИ

Олександра Богданова

студентка I курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – к. фіз.-мат. н., доц. Кадченко В. М.

Обертів та коливальні рухи є найпоширенішими рухами в природі та застосовуються у різних технологічних процесах і машинах.

У шкільному курсі фізики періодичні обертівий і коливальний рухи вивчаються у розділі «Механіка» в 10 класі. Із чотирьох запропонованих підручників для рівня стандарту, розділ «Механічні коливання і хвилі» є лише у авторів Бар'яхтар В. Г., Довгий С. О., Божинова Ф. Я., Кірюхіна О. О. Для класів з поглибленим рівнем навчання рекомендуються підручники авторів Засекіна Т. М., Засекін Д. О., Гельфгат І. М., де зміст розділу «Механічні коливання і хвилі» відповідає програмі. Аналіз навчальної програми показує, що вивчення даних механічних явищ може супроводжуватись значною кількістю експериментів. Зокрема, рекомендованими є демонстрації коливань і резонансу маятників, стоячої хвилі на шнурі, вимірювання довжини звукової хвилі та ін. Як правило, це повільні рухи з низькою частотою обертання /коливань. На практиці частіше мають справу з високочастотним обертальним рухом чи коливаннями (турбіни, ротори, вали тощо), які потребують спеціальних методів дослідження.

У шкільній фізичній лабораторії методом експериментального дослідження школярами високочастотного обертівого і коливального рухів може слугувати стробоскопічний метод [2].

Таке дослідження може бути проведене у формі фізпрактикума або навчального проєкту. Останнім часом методу проєктів приділяється значна увага [1], оскільки він допомагає виробити дослідницькі навички школярів, розвиває пізнавальний інтерес, привчає їх до самостійності, сприяє творчій

самореалізації учнів, підвищує мотивацію до навчання, розвиває інтелектуальні здібності, формує навички пошуково-дослідницької діяльності.

Стробоскоп для навчальних потреб можуть виготовити учні на основі LED-ліхтарика, оскільки світлодіоди можуть слугувати імпульсними джерелами світла внаслідок їх односторонньої провідності і безінерційності. Для регулювання сили струму через систему світлодіодів, необхідно включити додатковий змінний опір (рис. 1). Стробоскоп приєднаний до звукового генератора ГЗ.

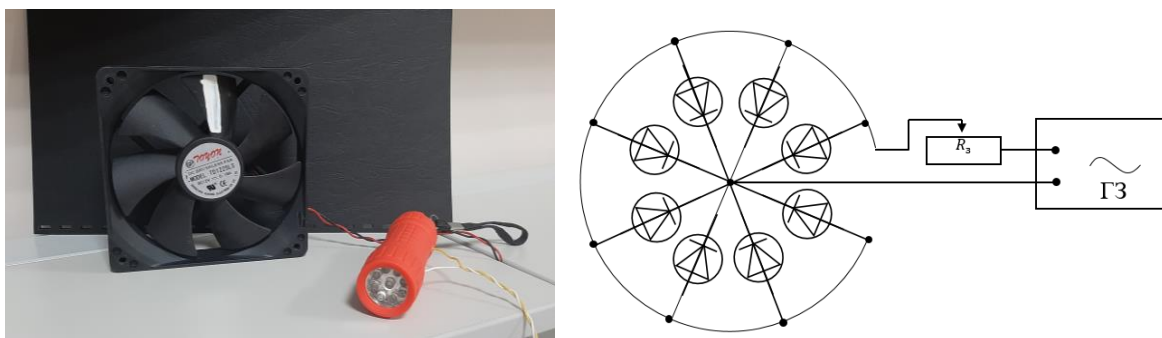

Рис. 1. Зовнішній вигляд об'єкту дослідження і стробоскопа та його схема

За об'єкт дослідження взятий вентилятор охолодження комп'ютера. Для спрощення вимірювань на одній із лопатей була зроблена біла мітка.

Поступово збільшуючи частоту мерехтіння стробоскопа від мінімальної 20 Гц , бачимо обертання мітки, яке вперше сповільнюється і припиняється при частоті 27 Гц , причому видно два положення мітки. Якщо і далі збільшувати частоту, то кількість видимих положень мітки збільшується (рис. 2). Кожного разу необхідно добитися нерухомої картини, при цьому спостерігається стробоскопічний ефект, коли частота стробоскопа ν_i є ціле кратне частоти обертання лопаті ν_0 . Тоді частота обертання лопатей $\nu_0 = \nu_i / n$, де n – кількість нерухомих положень. З експерименту маємо $\nu_0 = 13,5 \text{ Гц}$. Стробоскопічний ефект вдалося спостерігати до частоти 2 кГц . Обмеження пов'язане з недостатньою частотою обертання лопатей.

Рис. 2. Лопать вентилятора при освітлення стробоскопом з різними частотами

Коливання високої (звукової) частоти здійснює струна музичного інструмента. Освітлюючи струну скрипки лінійним стробоскопом бачимо, що вона коливається при проведенні по ній смичком. При частоті стробоскопа 196 Гц струна перестає коліватись, тобто маємо основну частоту її коливань.

Збільшуючи частоту до 394 Гц та 590 Гц спостерігаємо, що струна не коливається, але подвоюється та потроюється. Значення частоти $\nu_0 = 196 \text{ Гц}$ відповідає табличному значенню струни Соль. Дослідження можна продовжити, змінюючи силу натягу струни, виявити залежність частоти коливань від її довжини та діаметру.

Описаний метод досліджень дозволить вчителю запропонувати учням експериментальним шляхом дослідити фізичні характеристики обертового та коливального рухів при виконанні фізичного практикуму у класах профільного рівня навчання та при виконанні навчальних проєктів з фізики.

Література

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України. Відп. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Кадченко В. М., Новгородський В. О. Демонстраційний і лабораторний експеримент при вивченні хвильових процесів. *Наукові записки. РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Частина 2. 2015. № 7. С. 156–162.

«КОЛИ ЩЕ ЗВІРІ ГОВОРИЛИ» І. ФРАНКА: АЛЕГОРИЧНІ, ІДЕЙНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СМИСЛИ КАЗОК

Дар'я Бут

студентка I курсу магістратури факультету іноземних мов

Науковий керівник – д. філол. н., доц. Варданян М. В.

Споконвіку казка грала фундаментальну роль у становленні та вихованні молодого покоління. Нездарма вона привертала увагу багатьох видатних письменників. У творчому доробку І. Франка цей літературний жанр теж зайняв далеко не останню нішу. Його апофеозна збірка «Коли ще звірі говорили» досі залишається спраглим ґрунтом для досліджень. Зокрема, серед актуальних тем таких студій можна назвати такі: охоплення цілісної картини розтлумачення алегоричних образів, етнічних та національних символів, порівняння авторської манери викладу тексту з іншими збірками подібного жанру, а також у перекладах.

Серед науковців панує думка, що перше ґрунтовне дослідження літературної спадщини І. Франка було викладено в монографії лінгвіста Я. Закревської «Казки І. Франка: Мовно-художній аналіз» [1], де було детально розглянуто мовно-стилістичну площину казок письменника. Проте, ще за життя українського митця на його твори, поміж них і казки, звернули увагу такі учені як М. Грушевський та А. Кримський. На сьогодні інтерес наукової спільноти до постаті І. Франка ще досі не згас, учені продовжують плідно працювати над дослідженнями його творчості, науково переосмислюючи творчий спадок письменника. Зокрема, можна виділити праці Н. Тихолоз «Казкотворчість Івана Франка (генологічні аспекти)», яка спробувала дослідити жанрові модифікації казкових творів [3, с. 59–67], а також Г. Сабат «Франко і дитяча література: проблеми функціонування та рецепції казок про тварин», у якій дослідниця простежила витоки Франкових казок та установила адаптивний зв'язок з українським епосом [2, с. 393–404]. Метою нашої короткої оглядової розвідки є

аналіз збірки І.Франка «Коли ще звірі говорили» з акцентом на алегоричних смислах та символіці казок.

Іван Франко – культурний феномен ХІХ ст., який увіковічнися на скрижалях народної пам'яті. Ба більше, його многогранна постать стоїть також біля витоків української літературної казки. Його художні переспіви народних мотивів знайшли теплий відгук у душах малих читачів. До таких належить і його збірка «Коли ще звірі говорили», що є симбіозом народних візій та індивідуально-авторської стильової переробки цих сюжетів. До того ж, варто зазначити, що І. Франко притримувався поглядів Памви Беринди, який ототожнював поняття «казки» і «байки», тому письменник любляв називати свої казки байками, про що свідчить передмова до збірки, де автор пише: «Отсі байки, що зібрані в тій книжечці, то старе народне добро...» [4, с. 74–173]. Не менш оригінальною є перша оповідка «Байка про байку», де митець у формі уявного діалогу з маленькими слухачами роз'яснює, а що ж таке байка, який повчальний сенс у ній приховано. «Значить, говорячи про звірів, я не говорив цілковиту неправду... не тим цікава байка, що говорить неправду, а тим, що під лушпиною тої неправди криє звичайно велику правду. Говорячи ніби про звірів, вона одною бровою підморгує на людей...», –запевняє письменник свою аудиторію [4, с. 74–173]. Тут же автор дає натяк на походження назви збірки «Коли ще звірі говорили», який можна інтерпретувати подвійно: з одного боку, «звірі» – це алегорія рис людської вдачі, а з іншого, – вона (назва) відсилає нас у сиву давнину, чим символічно засвідчує давність походження казки як епосу.

Сам Франко неодноразово наголошує, що його байки – це адаптація народної мудрості. Але у той же час він не просто переповідає популярні історії різних етносів світу, він наділяє своїх героїв яскравим українським колоритом, занурює їх в іншомовну стихію та одягає в національні шати, надає їм риси української ментальності. Наприклад, такі персонажі як Лев та Слон стають ніби звичайними пересічними представниками української фауни. Це ще раз доводить наявність високого рівня концентрації символістської алегоричності в казкових творах І. Франка.

Наостанок варто сказати, що архітектоніка Франкового тексту особлива тим, що наприкінці кожної казки читач відкриває своєрідну мораль, оцінку вчинкам, критику або результат дій героїв. У той час як зачин «байок» споріднює їх з народною традицією казки, своєрідна манера розповіді автора вирізняє його поміж інших українських казкарів та дозволяє побачити цілісний візерунок композиційної структури всієї збірки, що стане предметом наших подальших досліджень.

Отже, казка – провідний жанр дитячої літератури, у якому возвеличуються чесноти та / або засуджуються людські вади, зокрема через алегоричні образи. До перлин українського казкарництва належить збірка І. Франка «Коли ще звірі говорили», де народні сюжети виступають у якісній авторській обробці. Особлива алегоричність образів, етнічна символіка, національний колорит – це те, що робить збірку унікальною, цікавою та актуальною для детального дослідження на багато десятиліть.

Література

1. Закревська Я. В. Казки Івана Франка: Мовно-художній аналіз. Київ : Наукова думка, 1966. 105 с.
2. Сабат Г. Франко і дитяча література: проблеми функціонування та рецесії казок про тварин. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2013. С. 393–404. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2013_2013_51
3. Тихолоз Н. Казкотворчість Івана Франка (генеалогічні аспекти): моногр. Львів, 2005. 314 с.
4. Франко І. Коли ще звірі говорили. Казки для дітей: збір. творів: у 50 т. Т. 20. Київ : Наукова думка, 1979. С. 74–173.

ГЕНДЕР ТА РЕКЛАМА: ЯК РЕКЛАМА НАВІЮЄ ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ

Ірина Волохіна

студентка IV курсу психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Шимко І. М.

Суть проблемної ситуації при вивченні гендерної реклами полягає в тому, що реклама виступає найбільш потужним важелем стереотипізації світосприйняття молоді. Реклама моделює не тільки поведінку, а й цінності, норми, установки молоді. Негативний вплив полягає у тому, що реклама спричиняє стереотипізацію мислення, навіює стандарти життя.

Гендерні образи ефективно застосовуються в рекламах. Така реклама існує практично повсюди, її неможливо свідомо уникнути чи проігнорувати. У цілому, гендерні стереотипи – це те, як ми розуміємо чоловічу і жіночу роль у суспільстві, типи поводження, це певні норми та судження, що стосуються становища в суспільстві чоловіків і жінок, норм їхньої поведінки, мотивів і потреб.

Проблемою використання у рекламі гендерних образів займалися такі зарубіжні дослідники як Ж. Бодрійяр, Г. Дебор, Н. Луман, Г. Маркузе, а також вітчизняні – В. Ільїн, А. Лебедев, Р. Мокшанцев, В. Зазикін та ін.

Гендерна соціалізація – це процес засвоєння людиною соціальної ролі, моделей поведінки, що визначені для неї суспільством від народження, залежно від того, чоловіком або жінкою вона народилася.

Щоденний вплив реклами входить в соціальне середовище людини, бере участь у становленні певних стандартів мислення та соціальної поведінки різних верств населення в кожній країні і в усьому світі [1].

Дія реклами реалізується, як відомо, шляхом впливу на психіку людини. На думку Еріха Фромма: «Реклама апелює не до розуму, а до почуттів; як будь-яке гіпнотизуюче віяння, воно намагається впливати на свої об'єкти інтелектуально. У такій рекламі з'являється елемент мрії повітряного замку, і за

рахунок цього воно приносить людині певне задоволення (типу кіно), але в той же час посилює його почуття меншовартості і безсилля» [2].

Реклама символічно відтворює образи «жіночності» і «мужності». Гендерні образи в рекламі привертають увагу, по-перше, тому, що за ступенем привабливості саме зображення людей займають значні позиції. По-друге, найбільш глибокою, внутрішньоособистісною рисою людини є її приналежність до певної статі. [3]. По-третє, стать разом з віком дає більш глибоке розуміння того, якою повинна бути наша первинна природа. По-четверте, в рекламі доцільно робити акцент на відмінностях між статями. По-п'яте, є три теми, що апелюють до несвідомих пластів і майже завжди викликають інтерес аудиторії – це, на думку Л. М. Щеглова, секс, кримінал, пов'язаний з насильством, та успіх [4]. Гендерна образність викликає інтерес у глядачів та привертає увагу людей різних вікових груп.

В Україні гендерну рівність охороняє Конституція, закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, яка також містить в собі пункт про «забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі ухвалення рішень».

Діє в Україні і Закон «Про рекламу». В статті 7. П.3 цього закону йдеться, що «реклама не повинна містити інформації або зображень, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності». Згідно зі статтею 8 п.2 у рекламі «забороняється вміщувати твердження, які є дискримінаційними за ознаками походження людини, її соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, політичних поглядів, ставлення до релігії, за мовними ознаками, родом і характером занять, місцем проживання».

Отже, гендерна стереотипізація в рекламі полягає у використанні та репродукуванні наявних у суспільстві консервативних гендерних стереотипів, заснованих на протиставленні та ієрархічному представленні гендерних ролей,

гендерному розподілі сфер та способів самореалізації, уявленнях про одвічно притаманні жінкам та чоловікам риси характеру, поведінки, зовнішності тощо.

Література

1. Голядкин Н. А., Полукаров В. Л. Рекламний менеджмент: телевидение и радиовещание. Москва : ВЛАДОС, 1994. 283 с.

2. Гордон И. М. Реклама или обязательство. Москва : Просвещение, 2003. 164 с.

3. *Мурадян С. А. Гносеологический анализ проблем стереотипа: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ереван, 1977. 24 с.*

4. Берн Ш. Гендерная психология. Санкт-Петербург, 2001. 318 с.

СУДОВІ УСТАНОВИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ XIV-XVI ст.

Олександр Городецький

Студент III курсу факультету географії, туризму та історії

Науковий керівник – к. іст. н., доц. Печеніна Н.А.

Соціальне й правове становище всіх верств українського населення було закріплене в системі права Великого князівства Литовського, в основу якого було покладено право Київської Русі, зокрема «Руська правда». З розповсюдженням кріпосного права виникає й право доменіального суду у поміщиків; спочатку цим правом користувались тільки поміщики-католики, а 1457 р. воно було поширене на всіх. Судові органи Великого князівства Литовського (замковий суд, доменіальний суд, підкоморський суд, великокнязівський суд та інші) носили становий характер. У деяких місцевостях за традицією існували копні суди, які являли собою розвиток і видозміну практики існування «вервів» «Руської Правди» й виникли на ґрунті кругової відповідальності місцевих общин за своїх членів і владою над ними. Судова влада в державних маєтках, наданих в «держання» приватним особам, належала цим особам (намісникам), що звалися державцями або раніше тіунами. Доменіальний суд було введено привілеєм 1447 р., потім Статутами. Судочинство зазвичай вели соцькі [4, с. 30].

Дослідники класифікують суди на центральні (великокнязівський, або господарський суд з його різновидами, Головний Литовський Трибунал і Луцький Трибунал), місцеві (копні, домініальні, обласні, земські, гродські, підкоморські і міські), спеціальні (церковні, гетьманський суд, цехові, ярмаркові, суди над іновірцями, каптуровий суд, полюбовні, або приятельські, козацькі суди). А також доцільно внести до класифікації всі суди, які функціонували на українських землях у XIV–XVI ст., – і у Великому князівстві Литовському, і в Речі Посполитій [3, с. 146]. У державі діяли литовсько-руське право (писане і звичаєве), іноземне (німецьке, волоське), канонічне, право етнорелігійних груп (іудейське, мусульманське, вірменське). За походженням

права, яким керувалися у судах, останні можна поділити на суди литовсько-руського права (великокнязівський, суди намісників, копні, доменіальні, третейські), суди магдебургій, церковні суди, суди для іновірців.

За колом підсудних справ суди поділялися на суди загальної юрисдикції (великокнязівський, суди намісників, доменіальні, копні, суди магдебургій, третейські) і спеціальної юрисдикції (церковні, цехові). За колом підсудних осіб – загальні (великокнязівський, суди намісників, третейські, копні) і станові суди (церковний, доменіальний, суди магдебургій, суди для іновірців). За суб'єктом-ініціатором створення – суди, створені за ініціативою населення (третейські, копні, суди для іновірців) і створені державою (великокнязівський, суди намісників, церковні, доменіальні, суди магдебургій). За принципом формування суди – виборні (копні, суди магдебургій, третейські, суди для іновірців) і такі, що призначалися (великокнязівський із різновидами, суди намісників, доменіальні, церковні). За обсягом компетенції – загальнодержавні (суд великого князя, намісників, церковні) і локальні (доменіальні, копні, суди магдебургій, суди для іновірців). Розрізнялися суди першої ланки і апеляційні. За часом виникнення – традиційні суди, які склалися ще у Київській Русі (копні, великого князя, намісників, церковні), і нові (доменіальні, суди магдебургій, третейські, суди для іновірців; суди земські, гродські та підкоморські). За характером права – суди світські (великокнязівський, доменіальні, суди намісників, магдебурзькі, копні, третейські) і духовні (церковні, суди для іновірців). За повноваженнями особи, яка відправляла судочинство, – суди основні і делегованого судочинства [2, с. 43].

Дослідники поділяють суди за ступенем участі влади в роботі судів і за принципами підсудності, виділивши суди державні та недержавні – ті, що знаходилися в руках адміністрації, і незалежні від державної влади [1, с. 71]. До державних судів Великого князівства Литовського належали: 1) центральний суд: суд великого князя (господаря); суди за його дорученням: суд Панів-Ради; суд маршалка; маршалківський суд; комісарський суд; 2) регіональні суди: суд воєвод, старост, намісників; суд за їхнім дорученням: суди намісників воєвод і старост; 3) доменіальні суди [1, с. 72]. До недержавних судів належали:

церковні суди; суди в містах з магдебурзьким правом; третейські та полюбовні суди; копні суди; суди для іновірців [1, с. 73]. У 1569 р. скасовано центральні суди Великого князівства Литовського, а українські суди підпорядковано Луцькому трибуналу.

Останній етап розвитку судоустрою Великого князівства Литовського і, зокрема, на його українських землях, розпочався із проведенням судової реформи 1564–1566 рр. Він пов'язаний із скасуванням судів воєвод, старост і їхніх намісників і впровадженням принципово нових видів судів – земських, городських і підкоморських.

Отже, у період Литовсько-Руської держави судова система поступово розвивається, суд відокремлюється від адміністрації, але найвищою судовою інстанцією залишається спочатку великий князь, а згодом король. Виникнення нових судів закріплювалося в Литовських статутах.

Література

1. Бардах Ю. Литовские Статуты – памятники права периода Возрождения. *Культурные связи народов восточной Европы в XVI в.* Москва : Просвещение, 1976. С. 71–93.
2. Блануца А. Земельна політика Ягеллонів на українських теренах Великого князівства Литовського (1440–1572 рр.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2017. 423 с.
3. Блануца А. Документальний склад книги записів Литовської метрики № 49 у контексті дослідження соціально – економічної історії Великого князівства Литовського середини 1560 – початку 1570-х років. *Український історичний журнал.* 2014. №1. С. 146–168.
4. Баранаскас Т. Новогрудок у XIII ст.: історія і міф. *Castrum, urbis et bellum*: збірник наукових прац: присвячаецца памяці прафесара Міхася Ткачова, Баранавічы, 2002. С. 29–44. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/tomas.htm>

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДРУГОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анастасія Гречка

студентка I курсу магістратури психолого-педагогічного факультету

Ольга Ушакова

студентка I курсу магістратури психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Павлик О. А.

Оновлення та модернізація – це два ключових слова, які є основою для сучасного навчання. Освітні інновації окреслюють зміни в навчальному процесі. Учні є активними та часто захопленими учасниками створення інтернет-спільнот з раннього дитинства. Проблема полягає в тому, що така діяльність, як правило, відбувається поза школою. Тому виникає необхідність формувати інформаційно-комунікаційну компетентність (ІКК) задля подолання бар'єру між повсякденним використанням учнями персональних технологій та їх застосуванням у навчанні.

Вивчення та аналіз наукових праць дослідників щодо існуючих підходів до визначення поняття ІКК засвідчує, що «інформаційно-комунікаційна компетентність» – це здатність особистості на основі цифрової грамотності безпечно працювати з інформацією індивідуально або колективно, використовуючи інструменти та системи для доступу і оцінювання інформації, отриманої через будь-які медіа-ресурси, й використання цієї інформації у навчанні та життєвих ситуаціях. Формування ІК компетентності є складним процесом пізнавальної, практичної і контрольної-рефлексивної діяльності, який потребує поетапного здійснення відповідних дій вчителя і учня, оптимального вибору форм, методів, засобів і видів навчальної діяльності. Для того, аби формувати інформаційно-комунікаційну компетентність молодших школярів на уроках словесності, варто дотримуватись відповідних психолого-педагогічних умов: забезпечення адаптації системи роботи до вікових особливостей молодших школярів; впровадження системи роботи відповідно до етапів

формування ІК компетентності та компонентів ІКК; систематичне застосування онлайн-інструментарію задля ефективного опанування рідною мовою. На основі опрацьованої літератури, визначених психолого-педагогічних умов нами було розроблено лінгводидактичну модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 2 класу на уроках словесності (див. рис. 1.1.). Кожен етап моделі формування ІКК підпорядкований відповідному компоненту ІК-компетентності, що визначає зміст роботи, очікуваний результат, визначений на основі Державного стандарту початкової освіти [1] та використання співвідносного онлайн-інструментарію.

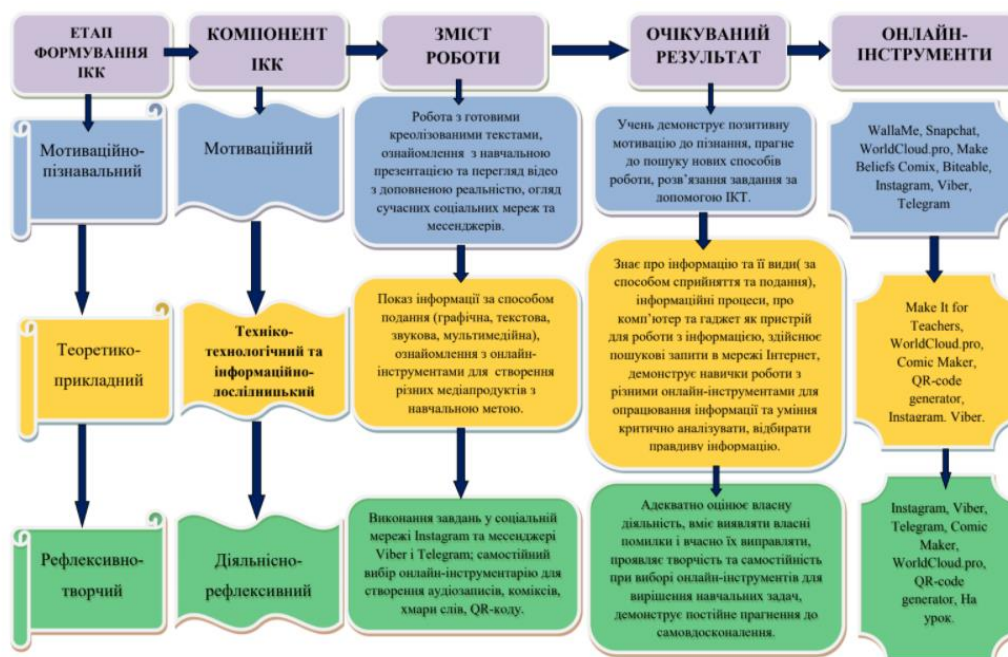

Рис. 1.1. Модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Криворізької педагогічної гімназії Криворізької міської ради Дніпропетровської області.

На констатувальному етапі дослідження було здійснено первинну діагностику рівня сформованості ІКК молодших школярів в других класах. Діагностика показала, що у дітей обох класів рівень сформованості ІКК здебільшого середній та початковий, а високий і достатній рівні мають невеликий відсоток дітей обох класів. Під час формувального експерименту нами було впроваджено в експериментальному 2-А класі систему роботи. Система розроблених уроків побудована за лінійним принципом. На мотиваційно-пізнавальному етапі було проведено вступний урок, на якому в

дітей формували уявлення про інформацію, види інформаційних процесів, джерела інформації, зокрема Інтернет як основне джерело отримання інформації. На теоретико-прикладному етапі відбулося ознайомлення дітей з доповненою реальністю та QR-кодами. Рефлексивно-творчий етап передбачав виявлення елементарних інформаційних умінь та навичок, вміння співпрацювати в групі, спільно приймати рішення щодо вибору онлайн-інструменту до певного завдання. На контрольному етапі експерименту для з'ясування ефективності впровадженої експериментальної програми було здійснено в обох класах повторне діагностичне анкетування, подібне тому, що застосовувалося на констатувальному етапі експерименту. Результати показали, що підвищилась кількість учнів з високим (на 10%) і достатнім рівнем (на 20%) сформованості ІКК та зменшилась кількість дітей з середнім (на 13,3%) і початковим рівнем (на 16,7%). У контрольному класі спостерігається незначна динаміка змін.

У результаті проведеного експерименту ми побачили, що розроблена система роботи сприяє ефективному формуванню ІКК молодших школярів, розвиває їх конструкторські й технічні здібності, вміння чітко формулювати свої думки, порівнювати, узагальнювати, аналізувати інформацію та робити висновки, концентрувати увагу на виконанні завдання. Це свідчить про вірогідність висунутої гіпотези, досягнення мети дослідження і виконання усіх поставлених завдань. Перспективою дослідження вважаємо розробку теоретико-методологічних аспектів проблеми формування ІКК молодших школярів за допомогою онлайн-інструментарію в умовах наступності початкової та середньої ланок освіти відповідно до вимог НУШ.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти (затверджений 21.02.2018 р. постановою №87 Кабінету Міністрів України). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.

ОЛЕШКІВСЬКІ ПІСКИ ЯК НОВА ТУРИСТИЧНА ДЕСТИНАЦІЯ УКРАЇНИ

Андрій Гуда

студент IV курсу факультету географії, туризму та історії

Науковий керівник – к. геогр. н., доц. Пацюк В. С.

Загальносвітова пандемія коронавірусу кардинально змінила структуру туристичного ринку. Якщо до 2020 року лівова частка подорожей здійснювалася у форматі виїзного туризму, то нині акцентувалася потреба у розвитку внутрішніх туристичних ресурсів. Для України однією з перспективних туристичних дестинацій є Олешківські піски.

Олешківські піски займають площу 161,2 тис. га, простягаючись уздовж лівого берегу р. Дніпро від м. Нова Каховка до Кінбурнського півострову на відстані майже 250 км. В межах Олешківських пісків виділяються 7 піщаних масивів – арен, відокремлених один від одного вузькими долиноподібними зниженнями. Безпосередньо до заплави Дніпра прилягають п'ять арен – Каховська, Козаче-Лагерська, Олешківська, Чулаківська, Іванівська. В цілому, природні ресурси Олешшя характеризуються високим рівнем унікальності не тільки на теренах України, але і в Європі [1].

Олешківські піски мають значний культурно-історичний потенціал. На даній території під час археологічних розкопок було знайдено предмети матеріальної культури різних епох, що дозволяє дійти висновку, що на цій території поселення існували від палеоліту до часів Київської Русі. У 1711 році після зруйнування царським військом Старої Чортомлицької Січі тут була створена Олешківська Січ, яка проіснувала до 1734 року. Тривалий час Олешківські піски були закритою, секретною зоною, де розташовувався військовий полігон, так як тут проводилися тренування зі скидання бомб.

Нині туристична діяльність на даній території лише набирає обертів. При створеному у 2010 році національному природному парку проводиться

комплексна робота щодо позиціонування туристичного потенціалу пісків. Зокрема, налагоджується співпраця з туристичними фірмами.

Аналіз ресурсного потенціалу Олешківських пісків, свідчить про значні перспективи даної території для розвитку різноманітних видів туризму, як традиційних, так і нетрадиційних та екстремальних. Зокрема:

1. *Спортивного туризму.* Враховуючи характер і складність усіх можливих перешкод та автономності в межах Олешця, даний район може бути рекомендовано для двох видів спортивного туризму – пішохідного та велосипедного. Можливі й різноманітні некатегорійні туристичні походи [1].

2. *Екологічного туризму.* На території національного парку розроблено та облаштовано дві пішохідні екологічні стежки: «Олешківською пустелею» (природоохоронне науково-дослідне відділення «Раденське») і «Березовий гай» (природоохоронне науково-дослідне відділення «Буркути») [2].

3. *Екстремального туризму.* Наявні перспективи розвитку таких видів діяльності як сендбордінг (катання на дошці по піщаним дюнам), джиппінг (розробляється маршрут «Сафарі по Олешківським піскам»), формування скітурів. Існують можливості для організації різноманітних марафонських забігів, з 2017 року щорічно проводиться Wild Desert Ultratrail. Організуються поїздки на квадроциклах.

4. *Військового туризму.* Територія Олешківських пісків може бути використана для різноманітних мілітарі-турів з оглядом діючого полігону. Можна додати розваги у вигляді стрільби чи участі у військових навчаннях для поціновувачів екстремального відпочинку, або бути просто глядачем на полігоні та спостерігати за навчанням професійних вояків. Для зацікавлених можна організувати життя в армійських умовах та різноманітний скаутинг. Тут можна здійснювати історичні реконструкції козацької тематики.

5. *Кінотуризму.* Для зацікавлених у кіномистецтві є потенціал організації кінотурів. Зокрема, тут знімали різноманітні художні («Позивний Бандерас») та документальні фільми, відеокліпи.

6. *Фестивального туризму.* Олешківські піски можуть стати чудовим осередком фестивального туризму. Зокрема, української спільноти Burning Man

Ukraine була інформація, що територія Олешків входить до шорт-листу локацій для проведення вітчизняного арт-фестивалю [2].

Однак задля більш ефективного розвитку туризму в Олешківських пісках, необхідно вирішити низку завдань: 1) сприяння проведенню реклами у ЗМІ, мережі Internet та на туристичних виставках; 2) створення нових сучасних об'єктів туристичної інфраструктури; 3) забезпечення транспортної доступності до об'єкту; 4) залучення позитивного досвіду різних країн у сфері становлення нетрадиційних видів туризму; 5) маркетинговий аналіз можливостей виходу на міжнародний ринок; 6) упровадження економічного механізму надання платних туристичних послуг якісного асортименту; 7) підготовка кваліфікованих кадрів для обслуговування туристів в умовах пустелі тощо.

Олешківські піски – одна з найперспективніших територій розвитку туризму в Україні. Розбудова їх туристичного комплексу та продукування справжнього туристичного продукту повинні бути не лише регіональною ціллю Херсонщини, але і державним напрямком в контексті туристичного розвитку України. Правильна реакція на можливі загрози та максимальна ліквідація негативних сторін Олешківської пустелі допоможуть у формуванні туристичного комплексу не лише державного, але і світового масштабу.

Література

1. Казаков В. Л. Олешківські піски – новий регіон спортивного туризму. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»*. Спец. випуск. Переяслав-Хмельницький: Вид-во ПХДПУ, 2009. С. 181–184.

2. Гуда А., Пацюк В. Перспективи Олешківських пісків щодо розвитку різних видів туризму. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України». Київ-Кропивницький : ЛА НАУ, 2020. С.139–150.

МОЖЛИВОСТІ КВАНТОВОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАДАЧ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Павло Загородько

студент I курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – д. пед. н., проф. Семеріков С. О.

На сьогодні ми маємо лише експериментальні зразки квантового комп'ютера на класичній квантовій логіці, коли замість звичайних логічних схем застосовуються квантові схеми, а замість детермінованих бітів – імовірнісні квантові. Саме задачі ймовірнісної природи, що передбачають визначення певного оптимального стану з великої множини можливих, є такими, на якому квантові комп'ютери можуть досягти «квантового панування» – надзвичайного (на багато порядків) зменшення часу, необхідного для розв'язання задачі. Головною ідеєю роботи є виявлення можливості досягти якщо не квантового панування, то хоча б квантової переваги при розв'язанні задач машинного навчання на квантовому комп'ютері.

Аналіз доступних джерел показав, що існує два основні підходи до визначення квантового машинного навчання [1]. Перший підхід, який досі не є в повній мірі реалізований – це застосування алгоритмів машинного навчання для аналізу квантових даних. І другий, квантово-покращене машинне навчання – застосування алгоритмів машинного навчання реалізованих на квантовому комп'ютері чи його емуляторі за допомогою певної мови квантового програмування для аналізу традиційних даних. Виходячи з цього, метою дослідження стало порівняння продуктивності реалізацій алгоритмів квантово-покращеного машинного навчання, реалізованих мовою квантового програмування із традиційними методами машинного навчання.

Питання інженерії програмного забезпечення для квантових комп'ютерів знаходяться у центрі спільнот фахівців із програмної та комп'ютерної інженерії. Ще у 2002 році Джон Кларк та Сьюзан Степні визначили критерії та показники цього, на той момент ще не існуючого виду інженерії, як виклику для всієї інформатичної спільноти [2]. Ї у 2020 році нам точно невідомо, що

таке інженерія квантового програмного забезпечення, проте за матеріалами першого присвяченого їй міжнародного семінару [3] ми виділили 10 основних складових цієї емерджентної інженерії та зосередилися на деяких із них, а саме – на проектуванні квантового програмного забезпечення, його тестуванні, практиках кодування квантового програмного забезпечення, та експериментування із ним.

Для досягнення поставленої мети необхідно було обрати апаратну платформу, адже виконання квантових програм є можливим як на традиційному комп'ютерному обладнанні в режимі емуляції, так і на квантових комп'ютерах із хмарним доступом (QaaS – quantum computing as a service [4]). Проведений огляд більш ніж 100 засобів інженерії квантового програмного забезпечення надав можливість виділити основні їх класи (квантові симулятори, бібліотеки, візуалізатори та хмарні квантові сервіси) і рекомендувати до використання IBM Q в якості апаратної платформи для квантових обчислень, Qiskit в якості бібліотеки квантових алгоритмів, Python в якості мови програмування та IBM Quantum Experience в якості постачальника квантових обчислень як послуги.

Застосовуючи традиційні блокноти Jupyter, користувач може отримати доступ як до серверів IBM Q (з потужністю 2, 5 та 16 кубітів), так й до квантового симулятор Qiskit Terra. У складі бібліотеки Qiskit є більшість реалізацій стандартних квантових алгоритмів, розпочинаючи з алгоритму факторизації Шора. Одна з головних проблем, яка виникає при апаратних реалізацій квантових обчислень це проблема декогеренції – накопичення квантового шуму та вихід системи з заплутаного стану, що суттєво обмежує час роботи квантових програм: 70-150 мкс у залежності від сервера. Тому програму необхідно або робити максимально простою, щоб вона «встигала» виконуватись, або розбивати на окремі фрагменти, між якими можлива декогеренція не вплине на якість обчислень.

Розгляд існуючих на сьогодні квантових моделей машинного навчання виявив три типи утруднень, пов'язаних із складністю запитів квантового точного навчання, квантовою заплутаністю наборів даних та чутливістю до них квантових алгоритмів. У результаті проведеного аналізу було визначено, що

саме квантово покращене машинне навчання – застосування квантових моделей навчання для аналізу традиційних (не квантових) даних – є перспективним напрямом розвитку машинного навчання, реалізація якого в поточній версії бібліотеки квантових алгоритмів Qiskit Aqua 0.7.3 є обмеженою розв’язанням задач класифікації з використанням квантового методу опорних векторів та варіаційного квантового класифікатора.

Нами був використаний віддалений доступ до ряду квантових комп’ютерів та локальний квантовий симулятор. У ході експерименту було виявлено, що збільшення кількості одночасно заплутаних кубітів не лише прискорює обчислення, а й збільшує помилку – вони виникають навіть при отриманні результату обчислень, коли квантові дані перетворюються на звичайні. Тому для квантових програм час виконання на одному й тому же сервері буде різним навіть за одних й тих самих даних. Машинне навчання виконувалось на наборах даних `wine` та `breast_cancer` з використанням бібліотеки квантово покращених алгоритмів Qiskit та традиційної бібліотеки `sklearn`. Тестування виконувалось на локальному двохкубітному квантовому симуляторі з 8 Гб оперативної пам’яті та п’яти серверах різної кубітності. Процедура машинного навчання для кожного набору даних повторювалась 6 разів. У результатами експерименту було виявлено, що не те що квантове панування – навіть квантова перевага поки що не досягнута: на поточному етапі розвитку квантових технологій традиційне машинне навчання забезпечує у сотні та тисячі разів вищу продуктивність, ніж квантово покращене.

Проте ми звернули увагу на те, що квантово покращені алгоритми машинного навчання потенційно виявились обернено чутливими до складності набору даних: навчання на більш складному наборі даних `breast_cancer` (30 вхідних параметрів, 2 вихідних, 569 елементів) виконувалось із більшою швидкістю, ніж навчання на менш складному наборі даних `wine` (13 вхідних параметрів, 3 вихідних, 178 елементів), у той час як за традиційного машинного навчання спостерігалась пряма залежність часу виконання від складності набору. Це підтвердило припущення про те, що квантово покращене машинне навчання доцільно застосовувати до наборів даних з великою розмірністю входу, передбачуване значення для яких є ймовірністю вибору одного з двох

наборів класів – такі класи ефективно опрацьовуються однокубітними системами.

Головним висновком є те, що сьогодні квантове машинне навчання нагадує цунамі, яке знаходиться у відкритому океані Шрьодінгера з малокубітних прототипів – великий потенціал, довге очікування, маловтішні результати. Проте один із них – квантовий процесор IonQ на йонних пастках – має час неперервної роботи у стані заплутаності майже півтори секунди із менше ніж одним відсотком помилок зчитування. А це – вже квантове цунамі, що наближається до мілководдя та загрожує знести берегову забудову традиційного машинного навчання. Або не знести.

Література

1. Arunachalam S., de Wolf R. A Survey of Quantum Learning Theory. arXiv:1701.06806 [quant-ph]
2. Clark J., Stepney S. Quantum Software Engineering. Workshop on Grand Challenges for Computing Research. e-Science Institute, Edinburgh, Scotland – 24-26 November 2002. URL: <http://www.ukcrc.org.uk/press/news/call/a5.cfm>
3. Piattini M., Peterssen G., Perez-Castillo R., Hevia J. L., Serrano M. A., Hernández G., Rodríguez de Guzmán I. G., Paradela C. A., Polo M., Murina E., Jiménez L., Marqueño J. C., Gallego R., Tura J., Phillipson F., Murillo J. M., Niño A., Rodríguez M. The Talavera Manifesto for Quantum Software Engineering and Programming. *CEUR Workshop Proceedings*. 2020. Vol. 2561. P. 1-5. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2561/paper0.pdf>
4. Rahaman M., Islam M. M. A Review on Progress and Problems of Quantum Computing as aService (QCaas) in the Perspective of Cloud Computing. *Global Journal of Computer Science and Technology: B Cloud and Distributed*. 2015. Vol.15.Iss.4

КОМУНІКАТИВНІ РОЛІ І СТРАТЕГІЇ ЯК БАЗОВІ СКЛАДОВІ ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНОГО ІМІДЖУ

Юлія Зашкола

студентка II курсу магістратури факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Луценко Л. О.

Традиційно комунікація за своєю природою є стратегічною. Мова йде про цілеспрямований процес реалізації певних ролей та стратегій для створення бажаного іміджу.

Комунікативні ролі і стратегії розглядаються як елементи комунікативного іміджу, що є засобами мовного впливу. Для досягнення бажаної мети та ефективності в спілкуванні мовець має вміти обирати комунікативну роль та стратегію відповідно до ситуації. Ролей та стратегій може бути декілька, адже вони обумовлюються місцем, станом дій, певними обставинами.

На думку Ф. Бацевича, комунікативна роль – це: «відносно постійна, внутрішньозв'язана й очікувана іншими система комунікативних вчинків індивіда, значною мірою визначена його соціальним статусом, віковими, гендерними та іншими чинниками» [1, с. 109].

На відміну від соціальної ролі, яка визначається статусом індивіда, його положенням в соціумі, професією тощо, комунікативна роль обирається свідомо, орієнтуючись на бажання і цілі особистості, та має бути вдало зіграна.

Дослідник Й. Стернін виокремлює два основних типи комунікативних ролей: стандартна та ініціативна. Стандартна комунікативна роль – передбачає, що людина, яка має певний соціальний статус, має вести себе в спілкуванні відповідно до тих правил, норм і традицій, які прийняті в цій культурі. Вони, в свою чергу, розподіляються на нормативні та ненормативні. Ініціативна комунікативна роль – це свідомо створюваний образ в спілкування для досягнення певної мети. Такий тип ролі буває короткотривалий (ситуативний) та довготривалий [6, с. 69–70].

Окрім комунікативних ролей, сучасна лінгвістика активно займається дослідженням тактик та стратегій, які комунікант використовує під час мовленнєвого акту для досягнення своєї мети.

Деякі дослідники дотримуються думки, що використання стратегій є незапланованим процесом та виконується не усвідомлено. Адже індивід не завжди розуміє, чим керується під час мовленнєвого акту. Проте широкого розповсюдження набула думка, що особистість здатна свідомо створювати імідж та обирати стратегії і ролі, які будуть йому відповідати. Так, дослідниця М. Катинська зазначає, що «...кожен носій мови з досвіду знає, що мовні дії можна планувати, і в деяких випадках це робити необхідно, і тоді стратегічне і тактичне прогнозування своїх висловлювань є цілком усвідомлюваним завданням» [2, с. 73].

Дослідження стратегій проводяться в різних сферах діяльності, що пояснює різні відтінки значення цього поняття. Проте універсальною рисою будь-якої стратегії є її спрямованість в майбутнє, іншими словами які дії потрібно зробити сьогодні, щоб досягти бажаного результату згодом. У сучасному мовознавстві є різні підходи до трактування зазначеного поняття.

Вчена М. Катинська осмислює комунікативну стратегію як «комплекс мовних дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети. Стратегії є складними одиницями і будуються з більш дрібних одиниць – мовних тактик, тобто кількох дій, що сприяють реалізації стратегії» [2, с. 73].

Дослідниця Н. Кошкарлова розуміє комунікативну стратегію як «спосіб дії в певному типі дискурсу, інструмент мовного впливу на партнера по інтеракції, який використовується з метою досягнення основної мети спілкування при ефективному використанні наявних ресурсів, одержує певне лексико-семантичне, граматичне і синтаксичне втілення та породжує певні мовні реакції» [3, с. 90].

На думку О. Міхальнової, комунікативна стратегія – це план дій, який враховує різні фактори та умови комунікативного акту та направлений на вдалу реалізацію комунікативних намірів. Згадані дослідницею умови та фактори

впливають на зовнішню та внутрішню структури тексту та використання обраних комунікантом мовних засобів [4, с. 45].

На нашу думку, комунікативна стратегія – це свідомо обрана комунікативна поведінка мовця, що охоплює сукупність мовних дій, головна мета яких реалізувати інтенції комуніканта та досягти його комунікативної мети.

Іншим важливим компонентом стратегії є тактика. Схожі між собою в науковому обігу ці поняття позначають не одне й те саме. На думку Н. Кошкаррової, мовна тактика «може бути визначена як одна або кілька мовних дій, які спрямовані на досягнення основної стратегічної мети» [3, с. 90].

На відміну від комунікативної стратегії, націленої на фінальний результат, тактика виступає засобом реалізації обраної стратегії, що включає в себе комплекс дій та тактик, які будуть відповідати заданим параметрам. Функція комунікативної тактики – реалізувати комунікативну стратегію.

На думку О. Паршиної, «стратегія є комплексним феноменом, а тактика – аспектним» [5, с. 21].

Отже, процес реалізації комунікативної стратегії відбувається наступним чином: комунікант ставить перед собою комунікативну мету, що слугує відправним пунктом його діяльності. Орієнтуючись на свої наміри, мовець обирає чи формує комунікативну стратегію, яка має сприяти досягненню поставленої мети. Стратегія включає в себе різноманітні тактики, що представляють сукупність завдань, які ставить перед собою комунікант. Націлений на реципієнта, мовець за допомогою тактик реалізує комунікативну стратегію та отримує комунікативний досвід. Головним завданням при використанні стратегій та тактик є вплив на реципієнта, що зумовлює підбір таких фактів та інформації, які безпосередньо здійснюють інтелектуальний, емоційний та інший вплив.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основы комунікативної лінгвістики. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 342 с.
2. Катинская М. В. Лингвистическое моделирование имиджа. Монография. Благовещенск : Изд-во АмГУ, 2012. 168 с.
3. Кошкарлова Н. Н. Коммуникативные стратегии и тактики интервьюера и интервьюируемого в гармоничном дискурсе: специфика политического интервью. *Ученые записки Забайкальского государственного университета. Серия: Филология, история, востоковедение*. 2019. С. 88–93.
4. Михалева О. Л. Политический курс: Специфика манипулятивного воздействия. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с.
5. Паршина О. Н. Стратегии и тактики речевого поведения современной политической элиты России: дисс. ... д-ра филол. наук. Саратов, 2005. 315 с.
6. Стернин И. А. Введение в речевое воздействие. Воронеж : Издательство Воронежского государственного университета, 2001. 227 с.

ПОБУДОВА ЧИСЛОВИХ РЯДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КВАДРАТА ТАНГРАМ

Аліна Комарова

студентка II курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – к. техн. н., проф. Корольський В. В.

Теорія рядів є невід’ємною частиною курсу математичного аналізу, оскільки широко використовується в теоретичних дослідженнях та є незамінною при розв’язуванні цілої низки задач прикладного характеру.

Числові ряди дають шляхи розвитку таким галузям як архітектура, економіка, інженерія, також таким наукам як фізика, хімія, оскільки надають можливість за допомогою наближених обчислень прийти до результатів з приємною точністю.

Проаналізувавши значну кількість вітчизняної та зарубіжної літератури, варто відмітити, що більшість посібників та підручників пропонують студентам значний об’єм теоретичної бази вивчення теорії рядів, низку стандартних та нестандартних задач на застосування знань з методичними вказівками та систему задач для самостійного опрацювання, але майже відсутня візуалізація побудови числових рядів [1,4]. Проте в останній час опубліковано деякі роботи, спрямовані на створення числових рядів за допомогою елементів різних геометричних об’єктів [2,3]. В такому напрямку розроблена і ця робота.

Розглянемо китайську головоломку «Танграм» та побудуємо числові ряди за допомогою його елементів.

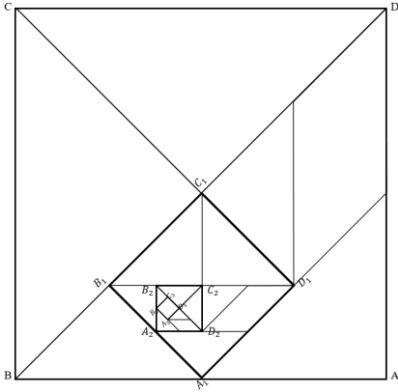
Встановимо такі відношення між квадратами танграмів:
 $ABCD \supset A_1B_1C_1D_1 \supset A_2B_2C_2D_2 \supset A_3B_3C_3D_3 \supset \dots$ (рис. 1). Квадрат $ABCD$:

сторона дорівнює 1, діагональ дорівнює $\sqrt{2}$, площа дорівнює 1. Квадрат

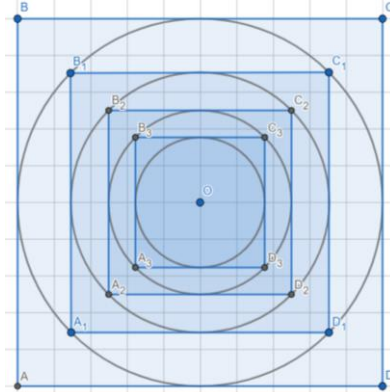
$A_1B_1C_1D_1$: сторона дорівнює $\frac{\sqrt{2}}{4}$, діагональ дорівнює $\frac{1}{2}$, площа дорівнює $\frac{1}{8}$.

Квадрат $A_2B_2C_2D_2$: сторона дорівнює $\frac{1}{8}$, діагональ дорівнює $\frac{\sqrt{2}}{8}$, площа дорівнює

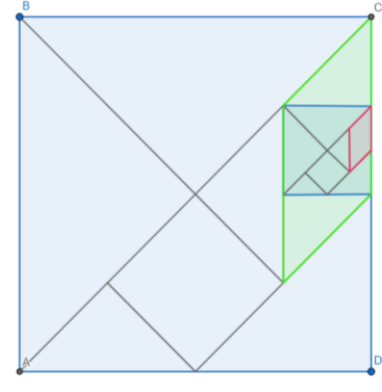
$\frac{1}{64}$. Квадрат $A_3B_3C_3D_3$: сторона дорівнює $\frac{\sqrt{2}}{32}$, діагональ дорівнює $\frac{1}{16}$, площа дорівнює $\frac{1}{512}$. Квадрат $A_4B_4C_4D_4$: сторона дорівнює $\frac{1}{64}$, діагональ дорівнює $\frac{\sqrt{2}}{64}$, площа дорівнює $\frac{1}{4096}$. І так далі.

Рис. 1. Танграми, які вписані в квадрати попередніх танграмів

Рис. 2. Танграми, які вписані в кола, що вписані в попередні танграми

Рис. 3. Танграми, що вписані в паралелограми попередніх танграмів

Таким чином, можемо записати наступні ряди:

- Ряд сторін танграмів: $1 + \frac{\sqrt{2}}{4} + \frac{1}{8} + \frac{\sqrt{2}}{32} + \frac{1}{64} + \frac{\sqrt{2}}{256} + \dots$
- Ряд діагоналей танграмів: $\sqrt{2} + \frac{1}{2} + \frac{\sqrt{2}}{8} + \frac{1}{16} + \frac{\sqrt{2}}{64} + \frac{1}{128} + \dots$
- Ряд площ танграмів: $1 + \frac{1}{8} + \frac{1}{64} + \frac{1}{512} + \frac{1}{4096} + \frac{1}{32768} + \dots$

Також отримані ряди можна записати в загальному виді або за допомогою сігма моделей:

$$\text{Ряд сторін танграмів: } \sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{\sqrt{2}}{4}\right)^{n-1} = \sum_{n=1}^{\infty} 2^{\frac{3-3n}{2}} \text{ або}$$

$$\sum_{n=1}^{\infty} 2^{3-3n} + \frac{\sqrt{2}}{4} \sum_{n=1}^{\infty} 2^{3-3n}.$$

$$\text{Ряд діагоналей танграмів: } \sum_{n=1}^{\infty} \sqrt{2} \cdot \left(\frac{\sqrt{2}}{4}\right)^{n-1} = \sqrt{2} \sum_{n=1}^{\infty} 2^{\frac{3-3n}{2}} \text{ або}$$

$$\sqrt{2} \sum_{n=1}^{\infty} 2^{3-3n} + \frac{1}{2} \sum_{n=1}^{\infty} 2^{3-3n}.$$

$$\text{Ряд площ танграмів: } \sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{1}{8}\right)^{n-1} = \sum_{n=1}^{\infty} 2^{3-3n}.$$

Аналогічно виводяться ряди елементів, які можна отримати, вписуючи кола в танграми (рис.2).

$$\text{Ряд сторін квадратів: } \sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{1}{2}\right)^{n-1} + \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\sqrt{2}}{2} \cdot \left(\frac{1}{2}\right)^{n-1} = \sum_{n=1}^{\infty} 2^{1-n} + \sum_{n=1}^{\infty} 2^{\frac{1}{2}-n}$$

$$\text{Ряд площ кіл: } \sum_{n=1}^{\infty} \pi \cdot 2^{-(n+1)}$$

$$\text{Ряд довжин кіл: } \sum_{n=1}^{\infty} \pi \cdot 2^{1-n} + \sum_{n=1}^{\infty} \pi \cdot 2^{\frac{1}{2}-n}$$

$$\text{Ряд площ квадратів: } \sum_{n=1}^{\infty} 2^{1-n}$$

Також можна вивести ряди елементів, отриманих при вписуванні танграмів в паралелограми (рис.3).

$$\text{Ряд сторін танграмів: } \sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{1}{4}\right)^{n-1} = \sum_{n=1}^{\infty} 2^{2-2n}$$

$$\text{Ряд висот паралелограмів: } \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{4} \cdot \left(\frac{1}{4}\right)^{n-1} = \sum_{n=1}^{\infty} 2^{-2n}$$

$$\text{Ряд площ паралелограмів: } \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{8} \cdot \left(\frac{1}{16}\right)^{n-1} = \sum_{n=1}^{\infty} 2^{1-4n}$$

$$\text{Ряд площ танграмів: } \sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{1}{16}\right)^{n-1} = \sum_{n=1}^{\infty} 2^{4-4n}$$

Отримані ряди допомагають не тільки візуалізувати поняття числових рядів та послідовностей, а і можуть використовуватись для розв'язання різних задач, наприклад, дослідження рядів на збіжність та обчисленням їх сум.

Література

1. Воробьев Н. Н. Теория рядов. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : Наука, 1979. 408 с.

2. Корольський В. В. Геометрична інтерпретація числового ряду арифметичної прогресії. *Новітні комп'ютерні технології*. Кривий Ріг, 2018. Том XVI. С. 59–66.

3. Корольський В. В., Габ С. С. Числові ряди, які пов'язані з параметрами додекаедра. *Вісник міжнародного дослідницького центру «Людина: мова, культура, пізнання»* : науковий журнал / за ред. В. В. Корольського. Кривий Ріг, 2018. Том 42. С. 39–45.

4. Трофимов В. К., Мурзина Т. С., Захарова Т. Э. Теория рядов: учебное пособие. Новосибирск : СибГУТИ, 2013. 145 с.

ЛІНГВІСТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПОНЯТЬ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ

Дар'я Корецька

студентка II курсу магістратури факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. філол. наук, доц. Луценко Л. О.

Комунікація – це процес, який породжується комунікативними інтенціями (інтуїтивними намірами співрозмовника) і має на меті досягнення комунікативних цілей. Особливого значення набуває його базис, що складається з оптимальних мовних ресурсів. Так, до таких ресурсів відносяться комунікативні стратегії і тактики, які зумовлені метою комунікації.

У лінгвістиці поняття стратегії вивчається в рамках комунікативного, когнітивного, психолінгвістичного, дискурсивного та прагмалінгвістичного підходів.

У рамках комунікативного підходу стратегію репрезентовано як реалізацію намірів мовця у мовленні за допомогою визначених та обмежених засобів, що залежить від дискурсу, у якому відбувається комунікація. Згідно з Ф. Бацевичем, «комунікативна стратегія» – оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування і гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації». [1, с. 118]. О. Михальова під комунікативною стратегією розуміє «план оптимальної реалізації комунікативних намірів, який враховує об'єктивні й суб'єктивні чинники та умови, в яких протікає акт комунікації і які в свою чергу обумовлюють не тільки зовнішню і внутрішню структуру тексту, а й використання певних мовних засобів» [6, с. 45]. Таким чином, у контексті комунікативного підходу вчені аналізують стратегію в аспекті її оптимального застосування для досягнення мети мовця та з огляду на її можливість вплинути на спілкування і зробити його більш ефективним.

У рамках когнітивного підходу поняття стратегії досліджували О. Іссерс, Т. ван Дейк та інші. О. Іссерс визначає стратегію як когнітивний план

спілкування, за допомогою якого контролюється оптимальне вирішення комунікативних завдань мовця в умовах браку інформації про дії партнера [3, с. 100]. На думку О. Іссерс, комунікативні стратегії як різновид людської діяльності мають глибинний зв'язок з мотивами, які керують мовленнєвою поведінкою особистості і явний зв'язок з потребами і бажаннями [3, с. 57]. Нідерландський науковець Т. ван Дейк вважає, що стратегії включають дії, цілі та поняття оптимальності. Термін «стратегія» передає уявлення виконавця дії про найкращий спосіб досягнення мети. [9, с. 64–65]. Отже, когнітивний підхід виокремлює мотиваційний аспект поняття «стратегія» і, разом з комунікативним підходом, аналізує зазначене поняття з огляду на його оптимальність у реалізації інтенцій мовця.

Згідно з психолінгвістичним напрямом, «стратегія мовної поведінки» – це детермінований вибір класу рішень відповідно до аналізу конкретної ситуації [5, с. 67]. І. Борисова стверджує, що «комунікативна стратегія» – це спосіб організації мовленнєвої поведінки відповідно до задуму, інтенції комуніканта та як надзавдання мови, що диктується практичними цілями мовця» [2, с. 3]. Таким чином, передача інформації відбувається на підставі суб'єктивної позиції мовця та висвітлює окремі факти так, щоб вплинути необхідним для мовця чином на емоційну сферу адресата. Відбір мовних засобів у зазначеному контексті у подальшому здатний вплинути на емоційно-вольову сферу адресата та на його вибір і дії. А. Міхальська зазначає, що під час комунікації мовці схильні обирати одну із двох тенденцій: до зближення з адресатом чи до індивідуалізації (віддалення від людей та збереження «власного я»). Вчена пропонує розуміти поняття «комунікативна стратегія» залежно від вибору мовцем тенденції та прояву зазначеного вибору у спілкуванні. [7, с. 98]

Дискурсивний аспект дослідження стратегії представлено дослідженнями І. Фролової, Т. Кирєєвої та інших. І. Фролова вважає, що «дискурсивна стратегія» – це мисленнєво-комунікативне утворення, яке володіє всіма ознаками дискурсу. Отже, стратегія є мовним утворенням представленим через

єдність процесу та результату з огляду на позалінгвальні (комунікативні, психологічні) чинники [8, с. 207].

Згідно з визначенням Т. Кіреєвої, «дискурсивна стратегія» – це основний план із конкретною метою, який вважається когнітивно-мовленнєвим конструктом мовної особистості. На думку дослідниці, зазначений план має лінгвориторичну природу і включає уявлення про риторичну мету мовленнєвого вчинку. Лінгвориторична природа передбачає осмислення (логос) продуцентом дискурсу світоглядних концептів (тезаурус) на рівні відбору матеріалу (інвенція), обумовлене моральними принципами (етос), що реалізують авторську інтенцію (мотиваційний рівень) і втілюють у неповторній організації матеріалу (диспозиція) силою емоційно-експресивно забарвленого вольового імпульсу (пафос) за допомогою необхідних у певному конкретному випадку семіотичних одиниць (вербально-семантичний рівень) на етапі мовного вираження (елокуція) [4, с. 10]. Таким чином, у контексті дискурсивного підходу стратегія представляє сукупність мовних компонентів, дискурсивних одиниць, які необхідні для досягнення мети комунікації через психологічний або емоційний вплив на адресата.

Поняття «стратегія» вживається разом з поняттям «тактика», що обумовлено їхньою взаємозалежністю, і позначає комплекс комунікативних засобів і дій, які реалізуються у процесі спілкування залежно від визначеної мети. Тактика може бути визначена як комплекс дій, прийомів та засобів спілкування для втілення обраної стратегії. Вибір стратегії учасниками комунікації зумовлює використання найліпших тактик для реалізації намірів мовця оптимальним шляхом відповідно до умов, у яких комунікація відбувається. Тактика представляє оптимальну й ефективну лінію поведінки для досягнення мети через реалізацію стратегії. Отже, стратегію розуміємо як складне явище, а тактику – як аспект зазначеного явища.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Борисова И. Н. Категория цели и аспекты текстового анализа. *Жанры речи*: сб. науч. статей. Саратов : ГосУНЦ «Колледж», 1999. Вып № 2. С. 81–97.
3. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва : Издательство ЛКИ, 2008. 288 с.
4. Киреева Т. В. Документально-художественный синтез как дискурсивная стратегия литературной личности: лингвориторический подход (А.И. Солженицын, «Архипелаг ГУЛаг»): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Нальчик, 2012. 23 с.
5. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики: учебник для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 1999. 288 с.
6. Михалёва О. Л. Политический дискурс: Специфика манипулятивного воздействия. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с.
7. Михальская А. К. Основы риторики: Мысль и слово: учебное пособие для учащихся 10–11 классов общеобразоват. учреждений. Москва : Просвещение, 1996. 416 с.
8. Фролова І. Є. Дискурсивна стратегія як когнітивно-комунікативний феномен. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 82. Т. 2. С. 207–209.
9. Van Dijk T. A., Kintsch W. *Strategies of Discourse Comprehension*. New York : Academic Press, 1983. p. 389

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ КАЗКИ

Кристина Користова

студентка I курсу магістратури факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Карпюк В. А.

Навчання будь-якої іноземної мови, яка є засобом міжнародного спілкування, нині стало одним із найголовніших напрямів сучасної освіти в Україні. Метою навчання іноземних мов у старшій школі є досягнення учнями іншомовної комунікативної компетенції на пороговому рівні, що передбачає наявність здібностей доречно й ефективно застосовувати власні мовленнєві знання та навички у повсякденній комунікативній практиці.

На основі сучасних комунікативних моделей спостерігаємо, що при вивченні іноземної мови обов'язково потрібно включати лінгвокультурний компонент у вигляді інформації про традиції, ритуали, соціальні стереотипи, країнознавчі знання, звичаї, національні реалії, норми поведінки та етикету, які характерні тільки для певної культури та нації. У процесі навчання німецької мови учні мають навчатися доречно використовувати набуті знання у процесі комунікації, залишаючись при цьому носієм іншої культури.

Мета дослідження вбачається в розкритті ролі лінгвокультурної компетенції учнів як необхідної передумови на шляху до розуміння мовно-культурних особливостей носіїв іноземної мови, яка вивчається.

У результаті детального аналізу наукової літератури за темою дослідження, було встановлено, що лінгвокультурна компетенція – це одне з найважливіших понять міжкультурної комунікації; знання базових елементів культури (національних звичаїв, традицій, реалій тощо) країни, мовою котрої здійснюється комунікація, що передбачає володіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміка, жести, що супроводжують висловлювання) поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість в учнів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж

інформацію, що й носії мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації [4, с. 43].

Встановлено, що до компонентів лінгвокультурної компетенції належать:

– знання моральної, гуманістичної і мовної складових культури людини в сучасному суспільстві, що є основами для соціалізації індивіда;

– об'єднання мовних і культурологічних знань, засвоєння яких допоможе зрозуміти основні цінності суспільства, в тому числі і пізнання мовної картини світу;

– збереження і поліпшення наявних і виробництво нових лінгвокультурних орієнтирів [6].

Виявлено, що найбільш сприятливим періодом для формування лінгвокультурної компетенції можна вважати старший шкільний вік. Разом із розвитком абстрактного й узагальнюючого мислення в учнів загальноосвітньої школи відбувається перехід до вищих рівнів мовлення, збагачення словникового запасу, становлення загальної культури як усного, так і писемного мовлення.

Встановлено, що для успішного формування лінгвокультурної компетенції важливим є використання автентичних текстів. Завдяки таким текстам учні знайомляться з реаліями країни мови, що вивчається, отримують додаткові знання в області географії, освіти, культури і побуту країни, що вивчається.

На основі лінгвістичного досвіду багатьох літературознавців визначено, що саме казки є найкращим зразком для аналізу та дослідження лінгвокультурних особливостей, оскільки вони є традиційно стійкими та представляють собою зразки національної культури і свідомості, що знаходять відображення в описі традицій, звичаїв, обрядів, ментальних ознак, стереотипних поведінок героїв та зображення історичних побутових реалій.

У ході детального аналізу німецьких казок, можна встановити ряд лінгвокультурних особливостей, що є відображенням культури, світогляду, свідомості та ментальності цілої нації, що вербалізуються у текстах через:

– лексичні і фразеологічні одиниці;

– прислів'я і приказки;

– міфологеми;

- архетипи;
- крилаті вирази;
- розмовну лексику;
- конотативну та фонову лексику;
- специфічні граматичні конструкції.

Результати отримані в процесі дослідження засвідчують актуальність та важливість формування лінгвокультурної компетентності при навчанні іноземних мов у загальноосвітніх школах та вказують на перспективність подальшого дослідження.

Література

1. Воробьев В. В. Лингвокультурология: теория и методы. Москва : Изд-во Российского университета дружбы народов, 1997. 331 с.
2. Городецкая Л. А. Лингвокультурная компетентность и лингвокультурные коммуникативные компетенции: разграничение понятий. *Вопросы культурологии*. 2009. № 1. С. 48–51.
3. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи / затверж. Наказом Міністерства освіти і науки України від 19.09.2017. 72 с.
4. Николаева С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Николаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 238 с.
5. Пропп В. Я. Морфология сказки. Москва : Наука, 1969. 168 с.
6. Халупо О. И. Базовые единицы лингвокультурной компетенции носителя языка. *Язык и культура*. 2012. № 2. С. 123–31.
7. Antti Aarne. Verzeichens der Märchentypen. Helsinki : Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia, 1910. 78 с.

РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У ФОРМУВАННІ ТОТАЛІТАРНОГО РАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (КІНЕЦЬ 1920 – 1 ПОЛОВИНА 1930-Х РР.)

Сергій Корнієнко

студент I курсу магістратури факультету географії, туризму та історії

Науковий керівник – к. іст. н. Шляхтич Р. П.

У сучасному світі відбувається стрімка інформатизація, а на державному рівні визнається необхідність розвитку критичного мислення, задля критичного аналізу інформації яка оточує індивіда, адже навіть на початку ХХІ ст. можливе існування тоталітаризму. Будь-яка доктрина тоталітарного суспільства має певний однобокий та одновимірний характер [1, с.32] Напередодні Другої світової війни світ зустрівся з двома великими тоталітарними державами, в яких більшість населення різних соціальних станів, освіти та статусу підтримували відверто агресивну владу та саме таку однобоку політику. У цій статті буде зосереджено увагу на формуванні радянського тоталітаризму, а саме в кінці 20-х - в 1 половині 30-х рр. ХХ ст.

Однією з складових «homo totalitaricus» є зміни в мисленні, відомі під збірною назвою «дегуманізація мистецтва», а також знищення релігії, як в ідеологічному плані, так і у фізичному. Одним з проявів ліквідації релігії як системи цінностей, (але не як інституту) було поширення ідеології на всі сфери життя. Це призводило до того, що одні ідеали (в даному випадку православної християнської церкви) замінювалися ідеями комуністичної партії, які репрезентувалися переважно через газети. Так у середині 30-х рр. ХХ ст. в «Правді» [4, с. 1] публікувалися не стенограми засідань ЦК комуністичної партії, а оформлені рішення. Ідеологічне спрямування газет можна відслідкувати за наповненням. Так, офіційні ЗМІ висвітлювали життя та діяльність селянства, робітників та партійних активістів. При цьому відкрито засуджували заможне селянство, капіталістичні країни та тих, хто не допомагає

соціалістичній боротьбі в менших країнах (опис хвилювання в Афганістані, Польщі на початку 1935 р.[3; 4]).

Важливим елементом формування «homo totalitaricus» були різноманітні промови, які друкувалися як у центральних, так і в місцевих виданнях. В цих промовах виступали представники всіх соціальних верств, проте вони виділялися, оскільки отримали свої привілеї за якісну роботу саме в рамках радянської ідеології. Такі методи мали відділити людину від її етнічної та національної ідентифікації. Водночас досить поширеною лишалася технологія приписування ідей цілим колективам.

Знищення індивідуальності надалі поєднувалося з створенням «маси», середньостатистичної, з якої ніхто особливо не виділяється. Як приклад можна згадати історію журналу «ЕЖ» (Ежемесячный журнал), що з'явився 1928 р. та відрізнявся нестандартними підходами до подачі матеріалу [2]. З 1935 р. розпочалася методична протидія журналу, перш за все, саме засобами ЗМІ: у випуску «Комсомольская правда» (24 квітня 1928 року) була опублікована стаття Є. Двинського «Как „ЕЖ“ обучает детей хулиганству». Як наслідок згорання діяльності творчого колективу до закриття журналу в 1935 р. [2]. Таким чином, можна говорити про цілеспрямовану протидію оригінальним ідеям організації матеріалу вже в рамках соціалістичної ідеології.

Продовженням наведеного вище є наступна ознака формування тоталітарної свідомості, а саме підміна показною грамотністю, коли на 1929 р. лунали лозунги «Перемогти злидні та культурну відсталість», проте піддавалися критиці представники інтелігенції та особливо керівних посад. Варто зауважити, що колектив авторів наведеного вище журналу «ЕЖ» був сформований з ліквідованого раніше «Нового Робінзона», що вказує на цілеспрямовані репресії інтелігенції, при цьому не державною владою, а колегами. А виступ Троцького на XIII з'їзді партії був названий Зинов'євим «парламентским», а не «съездовским», що було радше спробою зробити його «ворогом народу» та позбавити підтримки мас [2, с. 56].

Використання не реальних фактів для формування ментальності, яка буде обслуговувати ідеологію, також була одним з засобів формування тоталітарного мислення. А каральний апарату та терор використовувалися для

формування «нової людини», створеної для обслуговування тоталітарного суспільства. Насадження ідеології мали різні прояви, окрім добре описаних фізичних репресій, існували види висміювання в пресі, найбільш хрестоматійний приклад це критика поганої організації роботи на підприємстві, коли адміністрація не карає «недобросовісних працівників» [5].

Питання керування: на всіх рівнях рішення приймається державою (або її представниками – у пресі це виявлялося у обов'язкову залученні конструкції «під керівництвом комуністичної партії», «під прапором партії»).

Окрім нової ідеології з'являється нова мова, так званий радянський «новояз», знову ж таки, поступово та невеликими елементами. Перш за все скорочення, повсюдні та різної тематики «полпред» (политический представитель), «парторг» (партійний організатор), які інтегруються в газети часто без видимої причини, особливо це помітно в регіональних газетах, які ззовні зберігають свій мовний колорит, проте використовують складноскорочені слова навіть при існуванні відповідників.

Загалом можна стверджувати, що наприкінці 20-х рр. ХХ ст. процеси формування «homo totalitaricus» в СРСР були яскраво вираженими та присутні в усіх сферах життя, проте ще не були завершеними. До середини 30-х рр. сформувався культ особи Сталіна, що стало істотною умовою підтримання тоталітарної системи, а відкритий спротив населення в засобах преси був зламаний.

Література

1. Гаджиев К. С. Заметки о тоталитарном сознании. *Вестник Моск. унт-та*. Серия 12. Социально-политические исследования. 1993. № 4. С. 32-33.
2. Журналы «ЁЖ» и «ЧИЖ». Авт. проекты сайта librero.ru. URL: https://web.archive.org/web/20110918213106/http://www.librero.ru/article/dety/gurnaly_eg_i_4ig.htm
3. Правда. Пер. изд. 1936. № 12 (12 января, воскресенье).
4. Правда. Пер. изд. 1936. № 5 (5 января, воскресенье).
5. Червоный гірник. Пер. вид. 1929. №21 (27 січня, неділя).

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ОСНОВИ ЇХ ПРОФЕСІЙНО- ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Анастасія Кошеленко

студентка IV курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Макаренко І. Є.

Нині проблема розвитку критичного мислення школярів активно досліджується як у вітчизняній так і зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Критичне мислення розглядається як один із ефективних способів вирішення широкого кола проблем – від життєвих до професійних.

Сучасний світ вимагає від школи та батьків виховання творчої особистості дитини, яка б змогла не просто запам'ятовувати та відтворювати, але і підходити до ситуації креативно, з новизною. Учень має самостійно мислити, бути новатором, генерувати оригінальні ідеї та приймати нестандартні рішення. Сьогодні школа має допомогти учню інтегруватися в суспільстві, сформуватися як особистість, знайти власні здібності та розкрити їх. В Україні ж проблема розвитку навичок критичного мислення у школярів є дуже актуальною і вимагає розробки та впровадження ефективних інструментів, спрямованих на її розв'язання.

Мета нашого дослідження – проаналізувати особливості процесу формування критичного мислення старшокласників в освітньому середовищі як основи їх майбутньої професійно-особистісної самореалізації.

Активний розвиток суспільства, інтенсивні процеси глобалізації й інформатизації вимагають від сучасного школяра абсолютно нового типу мислення, який дасть змогу пристосуватися до постійних соціальних змін, генерувати нові ідеї, а також здійснювати комплексний аналіз отриманої інформації та давати їй об'єктивну оцінку. Саме тому в сучасному освітньому просторі важливу роль відіграє критичне мислення, яке є основою навчальної діяльності.

Критичне мислення – це здатність оцінювати інформацію на основі логічних умовиводів у ході свідомого, інтелектуально-організованого процесу, основною ознакою якого є об'єктивність розмірковування [2, с. 98].

Для того, щоб учні могли застосовувати вміння критичного мислення на практиці, вони повинні знати психологічні механізми його породження. У повному циклі критичне мислення включає чотири фази:

1) аналіз; 2) розуміння; 3) оцінка; 4) критика.

Процес формування критичного мислення починається з формування мотивів, що пробуджують інтерес, апелюють до емоційної сфери старшокласників, допомагають визначити ціль та смисл навчання, а також стимулюють саму потребу в ньому. На основі механізму мотивації запускається механізм осмислення, що включає розчленування отриманої інформації на частини, встановлення «опорних пунктів» та еквівалентних замінів, що веде до узагальнення та оцінки інформації. Цей механізм складається з прийняття, розуміння такої інформації та прийняття рішення. Заключним етапом, на якому відбувається аналіз, розгляд конкретних фактів та планується подальша діяльність, є рефлексія [3].

Наразі сучасні старшокласники відчують труднощі з особистісним самовизначенням. Коли їм починаєш ставити питання про їх майбутнє, про професії, про нереалізовані поки що мрії, вони починають себе вести подитячому, інколи навіть спостерігаються психосоматичні реакції.

Професійно-особистісна самореалізація підлітка за допомогою критичного мислення розглядається як саморозгортання динамічної взаємодії внутрішнього світу школяра із зовнішнім освітнім простором школи у формі діяльнісної активності, під час якої і завдяки якій відбувається перехід потенційних можливостей учня в актуальні. При цьому результативність характеризується досягненням учнем сукупного освітнього продукту і супроводжується затребуваністю внутрішнього потенціалу і відчуттям успіху.

Показниками рівня сформованості досвіду самореалізації в освітньому просторі школи вважають: самостійність або автономію (самостійність у діяльності: постановці задачі, знаходження засобів її вирішення і т.д., ставлення

до оцінювання себе іншими тощо); готовність до самореалізації (включає всі складові, а саме: потребу в самореалізації, ментальні, пізнавальні і творчі здібності, спрямованість на пізнання, опанування засобами самореалізації тощо); характеристики мотиваційної складової (співвідношення внутрішніх-зовнішніх мотивів учіння, спрямованість на оцінку – на знання, мотивація успіху – уникнення невдачі, характеристики структури навчальної мотивації тощо); особливості ставлення до себе, до інших, до діяльності; самоефективність; бачення перспективи майбутнього (особистісний смисл навчання) [1, с. 50].

Отже, професійно-особистісну самореалізацію учнів старших класів за допомогою критичного мислення можна розглядати як багатовимірний і багатоаспектний процес співвіднесення молодою людиною власних життєвих цілей, нахилів, здібностей з об'єктивними можливостями їх реалізації, а також з умовами, які створюють для цієї реалізації конкретні види діяльності.

Література

1. Бучма В. В., Гурова О. В., Дзюбка Л. В. Діяльнісна самореалізація особистості в освітньому просторі: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 262 с.
2. Гудзь Н. О. Розвиток критичного мислення старшокласників, як один із засобів успішного оволодіння іноземною мовою. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2015. №4(82). С.97–101.
3. Розвиток критичного мислення у навчальному процесі. URL: <http://www.ippo.org.ua>.

СТРУКТУРНІ Й СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОМАТИЧНИХ ПОБАЖАНЬ УДАЧІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Кристина Кошельник

студентка IV курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. філол. н. Єловська Ю. В.

Мова представляє менталітет певної етнічної групи, вона є потужним джерелом духовного коду нації та відображенням усього, що існує в її культурі. Мовні одиниці, зокрема сталі конструкції, стають особливою скарбницею, яка зберігає національну ідентичність певної мовної спільноти. О. Потебня розглядав стійкі словосполучення та фразеологізми (далі ідіоми) як малу версію «цілого світу». Іншими словами, ідіому можна визначити як скорочений фрагмент реальності, зафіксований у словах, що мають своє унікальне символічне значення [1].

Крім того, зауважимо, що мовний знак постає не лише відбитком окремої частки навколишнього світу, а й, до певної міри, символом магічного впливу, що має нерозривний зв'язок із позначуваними ним предметом, об'єктом чи явищем, здатним викликати чи впливати на певні події. Припускаємо, що саме таке неконвенційне сприйняття мовних одиниць, зокрема ідіом, стало підґрунтям для формування в різних мовних системах численних прикладів побажань, замовлянь, прокльонів, табу тощо. Метою цієї розвідки є визначення структурних і семантичних особливостей ідіоматичних висловів на позначення удачі в англійській мові.

Аналіз низки комунікативних ситуацій показав достатню кількість формальних побажань удачі, які характеризуються іменниковими чи дієслівними конструкціями з центральними значеннєвими компонентами *luck* або *wish*, що легко розкривають свою внутрішню змістову форму завдяки своїм прямим значенням слів «удача» та «бажаю», як-от: *Good luck!* – *Удачі тобі!*; *I wish you luck!* – *Нехай щастить!*; *Have a good trip / journey!* – *Щасливої дороги!*; *The best of luck!* – *Удачі!*; *I wish you the best of luck!* – *Бажаю удачі!*.

Проте не всі побажання удачі в англійській мові так само реалізують пряме декодування значення ідіом через їхні структурні компоненти. Розглянемо кілька ілюстрацій, а саме: *Break a leg! Knock them dead! Blow them away! Fingers crossed! Touch the wood!* [3]. Кожна із наведених ідіом відбиває позитивний семантичний зміст побажання вдалого здійснення певної діяльності мовця, однак пряме потрактування її компонентного складу може спричинити ускладнення у спілкуванні.

Так, наприклад, *Break a leg!* буквально означає «зламай ногу», і видається досить дивним способом побажати комусь удачі. Проте в англійській мові він є досить поширеним, особливо в кіноіндустрії, де через забобони не вживають вираз «*Good luck!*». Наведемо кілька прикладів, які використовують цей вислів: *Break a leg! Darling, you'll be fabulous! I know you can do it! Break a leg! – Удачі! Люба, ти чудова! Я знаю ти це можеш зробити! Удачі!*

Ідіома *Knock 'em dead!* у точному дослівному перекладі означала б «Забий їх до смерті» або «Вбий їх», що спершу звучить химерно, але насправді це неформальний спосіб побажання удачі, який можна використовувати в багатьох ситуаціях, особливо коли необхідно когось підбадьорити: *Go down and you knock 'em dead, okay? – Спускайся та покажи їм, добре? Knock 'em dead, Ron! Knock 'em dead in L.A.! – Покажи їм Роне! Переможеш їх в Лос-Анделесі!*

Ідіома *Blow them away!* схожа на попередню і теж є досить неформальною, буквально означає «Перестріляйте їх!», але справжня семантика цього вислову «Вражайте їх!»: *Your ability to negotiate will blow them away. – Ваша здатність вести переговори вразить їх. Our team spirit will blow them away! Наш командний дух їх здивує /вразить!*

У випадку з ідіомами *Fingers crossed!* і *Touch the wood!* йдеться про забобони та перестороги проти поганої вдачі, які поширені в багатьох країнах. Прямий дослівний переклад цих стійких словосполучень означає «Схрещені пальці!» та «Доторкнись до дерева». Це побажання удачі й підбадьорення використовуються здебільшого у неформальних ситуаціях аби прикликати удачу або не відлякати її у складній ситуації, наприклад: *Keep your fingers crossed that we come back. – Тримайте пальці схрещеними, щоб ми повернулися.*

I have to do the test, so fingers crossed! – Я повинен виконати тест, тому пальці схрещені! We've never had a flat tire on this car – touch wood. – У нас ніколи не спускало шину у цій машині – постукайте по дереву / не наврочте.

Цікавим видається факт, що у поданих конструкціях нетипові семантичні компоненти (*Fingers crossed!; Touch the wood!*), а подекуди відверто протилежні (*Break a leg! Knock them dead! Blow them away!*) передають побажання саме удачі. Пов'язуємо це явище з фідеїстичним сприйняттям мовного знаку, що характеризується нерозривним зв'язком між об'єктом і словом, яке його називає. Отже, аби не відлякати удачу, а навпаки прикликати її, бажають протилежне. Такі світоглядні позиції властиві й українській мовній спільноті, адже фіксуємо співзвучні побажання такого типу: *Ні пуху, ні пера! Ні луски, ні зябри!* [2] Підґрунтям цих фразеологізмів були мисливські й рибальські поганські вірування, за якими можна було наврочити невідале полювання або риболовлю, якщо прямо побажати удачі, тому вживали заперечні конструкції, структурні компоненти яких вказували б на відсутність здобичі, у такий спосіб прикликаючи удачу.

Зважаючи на викладене вище, можемо зробити висновок, що в англійській мові існують формальні й неформальні способи побажання удачі, які представлені вільними словосполученнями з прозорою внутрішньою значеннєвою формою та сталі конструкції, що потребують вивчення етнокультурних особливостей цієї мовної спільноти, що стає невичерпним джерелом подальших наукових пошуків.

Література

1. Потебня А. А. Из записок по теории словесности. Харьков, 1905. 652 с.
2. Українські прислів'я і приказки / уклад. М. Номис. Київ : Либідь, 1993. 768 с.
3. Oxford Dictionary of Idioms / ed. J. Siefring. New York : Oxford University Press, 2004. 340 p.

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ЯК ПРОЯВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Уляна Курілова

студентка IV курсу психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. психол. н., доц. Ткаченко О. А.

Феноменологія агресивної поведінки особистості стало знаходитися у полі наукових інтересів психологів [2; 5; 7], проте однозначного тлумачення даного поняття все ще не напрацьовано. У довіднику з психології особистості [3] агресія тлумачиться як специфічна форма «деструктивних дій чи поведінки особистості, спрямованих на використання сили і завдання фізичної чи психологічної шкоди людям або предметам, а також суперечливим нормам та правилам існування у соціумі». Разом з тим, психологічний словник трактує агресивну поведінку як одну з форм реагування на різноманітні несприятливі у фізичному та психічному сенсі життєві ситуації, що викликають стрес, фрустрацію та інші подібні стани» [4]. На реактивній природі агресивної поведінки наголошує й І. Фурманов, котрий розглядає агресію як модель поведінки, завдяки якій людина адаптується у суспільстві, задовольняє індивідуальні потреби у кризовий період розвитку чи у процесі життєдіяльності» [7].

Особливо актуальною проблема виявлення агресивної поведінки є у системі дослідження підліткового етапу генези буття людини, що характеризується нестабільністю, переживанням значної кількості стресорів, неадаптивними захисними стратегіями поведінки тощо. За відносно короткий термін підлітки під час дорослішання переживають глибокі анатомо-фізіологічні зміни, усвідомлюють траєкторії соціального становлення, що супроводжується зміною соціального статусу, трансформацією внутрішнього світу підлітка [6, с.68–84; 7, с.189–202]. У ситуаціях невизначеності й ситуативної тривожності підлітки вдаються до агресивної поведінки як способу задоволення потреби у спілкуванні, для самовираження та самоствердження, задля досягнення мети. За допомогою агресії вони реагують на асоціальність

оточення, насилля з боку однолітків та батьків [2; 7], відстоюючи суб'єктивні межі персонального простору. Водночас, науковці наголошують, що у більшості випадків деструктивна агресія підлітків є захисною реакцією на неприємні переживання і спричиняється негативними емоціями, які заповняють особистість, фрустрацією [5, с.119–132]. Виникаючи в критичній ситуації, агресія виконує захисну функцію у стратегіях адаптаційної поведінки сучасних підлітків [1, с.32; 2; 5]; агресивні реакції дозволяють підліткам відновити внутрішню рівновагу. Психологічний захист, як спосіб вирішення конфлікту між бажаннями особистості та нормами суспільства, найширше представлений у підлітковій когорті механізмом заміщення: підлітки схильні переносити реакції гніву із соціально заборонених і недоступних об'єктів на доступні, що допомагає їм впоратися з труднощами із мінімальними витратами психологічних ресурсів, проте не сприяє соціально-психологічній адаптації.

Сформульовані вище теоретичні положення були перевірені нами емпіричним шляхом. В якості наукової гіпотези дослідження нами була прийнята теза, що між агресивною поведінкою підлітків та заміщенням як захисним механізмом існує статистично значимий взаємозв'язок. Вибіркова сукупність була представлена 34 підлітками віком 14 років (14 дівчат і 21 хлопець). Психодіагностичний інструментарій був представлений валідними методиками-опитувальниками «Рівень агресії» А. Басса й А. Даркі, «Схильність до агресивності» А. Басса й М. Перрі та «Індекс життєвого стилю» (Life Style Index) Р. Плутчика, Х. Келлермана і М. Конте.

Аналіз результатів дослідження дозволяє стверджувати, що 38% респондентів демонструють високий рівень агресивності. Рівняння регресії між показниками рівнів агресивності: $y = 2,968x - 7,4934$; $R^2 = 0,5566$ – засвідчує детермінованість варіації критеріальної (залежної) змінної предикторами (незалежними змінними). У подальших розрахунках показники рівня агресивності респондентів були означені як незалежна змінна, тоді як механізм психологічного захисту (згідно із гіпотезою – «заміщення») інтерпретувався як залежна змінна (оскільки у методиці діагностувалися й інші механізми захисту). Застосування кореляційного аналізу із використанням коефіцієнта

кореляції Пірсона дозволило зафіксувати високий кореляційний зв'язок 0,69 між досліджуваними показниками. Відповідно, експериментальна гіпотеза за результатами дослідження підтверджена: між агресивною поведінкою підлітків та заміщенням як механізмом захисної поведінки існує статистично значимий взаємозв'язок. Поінформованість психологічної спільноти щодо особливостей цього зв'язку є важливою, оскільки від специфіки використання захисних механізмів великою мірою залежить організація психолого-педагогічного супроводу дорослішання підлітків, їх соціально-психологічної адаптації, що є надзвичайно важливим для його особистісного розвитку і самореалізації підлітків у несталих умовах життєдіяльності.

Література

1. Мотков С. О. Адаптаційні механізми особистості. *Психологія і особистість*. 2019. № 1 (15). С.22–36.
2. Пасічник Т. Агресія як психологічний феномен. *Психологічний журнал*. 2013. №3 (5). С.44–48.
3. Психологія особистості: словник-довідник / за ред. П. П. Горностая. Київ: Рута, 2001. 320 с.
4. Сучасний тлумачний психологічний словник / за ред. В. Шапар. Харків: Прапор, 2005. 640 с.
5. Токарева Н. М., Шамне А. В., Макаренко Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу: монографія. Кривий Ріг: Інтерсервіс, 2014. 312 с.
6. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Інтерсервіс. 2017. 548 с.
7. Фурманов И. А. Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция: монография . Минск. 1996. 192 с.

ПОТОЧНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Людмила Легка

аспірантка III року навчання фізико-математичного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Шокалюк С. В.

Під методичною системою навчання будь-якого предмета (дисципліни) розуміється ієрархічно упорядкована, цілісна структура п'яти взаємопов'язаних компонентів – *мети, змісту, методів, організаційних форм та засобів* навчання (А. М. Пишкало). Методична система навчання змінюється, розвивається під впливом соціально-культурних процесів, досягнень відповідної наукової галузі, а зміна хоча б одного з компонентів викликає зміну інших компонентів системи.

Методична система навчання інформатики у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) є однією із наймолодших в Україні та за її межами (перші уроки інформатики у школах України припали на 1985-1986 навчальний рік), а також динамічною відповідно до стрімкого розвитку в галузі інформаційних технологій та освітній галузі.

Починаючи з вересня 2013 року, згідно Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти 2011-го року затвердження, вивчення інформатики здійснюється на трьох рівнях:

– *пропедевтичному* (початкова школа – 2-4-і класи по одній годині на тиждень, з вересня 2018-го за програмами для Нової української школи в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ»);

– *допрофільному* (основна школа – 5-9-і класи, за базовою програмою по одній годині на тиждень у 5-7-х класах і по дві – у 8-9-х класах);

– *профільному* (старша школа – 10-11-і класи за програмою рівня стандарту (по 1,5 години на тиждень як обов'язково-вибірковий предмет, разом з предметами «Технології» та «Мистецтво», т. б. лише два з трьох перелічених

предметів можуть бути включені до робочих навчальних планів) або профільного рівня (по 5 годин на тиждень).

Метою навчання інформатики сьогодні є формування та розвиток складових ключової *цифрової компетентності (грамотності)* учня (після цілей формування та розвитку складових комп'ютерної грамотності (орієнтовно 1985–1996 роки), інформаційної культури (орієнтовно 1996–2004 роки) та інформаційно-комунікаційної компетентності (орієнтовно 2004-2018 роки)), під якою розуміють впевнене, критичне та відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі у житті суспільства; інформаційну грамотність та грамотність у даних, комунікацію та співпрацю, створення цифрового контенту (зокрема програмування), безпеку (включно із цифровим благополуччям та компетентностями, пов'язаними із кібербезпекою), питання інтелектуальної власності, розв'язання проблем та критичне мислення [1, с. 9–10].

Зміст навчання інформатики у класах гімназії окреслюється такими *предметними змістовими лініями*:

1. Інформація, інформаційні процеси, системи, технології;
2. Комп'ютер як універсальний пристрій для опрацювання даних;
3. Телекомунікаційні технології;
4. Інформаційні технології створення й опрацювання інформаційних об'єктів;
5. Моделювання, алгоритмізація й програмування [3].

При цьому на предметні змістові лінії 1–4 сьогодні припадає близько 60% обсягу навчальних годин, а близько 40% – на предметну змістову лінію 5. Тоді як на попередніх етапах розвитку методичної системи навчання інформатики у ЗЗСО співвідношення були нерівнозначні, адже на алгоритмізацію та програмування припадало понад 80% обсягу навчальних годин за програмами перших етапів і не більше 10% за інваріантною складовою програмам для 9-11-х класів проміжних етапів (до початку вивчення інформатики з 2-го та 5-го класів).

Зміст вивчення інформатики у класах академічного ліцею за програмою рівня стандарту [4] включає один, обов'язковий для вивчення, *базовий* модуль

(35 годин) із розділами «Інформаційні технології в суспільстві», «Моделі і моделювання. Аналіз та візуалізація даних», «Системи керування базами даних» і «Мультимедійні та гіпертекстові документи»). Базовий модуль може бути розширений (на 70 годин) за рахунок *вибіркових* модулів (на 17 навчальних годин – «Основи електронного документообігу» або «Інформаційна безпека», на 35 навчальних годин – «Бази даних», «Веб-технології», «Графічний дизайн», «Комп'ютерна анімація», «Креативне програмування», «Математичні основи інформатики», «Тривимірне моделювання», «Формальна логіка» тощо).

Основними *методами* навчання інформатики (для опанування змісту предметних та наскрізних змістових ліній, набуття предметних та ключових компетентностей, зокрема основних компетентностей у природничих науках і технологіях) залишаються метод демонстраційних прикладів і доцільно дібраних задач (у тому числі компетентнісно орієнтованих) та метод проєктів.

Основною *організаційною формою* навчання інформатики є урок, як правило комбінованого типу (основні етапи уроку засвоєння нових знань доповнюються окремими етапами уроку формування умінь і навичок) із дотриманням ключової умови його ефективності – обов'язкова робота за комп'ютером (згідно ергономічних норм щодо безперервної роботи з урахуванням учнівського віку).

Інформаційні засоби навчання сучасної інформатики (перш за все друковані підручники та їх електронні версії у відкритому доступі [2]) представлені авторськими колективами, які очолюють О. Бондаренко, М. Корнієнко, О. Коршунова, Н. Морзе, Й. Ривкінд, В. Руденко та інші.

Традиційні *дидактичні засоби* навчання сучасної інформатики (робочі зошити, плакати, таблиці тощо) поповнюються авторськими колекціями цифрових освітніх ресурсів – слайдових презентацій, відеоресурсів (зокрема підкастів), інтерактивних вправ, карт знань, відкритих онлайн-курсів, освітніх сайтів, програмних засобів навчального призначення (зокрема середовищ) тощо.

У найближчих перспективах очікуються оновлення навчальних програм з інформатики: а) рівня стандарту для учнів 10-11-х класів, адже частину

матеріалу учні вже опанують у 8-9-х класах, зокрема основи роботи з базами даних та гіпертекстовими документами; б) програми для учнів 5-9-х класів, що закінчать першу ланку Нової української школи (набудуть чинності з вересня 2021 та 2022 року відповідно).

Беручи до уваги масштаби цифрової трансформації багатьох сфер діяльності людини, на шкільну інформатику та методику її навчання, зокрема у класах академічного ліцею, чекають зміни, пов'язані із включенням до її змісту адаптованого контенту з галузей VR-архітектури, архітектури штучного інтелекту, аналізу великих даних, кіберспорту та квантових технологій тощо.

Література

1. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) / The Council of the European Union. *Official Journal of the European Union*. С 189. Р. С1-13. 4.6.2018. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN) (дата звернення: 27.09.2020).

2. Електронні версії підручників. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv> (дата звернення: 27.09.2020).

3. Інформатика. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів // Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 27.09.2020).

4. Інформатика. Навчальна програма вибірково-обов'язкового предмету для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту) // Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 27.09.2020).

ВОКАЛЬНО-ОРФОЕПІЧНІ ВМІННЯ : ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ганна Малій

студентка II курсу магістратури факультету мистецтв

Науковий керівник – д. пед. н., проф. Овчаренко Н. А.

У сучасних умовах реформування музично-педагогічної освіти зростає необхідність у підвищенні рівня вокальної підготовки та вокально-орфоепічних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, діяльність яких спрямована на забезпечення потреб учнів закладів загальної середньої освіти в якісному виконанні вокальних творів на мові оригіналу.

Для розв'язання такої проблеми важливим є визначення сутності поняття «вокально-орфоепічні вміння», яке потребує розуміння комплексу понять «уміння», «вокальні уміння», «орфоепія», «вокальна орфоепія».

У науковій психологічній думці доцільно вважається, що уміння базуються на активізації інтелектуальної діяльності, на основі знань, навичок та включають у себе процеси мислення. Слушно зауважує психолог Р. Немов, що уміння формується внаслідок координації та об'єднання навичок у системи, за допомогою свідомо контрольованих дій [5, с. 161]. Важливою вважаємо думку С. Гончаренка, який наголошував, що у навчальній діяльності умінням вчитися є володіння сукупністю основних загально-навчальних знань і навичок [2, с. 58]. Отже, під поняттям уміння ми розуміємо здатність та готовність особистості до певного виду діяльності, які визначаються загальним обсягом та змістом отриманих знань, сформованістю набутих навичок, а також здатністю застосовувати їх відповідно до означеної мети діяльності.

Відповідно, під поняттям «вокальні вміння» ми розуміємо здатність виконувати вокальні дії, на основі набутих вокальних знань та навичок. До таких умінь відносимо вільне і красиве звукоутворення, рівне звуковедення, спів у високій вокальній позиції, використання співацького дихання, спів на опорі, змішування головного та грудного резонування з переважною участю кожного з них для різної висоти м'язів надставної труби (губи, щоки, язик та ін.), чітка дикція та артикуляція, фразування, чисте та емоційне інтонування голосом, художність і артистизм виконання.

У такому контексті особливого значення набуває володіння співаком вокально-орфоепічними вміннями, які є складовими вокальних. Поняття «орфоепія» у літературознавчій енциклопедії (з грец. «орфос» – правильний, «епос» – слово) – це розділ науки про мову, що вивчає систему правил літературної вимови. Предметом науки орфоепії є звукові особливості мовлення, а практичне значення полягає у покращенні культури мовлення та вдосконаленні мови як засобу спілкування, через дотримання орфоепічних норм [6, с. 134]. Вокальна орфоепія розглядається як сукупність правил вимови тексту під час співу.

На думку В. Антонюк, вокальна орфоепія «відображає ментальність і культуру народу, розкриває зв'язки з першоджерелами утворення вокального мистецтва – фольклором, національною літературою, мистецтвом, піснею. Це підкреслює те, що знання орфоепічних норм і оволодіння правильною вимовою є необхідним атрибутом загальної культури й освіченості особистості, а нормативний аспект орфоепічної досконалості є усталеною, об'єктивною та незаперечною характеристикою мови, а звідси – і культури вокального виконавства» [1, с. 48]. Відомо, що відтворення «інтонаваного сенсу» можливе лише на засадах єдності вокально-фонаційної та мовно-артикуляційної довершеності.

Сучасний мистецтвознавець В. Карпов акцентує увагу на особливостях вокальної орфоепії. На думку вченого, вокальна вимова хоч і будується за правилами орфоепії, проте тісно пов'язана із музичними характеристиками, такими як: висота звуку, тривалість, темп, регістр, вокальні особливості конкретного виконавця. В. Карпов зазначає: «Підстави для встановлення орфоепічних закономірностей у співі дають фонетика, фізичні і акустичні властивості вокалу, спостереженні за вокальною мовою майстрів художнього співу. У співі неприпустимими є неясності, «стушовування» голосних, адже це суперечить його природі. Вокальна мова вимагає ясних, виразних голосних як край важливого вокального матеріалу [3, с. 108]. А. Ковбасюк продовжує таку думку та акцентує на взаємозв'язку мовної й музично-мовної інтонації: «Саме звучання мови значною мірою допомагає виявити художню самобутність вокальної музики, сприяє усвідомленню особливостей виконавських традицій та індивідуальних виконавських стилів». Вчений доцільно доходить висновку,

що надзвичайно важливого значення у звуковій організації кожної мови відіграє наголос у слові, його характер (сила і місце), адже ці якості зумовлюють появу багатьох фонетичних явищ, які відтворюються під час вимови [4, с. 38].

Теоретичний аналіз наукової літератури щодо виявлення сутності поняття «вокально-орфоепічні вміння», дає змогу стверджувати, що вони базуються на знаннях співакам орфоепічних норм і навичок правильної вимови тексту вокального твору на мові оригіналу, що надає йому можливість відтворити на високому художньо-артистичному рівні «інтонований сенс».

Таким чином, якісне оволодіння вокально-орфоепічними вміннями та артикуляційною технікою при вокальному виконанні – це необхідна умова для втілення художньо-образного змісту та досягнення стильової адекватності виконуваних творів. «Вокально-орфоепічні вміння» ми розуміємо як здатність співака до вокально-художнього відтворення «інтонованого сенсу», на основі знань орфоепічних норм і навичок правильної вимови тексту вокального твору відповідно мові оригіналу.

Література

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів). Київ: ЗАТ «Віпол», 2007. 176 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
3. Карпов В.В. Мовленнєві закономірності у співі та їх врахування в процесі навчання вокаліста. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 210. С. 107–110.
4. Ковбасюк А. Вплив вокально-хорового виконавства на формування традицій та індивідуального стилю співака. Київ, 2016.
5. Немов Р. С. Психология. Общие основы психологии. Москва : Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2006. 687 с.
6. Орфоепія. *Літературознавча енциклопедія*. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 166.

ВІРТУАЛЬНИЙ ХОР ЕРІКА ВІТАКЕРА

Мармиш Вікторія

студентка I курсу магістратури факультету мистецтв

Науковий керівник – старший викладач Фурдак Т. Д.

Віртуальний хор – явище очевидне і знакове на часі. Цією ідеєю захопився й втілює у життя американець Ерік Вітакер (Eric Whitacre). «Ці люди співають, перебуваючи в своїх спальнях, кімнатах гуртожитків, віталень – в різних країнах, у різний час. Але в результаті їхні голоси зливаються в божественне щось. Схоже на майже релігійний досвід, чи не так?», – відмічає Вітакер [1].

Ерік Вітакер – американський композитор (1970 р. н.), диригент, одна з найпомітніших постатей в хоровому світі. Він сміливо береться за справу і втілює свої проекти з рокерським розмахом, збираючи віртуальні «стадіони» хористів і слухачів. У березні 2016 року був призначений першим артистом-резидентом Лос-Анджелеського хору в концертному залі імені Волта Діснея (Walt Disney).

Ерік мріяв стати рок-зіркою, п'ятим музикантом в Depeche Mode або Duran Duran. Не вміючи читати ноти, грав на синтезаторах і драм-машинах. Виріс у маленькому фермерському містечку в північній Неваді і був упевнений, що його життя ніколи не зміниться.

Коли Еріку виповнилося 18 років, він вступив до коледжу при Університеті Невади в Лас Вегасі й був вражений, дізнавшись, що не існує ні курсів поп-зірок, ні хоча б дипломних програм у цій сфері. Місцевий хормейстер знав, що молода людина співає, і запропонував вступити до хору. «Так я потрапив у хор. Я сів разом з басами, озирнувся через плече подивитися, що вони роблять. Вони відкрили ноти, диригент дав сильну долю, і – бум – вони почали Kyrie Eleison з «Реквієму» Моцарта. Все моє життя до цього було чорно-білим, і несподівано все забарвилось в невимовно яскраві кольори. Цей досвід змінив мене більше, ніж що-небудь – у той єдиний момент, слухаючи

дисонанс і гармонію людей, які співають разом, їх єднання, я вперше в житті відчув, що був частиною чогось більшого, ніж я сам [1].

Після закінчення коледжу Вітакер отримує освіту в Джульєрдській школі, де навчається у Джона Корільяно (John Corigliano). З тих пір колишній фанат «Depeche Mode» отримав досвід у хоровому мистецтві. Він вигравав композиторські конкурси один за одним, а в 2012 році – отримав Греммі за альбом хорової музики «Light & Gold».

З великим задоволенням Вітакер співпрацював з композитором Хансом Ціммером (німецький кінокомпозитор, відомий своєю музикою до кінофільмів і комп'ютерних ігор, Лауреат премії «Оскар», дворазовий лауреат премії «Золотий глобус», триразовий лауреат премії «Греммі», автор великої кількості саундтреків для культових фільмів, у тому числі «Інтерстеллар», «Людина дощу», «Темний лицар», «Король Лев», «Пірати Карибського моря» та ін.). Окрім того, володіючи ораторським мистецтвом, Ерік робив доповіді для багатьох компаній із списку Fortune 500, до складу якої входили Apple, Google, Всесвітній економічний форум в Давосі, Програму спікерів ООН і два основних етапи переговорів TED.

Найчастіше геніальній ідеї потрібен поштовх ззовні. У випадку з віртуальним хором у ролі «яблука Ньютона» слугував відеозапис, так зване фан-відео на YouTube, адресований Еріку Вітакеру. Молода дівчина, Брітлін Лосі, записала власне виконання партії сопрано з його твору «Sleep».

Їй вдалося вразити композитора і стати першим учасником грандіозної епопеї. Після перегляду Ерік запросив у своєму блозі надсилати свої відео, щоб з'єднати їх в одне ціле. На допомогу майбутнім віртуальним хористам він виклав відеозапис з власним блискучим керуванням власного твору «Lux Augustus».

Спочатку композитор розповів про задум і пояснив нюанси, а потім почав диригувати. Його концентрація на уявному звучанні була досконалою: очі дивляться вам прямо в душу, спробуй тільки зімкни голосну не там, де показано. В цій техніці – щось на кшталт хогвартської магії, в його зовнішності – щось середнє між Северусом Снейпом, Гільдерой Локарт і Луціуса Малфоем.

Перший віртуальний хор заспівав. «Lux Aurumque» – це майже колядка. Текст – про Різдво, написаний Едвардом Ешем, перекладений товаришем Вітакера на латинську мову («Світло, тепле й важке, як чисте золото. Янголи тихо співають новонародженому немовляті»). Люди почали завантажувати свої відео. Скотт Хейнс, звукорежисер, який виконав титанічну працю і звів ці записи в одне ціле, також з'явився з натовпу й сам запропонував свої послуги.

У творі було невелике соло для сопрано. Вітакер влаштував прослуховування. І група сопрано завантажила свої партії. Багато співаків, які в цьому брали участь, пізніше розповідали, що іноді доводилося записувати 50 або 60 дублів, поки не виходив потрібний.

І відео стало популярним, а співаки чекали на наступний віртуальний Хор, для якого Вітакер обрав твір «Сон» («Sleep», 2011 р.). У порівнянні з першим хором тут було на багато більше учасників. Наступним був віртуальний хор «Water Night» – (2012 р.). 2013 р. – «Fly to Paradise».

Хор – співочий колектив, який складається з груп, кожна з якої в процесі співу разом виконують в унісон свою партію. Хор, як художній колектив, повинен володіти елементами хорової звучності, цим самим його виконання відрізняється від масового співу [2, с.21]. Хоровий спів – колективне виконання вокальної музики, яке захоплює багатьох. Для одних хор стає відчутно доленосним, а хтось просто відчуває, що доторкнувся до створення чогось справжнього і важливого. У випадку з Віртуальним хором Еріка Вітакера вдалося залучити до процесу створення музики й, таким чином, задовольнити велику кількість людей.

Література

1. Віртуальний хор реального Еріка Вітакера. URL : <http://annachoir.tilda.ws/whitacre>.
2. Бермес І. Л. Український хоровий спів як соціокультурне явище. Дрогобич: Посвіт, 2013. 432с.

МООС ЯК ФОРМА ПІДВИЩЕННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Михайло Мінтій

аспірант II року навчання факультету дошкільної та технологічної освіти

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Мінтій І. С.

В історії розвитку дистанційного навчання (ДН) в Україні можна виділити такі глобальні етапи/події: започаткування (у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», Харківському національному університеті радіоелектроніки та Львівському інституті менеджменту (1997 р.) [0, с. 7]; створення Українського центру дистанційної освіти на основі Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут» (2000 р.) [0]; затвердження «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» (2000 р.) [0]; затвердження «Положення про ДН» (2004 р.) [0]; затвердження нового «Положення про ДН» (2013 р.) [0]; розробка «Проекту положення про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти» (2020 р.) [0]. Після 2000 р. відбувалося і продовжує відбуватися масштабне впровадження і використання технологій ДН – створення центрів систем дистанційного навчання на базі навчальних закладів різного типу.

Згідно [0] «метою ДН є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних ІКТ за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників».

Під час реалізації навчального процесу в умовах запровадження карантину (і відповідних обмежень) отримано висновок про необхідність підвищення ІКТ-компетентності педагогічних працівників щодо застосування ІКТ ДН.

Серед форм підвищення ІКТ-компетентності можна виокремити самоосвіту; спілкування з колегами; майстер-класи, семінари; масові відкриті онлайн курси (massive open online course – MOOC); курси підвищення кваліфікації (деякі з форм можуть поєднуватися).

Метою даної роботи є аналіз найбільш популярних MOOC для підвищення ІКТ-компетентності педагогічних працівників щодо застосування ІКТ ДН.

Серед платформ MOOC найбільш відомими в Україні є Prometheus [0] (створено 2014 р., розробники – Іван Примаченко, Олексій Молчановський), EdEra [0] (2014 р., розробники – Ілля Філіпов, Артем Ільчук, Ольга Філіпова).

Сертифікати курсів з платформи Prometheus для вчителів можуть бути офіційно зараховані як підвищення кваліфікації [0]. Нині для опанування доступні такі курси підвищення кваліфікації вчителів: «Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги і можливості»; «Наука про навчання: Що має знати кожен вчитель?» (адаптований курс педагогічного коледжу Колумбійського університету); «Впровадження інновацій в школах»; «Наука повсякденного мислення» (курс Університету Квінсленда); «Дизайн-мислення в школі» (курс Масачусетського технологічного інституту); «Медіаграмотність для освітян»; «Освітні інструменти критичного мислення»; «Критичне мислення для освітян».

Проте жоден з цих курсів не має основною метою підвищення ІКТ-компетентності педагогічних працівників щодо застосування ІКТ ДН.

На платформі EdEra [0] доступна низка курсів про ДН та застосування ІКТ ДН в умовах карантину, як для вчителів шкіл, викладачів закладів професійно-технічної освіти («Про дистанційний та змішаний формати навчання»), так і для викладачів та працівників адміністрації закладів вищої освіти («#blend_it: опануємо змішане навчання»).

З початком карантину Міністерство освіти і науки України розробило проект «Дія. Цифрова освіта» [0], де запустило низку серіалів для вчителів: «Цифрові навички для вчителів»; «Карантин: онлайн-сервіси для вчителів»; «Інтерактивне навчання: інструменти та технології для цікавих уроків»; та для

майбутніх тренерів з цифрової освіти: «Тренінг для тренерів» (спільний проєкт Міністерства цифрової трансформації України та Фонду Східна Європа), що також мають мету підвищити ІКТ-компетентність працівників педагогічних закладів щодо застосування ІКТ ДН.

Література

1. EdEra – студія онлайн-освіти. URL: <https://www.ed-era.com/>.
2. Prometheus – Найкращі онлайн-курси України та світу. URL: <https://prometheus.org.ua/>
3. Дія. Цифрова освіта. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/>
4. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред. В. М. Кухаренка, В. В. Бондаренка. Харків : Міська друкарня, 2020. 409 с.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 21.01.2004 № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04#Text>.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.
7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про створення Українського центру дистанційної освіти» від 07.07.2000 р. №293.
8. Постанова Міністерства освіти і науки України «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні» від 20.12.2000 р. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/%20pravo/00.html>.
9. Проєкт положення про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/ugdQLvF>.

КОЛАБОРАЦІОНІСТСЬКА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ (на прикладі преси міст Кривий Ріг та Кам'янське)

Наталя Москаленко

студентка I курсу магістратури факультету географії, туризму та історії

Науковий керівник – к. іст. н., доц. Яшин В. О.

Газети, які видавалися за німецької окупації, є дуже вартісним джерелом і мають велике значення для тих місцевостей, яким були присвячені. На їх сторінках міститься багато пропаганди, однак, незважаючи на це, є й відомості з історії України, уривки з літературних творів, вірші. Окреме місце займають відомості з звичайного життя міст, і ті заходи, які проводила окупаційна влада. Особливої уваги заслуговують комунальні заходи, такі як: охорона здоров'я, озеленення міста та його відбудова, заснування та діяльність комітету допомоги та інші заходи, які проводилися в містах. Метою даної статті є дослідження комунальних заходів окупаційної влади за матеріалами криворізької газети «Дзвін».

Як повідомляє газета «Дзвін», у Кривому Розі працював комітет допомоги. За час свого існування, тобто з 9 вересня по 20 грудня 1941 року провів чималу роботу серед населення округи. За час існування комітетом було зроблено наступне: зареєстровано пенсіонерів та інвалідів 4700 осіб; родин репресованих – 365 сімей. За цей же час було проведено обстеження матеріально-побутових умов родин репресованих, інвалідів та інших – 1310 осіб. Надано одноразову допомогу 726 особам та багато іншого [7].

З 1 листопада 1941 року при міській управі працював комітет зимової допомоги. Метою цього комітету була організація допомоги незабезпеченим особам. За час своєї діяльності комітет зібрав біля 300 тис. крб. через спеціальну лотерею. Також при школах повинні були бути організовані спеціальні комітети зимової допомоги, які б склалися з директора школи, двох вчителів і двох учнів старших класів [6]. Від комітету зимової допомоги

одержано 309 тис. крб., також одержано фінансування від Міської Управи 300 тис. крб. Всього було витрачено з цих коштів 314 тис. крб. З них для дитячого будинку – розподільника – 14 тис. 810 крб., Гданцівського дитбудинку – 24 тис. крб., Тернівського дитбудинку – 100 тис. 100 крб., будинку інвалідів – 85 тис. 195 крб., на одноразову допомогу - 89 тис. крб., на пенсію – 650 крб [7]. На початку січня 1942 року на засіданні міської управи Кривого Рогу було обрано комітет допомоги військовополоненим українцям. До комітету увійшли Олійник, Борщ, Чиж, Зеленський, Шанда. У місті було організовано декілька пунктів для збору допомоги. Активну участь у роботі комітету допомоги брали вчителі місцевих шкіл. Так, у середній школі №27 (Карнаватка) було організовано місце збору продуктів, які під суровим контролем безпосередньо передавали полоненим. Крім збору продуктів Комітет звертав увагу на санітарний стан полонених в таборах, приймав посилки для хворих [8]. Певна увага в м.Кривий Ріг приділялася охороні здоров'я, при цьому наголошувалося, що за радянської влади українському лікареві не залишилося місця в медицині. Їх затирали, відганяли, не допускали до дослідницької, наукової та практичної діяльності. У місті функціонувала лікарня, амбулаторія, родильний будинок, тублікарня, інфекційна лікарня, дитяча амбулаторія та інше. Здороввіділ організував дослідження питної води та нагляд за санітарним станом міста. 19 лікарів – українців міста приймали хворих у себе вдома, серед них Лимарів, Музиченко, Приступа. Також відроджувалася оздоровна справа на селі. У Веселих Тернах та в Лозуватці було відкрито лікарні [1, с. 4]. Про всі випадки інфекційних хвороб, як скарлатина, кір, дифтерія, малярія та інші – треба перш за все було повідомити лікарів. Лікарі, які не вживали потрібних заходів для рішучої боротьби з цими хворобами – були суворо покарані.

Щоб запобігти поширенню різних інфекційних хвороб населення було попереджене про те, що кожна особа яка захворіла повинна була негайно спрямувати до інфекційної лікарні. Наголошувалося на тому, що населення повинно дбати про охайність і чистоту. Насамперед, потрібно щоб вулиці, подвір'я були охайними [2, с. 4]. За час війни санітарний мінімум міста знаходився в антигігієнічному стані, тому всі подвір'я та місця загального

користування повинні були бути очищені від усілякого бруд, який сприяв розвитку різних хвороб. «Саме населення матиме від цього користь, воно своєчасно подбає саме про себе», підкреслювалося в ухвалі міської управи [10]. Це зводилося до того, що кожен мешканець міста повинен був дбати сам, щоб Кривий Ріг був знову охайним та чистим. Зі сторінок газети ми дізнаємося про програму озеленення міста. У Кривому Розі за це відповідав відділ благоустрою а зеленого насадження, що працював при міській управі. Відділ мав великий розсадник дерев та чагарників на площі 50 гектарів [4]. З приходом зими обласний комітет наказом сповіщав населення Кривого Рогу та околиці міста повинно усіма засобами чистити вулиці від снігу. З метою утримання парків та скверів в культурному стані та охорони в них зелених насаджень від псування заборонялося на їх терені їздити велосипедам, ламати та псувати дерева й кущі, робити написи на садових лавах, псувати стежки, пересувати лави з місця на місце. На порушників цієї постанови накладали штраф в розмірі до 200 крб [11].

Також ухвалою Криворізької міської управи від 18-го листопада 1941 року зазначалося, що населення міста й околиць самовільно проводило хижацьке вирубування дерев та чагарників у різних державних та приватних посадках, садах і парках. Ці дії на далі просто не могли бути припустимими. Тому Міська Управа наказувала категорично заборонити державними установам, організаціям та приватним особам провадити рубки, полумки, обрізки, підстрижку та корчування дерев і чагарників, як у державних, так і приватних посадках. Винні у порушенні цього наказу каралися штрафом до 1500 крб, або ж ув'язненням до 6 тижнів. Особливою постановою заборонялося всім установам, організаціям, підприємствам та приватним особам провадити вилов риби у водоймах Криворізької округи [13]. Розпорядженням «Про встановлення заборонених годин для м.Кривого Рогу» від 30 червня 1942 року встановлювалося деякі обмеження. Українському цивільному населенню заборонялося рухатись по вулицях з 21.00 до 04.00 годин. Також в заборонений час населенню не дозволялося знаходитись в гурті [12]. Для розвитку впорядкованого вуличного сполучення та перестороги нещасних випадків керівником місцевої поліції було видано розпорядження «Про дотримання

вуличного руху». Всі машини повинні були триматися правого боку і вантажити її можна було тільки так, щоб це не було небезпечним та не завдавало шкоди. Пішохід повинен був завжди переходити вулицю прямо з подібною обмеженістю та без зупинки та не стояти групою на рогах вулиць або інших місцях, де великий рух заборонено. Населення прохали дотримуватися цього розпорядження, або ж у випадках порушення повинні були застосовуватися покарання [9].

Отже, окупаційна влада на території обох міст проводила комунальні заходи у різних напрямках, які при цьому дуже багато в чому були схожими. Це перш за все озеленення міст, які на той час цього потребували. Також слід зазначити охорону здоров'я та довкілля та розбудову які також були важливим аспектом їх роботи. Впровадження нового порядку, законів та суворі покарання зовсім змінювали життя міст.

Література

1. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 10 жовтня 1941 року.
2. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 12 жовтня 1941 року.
3. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 19 жовтня 1914 року.
4. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 31 жовтня 1941 року.
5. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 23 листопада 1941 року.
6. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 14 грудня 1941 року.
7. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 25 грудня 1941 року.
8. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 14 січня 1942 року.
9. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 22 січня 1942 року.
10. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 24 лютого 1942 року.
11. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 18 червня 1942 року.
12. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 2 липня 1942 року.
13. Округовий криворізький часопис «Дзвін». 3 жовтня 1942 року.

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ГЕОМЕТРІЇ ТА ШКІЛЬНОГО КУРСУ РОБОТОТЕХНІКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ STEM-ОСВІТИ

Няньчук Владислав

студент I курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Крамаренко Т. Г.

Ми живемо в епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій і часом не встигаємо за ним. Коли учень вперше йде до школи він повинен володіти певними знаннями, уміннями та навичками. Через деякий час знання, якими володів учень та якими оволодів у школі стають неактуальними, що зумовлено стрімким розвитком інформаційних технологій. Саме тому в Україні Концепція модернізації освіти орієнтована на реалізацію компетентнісного підходу в освіті, на формування ключових (базових, універсальних) компетентностей, тобто готовності учнів використовувати набуті знання, навчальні вміння і навички, а також засоби діяльності в житті для виконання практичних і теоретичних завдань. Ці компетентності можуть бути сформовані завдяки впровадженню в Україні Концепції Нової української школи (НУШ), яка передбачає STEM-підхід у навчанні.

Метою нашого дослідження було виявити можливості запровадити в освітній процес використання сучасних інформаційних технологій, зокрема використання робототехніки на уроках геометрії та навпаки, використання геометрії на заняттях з робототехніки.

Дану проблему в своїх працях розглядали О. В. Барна [1], Л. В. Рождественська [4], Д. В. Васильєва [2] та багато інших. Також своїми працями відзначилися викладачі Криворізького державного педагогічного університету, зокрема, Т. Г. Крамаренко [3] та Н. А. Хараджян [5]. У своїй діяльності та наукових працях вони розробляють моделі впровадження STEM-освіти та активно застосовують їх на практиці.

Аналіз наукових праць показує можливість впровадження STEM-освіти у заклади загальної середньої освіти.

О. В. Барна виділяє такі кроки до впровадження STEM-освіти:

1. Допомогти учням вивчати світ комплексно, адже вони пізнають його не окремо розбитим на окремі предмети.

2. Залучити учнів до самостійної дослідницької діяльності.

3. Важливо обрати спосіб інтеграції теми. Потрібно виділяти тематичні дні чи блоки, таким чином отримуємо ефект синергії, коли вивчення двох тем різних предметів, які пов'язані між собою дасть формулу $1 + 1 = 3$.

4. Створення проєктів, які можуть покращити життя в школі чи вдома, реалізувати певні пристрої, потурбуватися про безпеку чи ефективність управління власним домом.

5. Важливим є залучення широкого загалу учнів і освітян до ідеї STEM-освіти [1, с. 6–7].

У вітчизняній математичній освіті головну увагу традиційно приділяють формуванню в учнів фундаментальних знань, що необхідні для пояснення закономірностей оточуючого світу, для знаходження зв'язків та пояснення різних феноменів. Одним з основних завдань сучасної освіти України є надання ґрунтовних знань та вмінь з математики і цей напрямок має бути пріоритетним. Вивчення математики та предметів природничого циклу є основою STEM-освіти.

На мою думку, абсолютно нічого надзвичайно нового або невідомого в STEM-освіті немає, адже використання інформаційних технологій на уроках, наприклад, математики, є основою сучасних нестандартних уроків, а прикладні задачі взагалі є невід'ємною складовою програм з математики. Та погодьтесь, не кожен урок можна провести як нестандартний. Зміна традиційної структури уроку сприятиме продуктивності освітнього процесу, створенню необхідних умов для успішного та якісного навчання школярів.

Проаналізувавши наявну літературу та ознайомившись з роботою викладачів КДПУ, під час написання курсової роботи з психології було проведено дослідження впливу занять робототехніки на уяву дітей. Дане дослідження допомогло виявити, що заняття з робототехніки позитивно впливають на уяву учнів, що було підтверджено за допомогою психологічного тесту.

На основі власних досліджень та досліджень науковців було прийняте рішення запровадити створення міжпредметних проєктів у Криворізькому

Покровському ліцеї. Вирішили об'єднати робототехніку, яка вивчається учнями упродовж двох років на обов'язкових факультативних заняттях. та математику для розв'язання поставлених задач.

Були знайдені точки дотику комп'ютерної грамотності в області робототехніки і математичної освіти під час навчання у школі шляхом розв'язання геометричних задач засобами робототехніки та навпаки.

Аналіз наукових праць показує, що впровадження STEM-освіти у закладах освіти є цілком можливим. При цьому можна використовувати вже розроблені етапи та моделі або розробити власну стратегію.

У сучасному світі інформаційних технологій впровадження їх в освітній процес є пріоритетним напрямком.

При пошуку точок дотику комп'ютерної грамотності в області робототехніки і математичної освіти було з'ясовано, що значну роль у STEM-освіті відіграє розв'язування прикладних задач.

Література

1. Барна О. В., Балик Н. Р. Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі. URL: <https://cutt.ly/xgsP1bg> (дата звернення: 25.09.2020).

2. Васильєва Д. В. Урізноманітнення форм навчання математики в контексті STEM-освіти. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MshUSDfSYwU> (дата звернення: 25.09.2020).

3. Крамаренко Т. Г. Використання мультимедійної дошки під час навчання геометричних перетворень на площині // Математика в сучасній школі. 2013. № 9. С. 38–43. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/577> (дата звернення: 25.09.2020).

4. Рождественська Л. В. STEAM-проекти в шкільній освіті. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SnBjtBe5Ofg> (дата звернення: 25.09.2020).

5. Хараджян Н. А. Розробка системи задач для розвитку конструкторського мислення учнів середньої та старшої школи на заняттях з робототехніки. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/0564/2230> (дата звернення: 25.09.2020).

ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ

Станіслав Підпригора

студент I курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – к. фіз.-мат. н., доц. Моїсеєнко Н. В.

Сучасний світ стає все складніше, його напружений ритм вимагає від нас додаткових розумових зусиль. Не дивно, що у кожній галузі і сфері нашого життя потрібні люди, які володіють потенціалом для ефективного подолання зростаючих труднощів. Креативне мислення як і раніше є одним з найбільш затребуваних рис для розкриття талантів, здібностей, недоліків людини, пріоритету при підборі співробітників тощо. Високий рівень інтелекту, разом з здатністю критично мислити та швидко оброблювати інформацію допомагають знаходити рішення тих чи інших проблем.

Оцінку креативних здібностей або загального рівня розумових здібностей найкраще проводити спільно з оцінкою особистості, щоб отримати точний психологічний портрет людини. Існують різні типи оцінок розумових здібностей. Використання тієї чи іншої оцінки залежить від поставленої задачі. Адже методи оцінки розділяються на комплексні, коли оцінюються дві або більше здібностей, та конкретні, коли оцінюється лише одна здібність. Отже, такі тести можуть оцінювати загальні розумові здібності, логічне мислення, аналітичні здібності, здатність до абстрактного мислення, математичні здібності, вербальні здібності, зорову уяву, прийняття рішень і розважливість, швидкість обробки інформації, швидкість навчання і пізнавальні здібності тощо.

В даний час в якості засобів оцінки розроблено безліч тестів і проб. Різні методики дозволяють перевірити стан всіх сфер вищої нервової діяльності. Одним із засобів оцінювання є комп'ютерні ігри, адже залежно від типу гри використовуються ті чи інші розумові здібності та змушують гравця швидко адаптуватись та шукати різноманітні рішення.

Сучасні розробники комп'ютерних ігор мають у своєму арсеналі багато потужних засобів: ігрових рушіїв та середовищ розробки. Останнім часом розробники зробили доступними для широкого використання багато потужних ігрових рушіїв, які надають інструменти та функціональні можливості для розробки ігор різних жанрів.

Мета роботи: дослідити креативне мислення в процесі гри, створеної за допомогою ігрового рушія Unity3D.

Об'єкт дослідження: комп'ютерні ігри.

Предмет дослідження: дослідження креативного мислення під час комп'ютерної гри.

Практична цінність роботи полягає в дослідженні креативного мислення людини під час процесу гри в комп'ютерні ігри.

У цьому дослідженні використовувалася розроблена нами комп'ютерна гра «Лабіринт», яка збирає необхідні дані для дослідження креативного мислення, дозволяє отримувати аналітичні параметри, такі як кількість ефективних та хибних ходів, часу. Її результатом є створення файлу з цими параметрами для подальшої їх обробки.

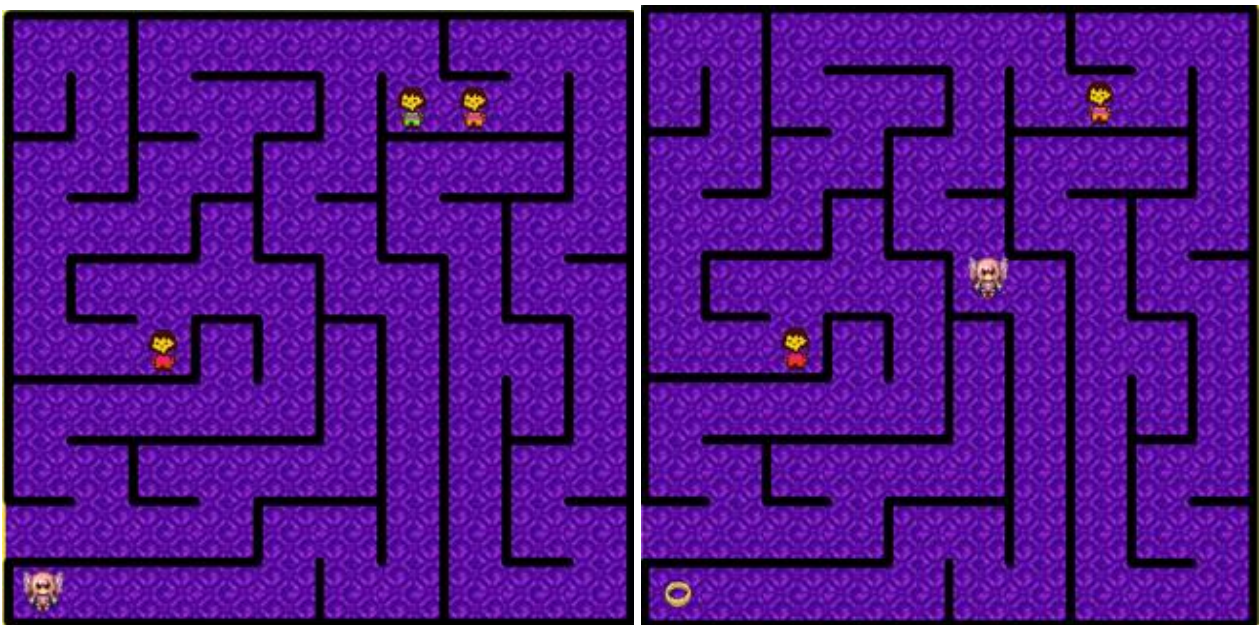

Рис. 1. Приклади скріншотів ігрового процесу

Після проходження декількома людьми різного віку та отримавши показники можна починати розраховувати показники та проводити

дослідження. Адже для дослідження креативного мислення потрібно залучити якомога більше людей, щоб результати були найбільш універсальними і показували не результати однієї людини, а цілої вікової групи.

Метод дослідження креативного мислення було запропоновано А. Ю. Ківом та ін. [1, с. 2–4]. Описано модель простору мислення TS, в якій розумові процеси розглядаються як накопичення кроків мислення або елементів мислення [2]. Простір мислення містить дискретні елементи мислення, і кожен з них відповідає заданому етапу мислення людини в процесі його переходу до вирішення проблеми. Кроки мислення можна розділити в різних групах на різновиди моделі. Зокрема, це можуть бути три групи: ефективні кроки (ES), неправильні кроки (WS) і проміжні етапи (IS). В цьому випадку можуть бути записані диференціальні рівняння, що описують «кінетику» кожного типу кроків. Такі рівняння відомі в природничих науках, і багато їх типів добре вивчені математично. Наприклад, для N_1 рівняння буде мати вигляд:

$$\frac{dN_1}{dt} = I_1 + a_1 N_1 + b_1 N_2^k - c_1 N_3,$$

де N_1 , N_2 і N_3 це ES, IS і WS відповідно; t – час; I_1 – параметр інтуїції; a_1 – коефіцієнт обробки інформації; b_1 – коефіцієнт стратегічного мислення; k – «ступінь психологічної реакції»; c_1 – коефіцієнт критичного мислення.

Описана модель повинна бути змінена в кожному випадку відповідно до різних областей діяльності людини з урахуванням характеру проблем, які необхідно вирішити. В даному випадку для дослідження когнітивного мислення людини, а саме пам'яті, уваги, показника якості обробки інформації, коефіцієнта критичного мислення.

Показник якості опрацювання інформації вимірюється за формулою:

$$a_1 = \frac{dN_1}{dt} / N_1$$

Коефіцієнт критичного мислення:

$$c_1 = \frac{dN_1}{dt} - a_1 N_3.$$

Під час дослідження креативного мислення людини за допомогою комп'ютерної гри було виділено чотири вікових групи, серед яких проводилось дослідження. Це групи 6-12 років, 13-18 років, 19-35 років та 36-50 років. Згідно дослідження показників якості обробки інформації та критичного мислення було отримано середні узагальнені значення (табл. 1).

Таблиця 1

Результати експерименту

Вік, років	t, с	ES	WS	a₁	c₁
6-12	28,3	45,2	7,1	0,2249	0,0067
13-18	22,8	51,1	3,2	0,7003	0,0203
19-35	23,7	52,7	4	0,5559	0,0141
36-50	25	51,9	4,9	0,4236	0,0112

Дослідження виявило деякі тенденції: вікова група 6-12 років найменш підготовлена, що зумовлено незакінченістю розвитку креативного мислення; вікова група 13-18 років має найшвидшу реакцію і швидкість сприймання інформації це свідчить про найбільшу розвиненість та активність різних когнітивних процесів. Інші групи 19-35 років та 36-50 років мають дещо гірші результати, це свідчить про необхідність підтримання «тону» мислення та тренувань розумових здібностей задля покращення креативного мислення.

Література

1. Kiv A. E., Orischenko V. G., Tavalika L. D., Holmes S. Computer testing of operator's creative thinking. *Computer Modelling & New Technologies*. 2000. V. 4, № 2. P. 107–109.
2. Kiv A. E., Orischenko V. G., Polozovskaya I. A., Zakharchenko I. G. Computer Modelling of the Learning Organization. *Advances in Agil Manufacturing* : IOS Press; eds. P. T. Kidd, W. Karwowski. Amsterdam, 1994. P. 553–556.

GEOGEBRA ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ

Ольга Пилипенко

аспірантка II року навчання фізико-математичного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Крамаренко Т. Г.

Сьогоднішня ознаменована стрімким інформаційно-технологічним розвитком, тому виникає необхідність у підготовці фахівців. Одним із актуальних напрямів підготовки професіоналів є STEM-освіта як концепція інтегрованого навчання математики з профільними дисциплінами в міждисциплінарному та прикладному контексті. Акронім STEM розшифровується як Science, Technology, Engineering, Math, тобто поєднання наукового підходу, сучасних технологій, інженерських навиків та математичного апарату в процесі вивчення навчальних предметів.

STEM-освіті приділяється недостатньо уваги при підготовці майбутніх учителів математики. Виникають суперечності між потребою у формуванні STEM-компетентностей учнів та недостатньою увагою до підготовки майбутніх учителів математики. Згідно проєкту Концепції STEM-освіти в Україні [0], STEM-компетентності – це динамічна система знань і умінь, навичок і способу мислення, цінностей і особистісних якостей, які визначають здатність до інноваційної діяльності: готовність до розв'язання комплексних задач, критичне мислення, креативність, організаційні здібності, прийняття рішень, здатність до ефективної взаємодії, когнітивна гнучкість. STEM-компетентності учнів пов'язані з такими ключовими компетентностями як математична та цифрова.

Одним із засобів для STEM-навчання є система динамічної математики. Використання у навчанні системи динамічної математики GeoGebra сприятиме формуванню в учнів при вивченні математики STEM-компетентностей. А також формуванню ключових математичної та цифрової компетентностей,

компетентності у самонавчанні, розвитку просторової уяви та просторового мислення.

GeoGebra – це програма динамічної математики для всіх рівнів освіти, яка об'єднує геометрію, алгебру, таблиці, графіки, статистику та обчислення в одному простому у використанні пакеті. GeoGebra стала провідним постачальником програми динамічної математики, яка використовується для підтримки науки, технологій, інженерії та математики (STEM), освіти та інновацій у викладанні та навчанні в усьому світі [0].

Можемо виділити такі переваги програми GeoGebra, як вільнопоширювальність, легкий для використання інтерфейс з урахуванням потужного функціоналу, доступність на багатьох мовах, безліч готових безкоштовних розробок, моделей, вправ, уроків та ігор для математики, а також відео-уроки та курси, які допоможуть у користуванні додатками GeoGebra.

GeoGebra – це безліч безкоштовних оффлайн додатків для iOS, Android, Windows, Mac, Chromebook та Linux, а саме: Графічний Калькулятор (для побудови графіків функцій, рівнянь та багато іншого); Геометрія (для побудови кола, кутів, за допомогою запропонованих геометричних інструментів); 3D графіка (графіки 3D-функцій, поверхні та 3D-геометрія); Науковий калькулятор (для дробів, тригонометрії та статистики); GeoGebra Класична (пакет програм, що містить інструменти для математики, таблиць, СКА, ймовірності); Доповнена Реальність (за допомогою цього додатку можна побудувати тверді тіла, візуалізувати обертання та перерізи в 3D, дослідити об'єкти з доповненою реальністю, адже цей додаток додає 3D-математику до реального світу).

Можливості використання хмарних технологій, системи динамічної математики GeoGebra в освітньому процесі на прикладі профільного навчання стереометрії нами було викладено у статті [0]. Ми дійшли висновку що, з використанням додатків GeoGebra Геометрія і 3D для мобільних телефонів зручно виконувати малюнки до задач на розташування прямих і площин у просторі. Стереометричний малюнок дає на площині просторові образи в спотвореному вигляді. І тоді на допомогу учню приходять логіка. Процес побудови за допомогою програмного засобу відповідає побудові вручну,

оскільки враховуються властивості паралельного проектування. Перевагою комп'ютерних моделей є динамічність. Фігуру можна розташувати в найкращому ракурсі, легко змінивши розміщення опорних точок, покроково відтворити хід побудови, розмістити підказки до умови завдання чи до ходу розв'язування.

Технологія доповненої реальності посідає важливе місце в інноваційному розвитку, тому вона може мати істотний потенціал і для впровадження в процес навчання математики. Оскільки доповнена реальність суттєво пов'язана з 3D-побудовами, то використання її сумісно з системами динамічної математики, зокрема GeoGebra, може суттєво підняти рівень візуалізації при вивченні математичних дисциплін і посилити навченість учнів та студентів. Крім того, Augmented Reality може стати інструментом для посилення STEM-навчання учнів та майбутніх учителів математики та інформатики.

Особливості використання мобільного додатку 3D Calculator з доповненою реальністю системи динамічної математики GeoGebra в навчанні математики ми описали в статті [0]. Для створення математичної моделі в додатку «Доповнена реальність», спочатку потрібно створити модель в 3D Графіка, а вже потім за допомогою «кнопки» «AR» спроектувати в реальний світ. Щоб розмістити об'єкт в реальному світі, треба обрати місце, навести на нього фотокамерою і натиснути на екран телефону. Після цього фігура зафіксується в обраному місці. Для зміни розміру, кольору об'єкту, використовуємо сенсорний екран.

Реалізація прикладного аспекту у викладанні математики з використанням GeoGebra сприятиме розв'язанню одного з головних завдань STEM-освіти – її індивідуалізації. Крім того, розвиватиме дослідницькі навички учнів, розширюватиме можливості їх соціалізації через оволодіння ІКТ, що має привести до планомірного розвитку універсальних STEM-компетентностей, які дозволять випускнику сучасної школи адаптуватися в постійно змінюючих життєвих ситуаціях.

Література

1. GeoGebra | Free Math Apps - used by over 100 Million Students & Teachers Worldwide. URL: <https://www.geogebra.org>.
2. Kramarenko T. H., Pylypenko O. S., Muzyka I. O. Application of GeoGebra in Stereometry teaching. Cloud Technologies in Education : Proceedings of the 7th Workshop (CTE 2019), Kryvyi Rih, 2019. In : A. E. Kiv, M. P. Shyshkina. Vol. 2643. P. 705–718. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2643/paper42.pdf>.
3. Kramarenko T. H., Pylypenko O. S., Zaselskiy V. I. Prospects of using the augmented reality application in STEM-based Mathematics teaching. Augmented Reality in Education : Proceedings of the 2nd International Workshop (AREdu 2019), Kryvyi Rih, 2019. In : A. E. Kiv, M. P. Shyshkina. Vol. 2547. P. 130–144. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2547/paper10.pdf>.
4. Проект Концепції STEM-освіти в Україні. URL: http://mk-kor.at.ua/STEM/STEM_2017.pdf.

РЕАЛІЗАЦІЯ АЛГОРИТМІВ КОНВЕРТАЦІЇ ТА ІМІТАЦІЇ В СИСТЕМІ АДАПТАЦІЇ ДИЗАЙНУ САЙТУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМ КОЛЬОРОСПРИЙНЯТТЯ

Владислав Пірогов

студент I курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Мінтій І. С.

Адаптація дизайну сайту для людей з порушенням кольоросприйняття містить етапи імітації, фільтрації та переходів між різними колірними моделями [3, с. 29]. Математичне обґрунтування цих алгоритмів розглянуто у попередніх дослідженнях [1, с. 28; 2, с. 184].

Метою даної роботи є опис програмної реалізації алгоритмів конвертації між колірними моделями rgb і lms, lms і rgb, а також імітація різних видів порушення кольоросприйняття – протанопії та дейтеранопії в колірній моделі rgb.

Функція rgb2lms() конвертує колір із колірної моделі rgb у колірну модель lms.

```
function rgb2lms($rgb){  
  $r=$rgb[0];  
  $g=$rgb[1];  
  $b=$rgb[2];  
  $lms_coefficient=[[17.8824, 43.5161, 4.1194],  
                   [3.4557, 27.1554, 3.8671],  
                   [0.03, 0.1843, 1.4671]];  
  $lms=array();  
  foreach($lms_coefficient as $key){  
    $value=$key[0]*$r+$key[1]*$g+$key[2]*$b;  
    array_push($lms,$value);}  
  return $lms; }  

```

Функція lms2rgb() конвертує колір із колірної моделі lms у колірну модель rgb.

```
function lms2rgb($lms){
    $rgb_coefficient=[[0.0809, -0.1305, 0.1167],
                    [-0.0102, 0.0540, -0.1136],
                    [-0.0004, -0.0041, 0.6935]];
    $rgb=array();
    foreach($rgb_coefficient as $key){
        $value=$key[0]*$lms[0]+$key[1]*$lms[1]+$key[2]*$lms[2];
        $value=abs($value);
        array_push($rgb,round($value)); }
    return $rgb; }
```

Функція protano() приймає колір, записаний у колірній моделі rgb і імітує колір, який бачитиме людина із протанопією.

```
function protano($rgb){
    $lms_protano_coeficient=[[0, 2.0234, -2.5258],
                             [0, 1, 0],
                             [0, 0, 1]];
    $lms=rgb2lms($rgb);
    $lms_protano=array();
    foreach($lms_protano_coeficient as $key){
        $value=$key[0]*$lms[0]+$key[1]*$lms[1]+$key[2]*$lms[2];
        array_push($lms_protano, $value); }
    $rgb_protano=lms2rgb($lms_protano);
    return $rgb_protano; }
```

Функція deuterano() приймає колір, записаний у колірній моделі rgb і імітує колір, який бачитиме людина із дейтеранопією.

```
function deuterano($rgb){
    $lms_deuterano_coeficient=[[1, 0, 0], [0.4942, 0, 1.2483], [0, 0, 1]];
    $lms=rgb2lms($rgb);
    $lms_deuterano=array();
```



```

foreach($lms_deuterano_coeficient as $key){
    $value=$key[0]*$lms[0]+$key[1]*$lms[1]+$key[2]*$lms[2];
    if($value== 0){
        $value=0; }
    array_push($lms_protano, $value); }
$rgb_deuterano=lms2rgb($lms_deuterano);
return $rgb_deuterano; }

```

Розроблена система надає можливість ще на етапі розробки сайту фільтрувати колірні стилі сайту залежно від порушення кольоросприйняття користувача.

Література

1. Горло А. М. Розробка системи адаптації дизайну сайту для людей з порушенням кольоросприйняття: кваліфікаційна робота бакалавра: напрям підготовки 6.040302 Інформатика. Кривий Ріг, 2018. 46 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/2311>.

2. Горло А. М., Мінтій І. С. Адаптація дизайну сайту для людей із порушенням кольоросприйняття. *Новітні комп'ютерні технології*. Кривий Ріг : Видавничий центр ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2018. Том XVI. С. 182–187.

3. Горло А. М., Пірогов В. М., Мінтій І. С. Алгоритм адаптації дизайну сайту для людей з порушенням кольоросприйняття. *Інтелектуальний потенціал* – 2019. Ч. 3: Математичне моделювання та інженерія програмного забезпечення, 2019. С. 28–30.

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ДИТЯЧОГО ФЕНТЕЗІ (ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ)

Анна Рева

студентка II курсу магістратури факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Федоряка Л. Д.

З кінця минулого століття і до сьогодні неабиякою популярністю серед читачів користується література дитячого фентезі. Закономірно, що в останні десятиліття це напрочуд оригінальне жанрове утворення все частіше опиняється і у фокусі пильної уваги як вітчизняних, так і зарубіжних літературознавців (Т. Рязанцева, О. Дворак, Є. Ковтун, Є. Канчура, О. Задорожна, Т. Савицька, Ш. Єгофф, Л. Сміт, та ін.). Не лише непідробну дослідницьку цікавість, але і жваві дискусії постійно викликають питання про жанрові витоки, ключові чинники та типи цієї гілки фентезійної літератури.

В наукових колах загальноновизнано, що *дитяче фентезі* – це адресований *дітям* літературний жанр, в якому розповідається про *вигадані* події, що відбуваються в *реально-нереальних* часопросторових площинах. Традиційними жанровими ознаками даного типу літератури зазвичай вважають наступні: центром оповіді постає *герой-підліток*, який є уособленням дитячого героїзму, прихильності і віри в магію, який рятує вторинний світ і перемагає зло; *вторинний світ*, який є основною локацією розгортання сюжетних подій, може включати декілька вимірів, зв'язок між якими можливий лише за допомогою магічних сил. Головною жанровою рисою цього типу фентезі, яка на сьогодні не викликає сумнівів у фахівців, є спроможність його внутрішнього простору вбирати в себе особливості та традиції не лише основного («дорослого») фентезі, але й жанрових першоджерел, серед яких пальму першості слід віддати літературній *казці* та *фантастиці*. Цю рису вчені називають *жанровим синкретизмом*.

Між дитячим фентезі та літературною казкою встановлені спільні й відмінні позиції. Дослідниця Л. В. Овчиннікова дає визначення літературної

казки як «своєрідної ідейно-художньої структури, яка існує в єдності традиційного і нового, яка формується з функціональних і поетичних особливостей *різних жанрів* народних казок, відповідно до творчих цілей і принципів різних авторів на основі художнього *синтезу і діалогу*» [4, с. 114]. Вочевидь, і казкові твори, і твори дитячого фентезі з'явилися в результаті поєднання декількох жанрових начал, зображують сюжети з нереального життя, в якому вирує магія та мешкають чарівні жителі. Окрім цього, обидва жанри втілюють у собі ідею вічного протиборства добра зі злом, в якому перемогу завжди здобуває світла сила. Але казка і фентезі, адресоване дітям, відрізняються за своїми функціями: у творах дитячого *fantasy* провідними є розважальна та виховна, а в літературних казках, здебільшого, лише виховна функція.

Дитяча фантастика і дитяче фентезі теж мають як точки перетину, так і розбіжності. Визначення дитячої фантастики пропонує дослідниця О. Дворак: «Дитяча фантастика – це художній жанр, у якому тісно *переплелися* утопічні, наукові та фольклорні елементи (жанрові модифікації фантастики), орієнтовані на дитячу аудиторію» [2, с. 35]. З цієї дефініції постає очевидним, що фантастика, як і фентезі, спроможна поєднувати різножанрові елементи, і, як фентезі, втілює ідею «втєчі» від реальності, а також зображує світ, сповнений пригод і загадок, знайти відповіді на які під силу лише молодшому поколінню. Серед відмінних рис можна виділити наступні: у порівнянні з дитячим фентезі, дитяча фантастика всі події пояснює виключно з наукової точки зору, не залучаючи до цього процесу магічних атрибутів; важливою відмінністю є кордони між реальністю та вигадкою – письменники-фантасти намагаються якнайчіткіше зобразити межу між реальним світом та фентезійним, а автори дитячого фентезі, навпаки, мають на меті максимально стерти кордони між первинним і вторинним світом, шляхом відведення читачів до уявного світу прагнуть відволікти їх від реальних проблем.

Варто зауважити, що, крім казкових та фантастичних елементів, дитячому фентезі також властива присутність елементів і мотивів міфу, пригодницького або лицарського роману, героїчного епосу та ін.

До властивості поєднувати різнорідні жанрові компоненти в межах одного текстового полотна варто додати і здатність дитячого фентезі функціонувати у двох адресних категоріях – для дітей і про дітей.

Фентезі для дітей має такі ознаки: сюжет дуже близький до літературної казки; найчастіше героями виступають саме діти або розумні тварини та міфічні істоти (леви, хоббіти, ельфи); ці твори орієнтовані на читача-підлітка, дитину молодшого шкільного віку (загалом, на дітей 6-14 років); головними функціями виступають виховна, педагогічна і розважальна (К. С. Льюїс «Хроніки Нарнії»).

Фентезі про дітей характеризується наступними рисами: сюжет вже менше нагадує казковий, він відтворює проблеми реальної дійсності; лише дитина або підліток може бути головним героєм; основними читачами є доросла аудиторія та юнаки віком 14-18 років, і це пояснюється тим, що в таких творах порушуються більш складні теми та проблеми, які молодший читач ще нездатний повністю усвідомити; домінуючими функціями виступають розважальна, педагогічна й інформативна (Дж. Ролінг «Гаррі Поттер»).

Беручи до уваги вищевикладені особливості творів дитячого фентезі, у межах даної розвідки обов'язковими жанровими характеристиками цього типу дитячої літератури слід назвати наступні:

1) беззаперечна наявність законів магії, які діють лише в контексті уявної реальності фентезі та стосуються специфічних персонажів – міфічних архетипів та героїв фольклору;

2) однозначне вирішення конфліктів: у дитячому фентезі добро завжди перемагає зло;

3) застосування особливого хронотопу, в основі якого лежить безперешкодний перехід між світами, внаслідок чого формується «один в одному» або реально-ірреальний художній світ;

4) неординарна тематична спрямованість творів, адже сюжетна лінія, вчинки та переживання героїв самі по собі викликають цікавість відповідної вікової аудиторії читачів;

5) надзвичайна свобода авторської ідеї («політ фантазії»), яка реалізується в більшій мірі, ніж у протожанрових конститuentах цієї літератури для дітей.

Тож дитяче фентезі, сформоване за допомогою різних суміжних жанрів, являє собою конгломеративне літературне утворення, яке в даний час знаходиться на піку своєї унікальної популярності, – його активно інтерпретують письменники, ним зачитуються мільйони дітей в усьому світі, його плідно досліджують вчені різних країн. Саме цей феномен функціонування *fantasy* дискурсу, найпевніше, і визначає напрямки його позачасового літературознавчого вивчення (зокрема, вирішення проблеми організації та гетерогенності жанрового поля в кожному конкретному випадку, а також встановлення причин появи потужного художньо-естетичного та морально-етичного впливу фентезі-текстів на юних читачів).

Література

1. Буйвол О. В. До проблеми жанрової класифікації фентезі. *Мова і культура*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. Випуск 11. С. 238–241.

2. Дворак Е. Ю. Русское детское фэнтези: жанровая специфика и особенности мифопоэтики: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.01. Москва, 2015. 237 с.

3. Канчура Є. Фентезі : оновлення погляду на світ і шлях до себе. *Дивослово*. 2017. № 6. С. 47–52.

4. Овчинникова Л. В. Русская литературная сказка XX века. История, классификация, поэтика: учебное пособие. 2-е изд. испр. и доп. Москва : Флинта: Наука, 2003. 312 с.

РОЗРОБКА ГРИ-КВЕСТУ ЗАСОБАМИ РУШІЯ UNITY

Богдан Ростальний

студент I курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – к. фіз.-мат. н., доц. Моїсеєнко Н. В.

Галузь розробки програмного забезпечення є однією з тих, що стрімко розвиваються та відповідають потребам ринку. Разом з кіноіндустрією, комп'ютерні ігри є однією з найбільш цікавих та популярних областей застосування інформаційних технологій. Це своєрідний тренд масової електронної культури зі своїми звичаями, традиціями, правилами.

Згідно дослідженню українського сегменту ринку розробників ігор, проведене інноваційним парком UNIT.City разом з компанією ACHIEVERS HUB за підтримки Lenovo, в цій галузі працюють більше 100 компаній, 75% головних офісів яких розташовані в українських містах. Найбільше компаній-розробників зосереджено в столиці України – більше 50 компаній мають свої офіси в Києві. В 11-и обласних центрах країни працюють представництва ігрових компаній, більше всього їх представлено в Одесі, Дніпрі та Харкові. Також офіси трьох гравців ринку відкриті в Кривому Розі (рис. 1).

Рис. 1. Географія офісів геймдев компаній в Україні [1].

Одним з ключових освітніх трендів сучасної освіти є включення ігор у навчання. Метою цього процесу є залучення та підвищення уваги учнів для поліпшення їх мотивації при вирішенні практичних завдань, навчання новим видам діяльності. Квест-ігри як один з жанрів комп'ютерної гри також можуть з успіхом застосовуватися в освітньому процесі.

Метою нашої роботи було створити 2D гру-квест за допомогою ігрового рушія Unity3D (рис. 2).

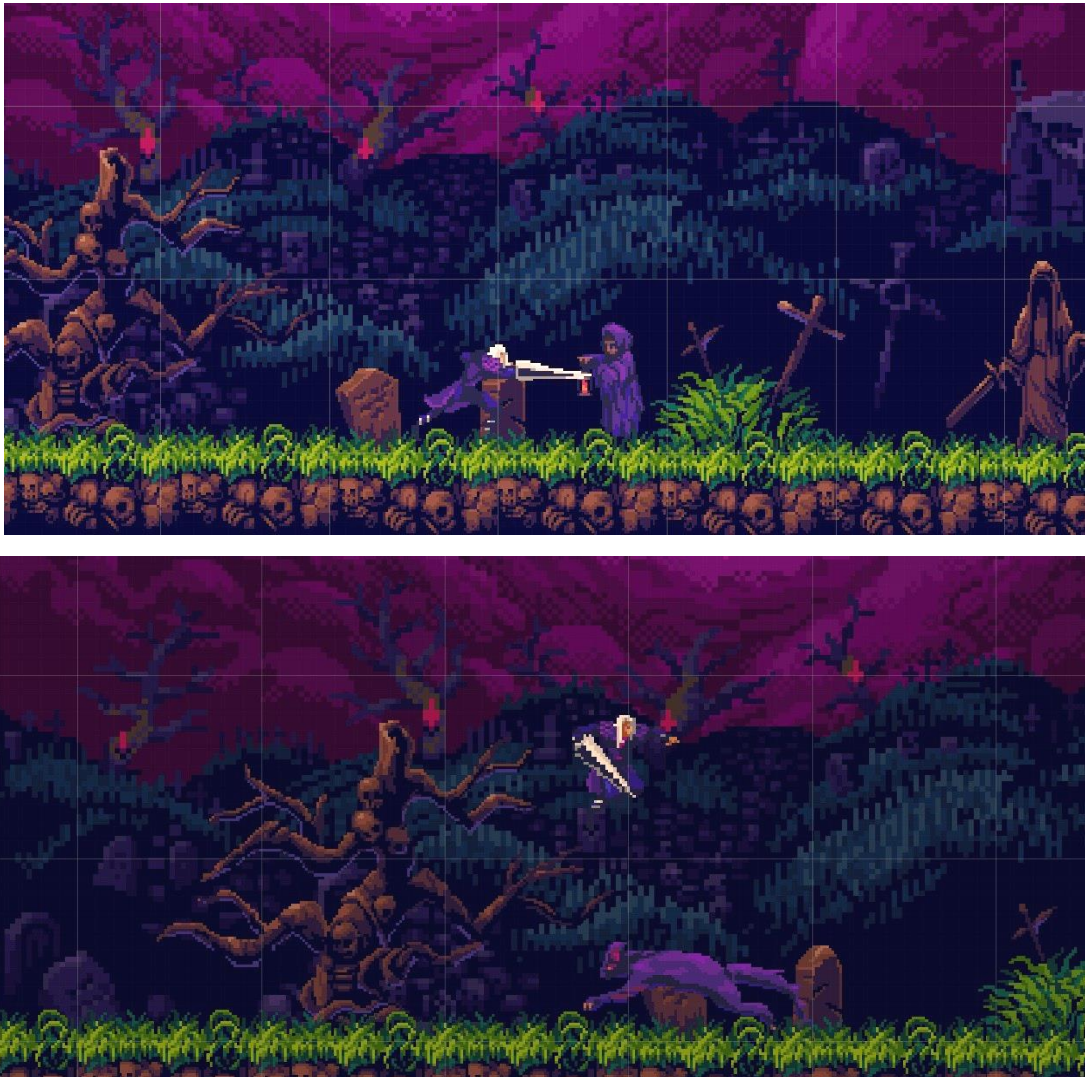

Рис. 2. Приклади копій екрану з розробленої 2D гри-квесту.

У процесі вивчення проблеми розробки комп'ютерних ігор отримані результати, узагальнення яких надає можливість зробити такі висновки.

Для розробки комп'ютерних ігор існує велика кількість різноманітних інструментальних засобів, найбільш популярними з яких є рушії, безкоштовні або умовно безкоштовні для некомерційного використання. Великий вибір

допоміжних засобів для розробки комп'ютерних ігор надає можливість вільно комбінувати їх, використовуючи як основний Unity – багатоплатформний рушій для розробки дво- та тривимірних програм [2].

У процесі розробки комп'ютерних ігор доцільно застосовувати інтегрований підхід, за якого проектування із застосуванням стандартних об'єктів виконується у середовищі візуального проектування Unity, а надання стандартним об'єктам нових властивостей та створення нових виконується у пов'язаному із ним середовищі об'єктно-орієнтованого програмування Visual Studio.

Реалізація інтегрованого підходу виконана в процесі створення комп'ютерної гри-квесту «Way of Thorns» за допомогою ігрового рушія Unity3D. Розроблено концепт-план гри, в якому було визначено основні ідеї гри, жанр, аудиторія, та платформа на якій гра буде розповсюджуватися, визначені мінімальні та рекомендовані вимоги до системи.

Проведене дослідження може бути продовжене в напрямі розробки більш складних комп'ютерних ігор, що включатимуть більш різноманітні завдання та можуть бути застосовані в освітньому процесі.

Література

1. Огляд українського геймдев-ринку. URL: <https://ain.u/2018/06/22/obzor-ukrainskogo-gejmdeva/> (дата звернення: 26.09.2020).
2. Гаранін О. М., Кацко О. О., Моїсеєнко Н. В. Інструментарій розробника в курсі «Розробка комп'ютерних ігор». *Новітні комп'ютерні технології*. Кривий Ріг : Видавничий центр ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2017. Том XV. С. 161–164.

СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ XVII – XVIII СТОЛІТЬ: ГУМАНІСТИЧНІ ПРИНЦИПИ Г. СКОВОРОДИ

Рудик Катерина

студентка IV курсу факультету мистецтв

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Сидоренко Т. Д.

Значний розвиток українська педагогічна думка отримала у XVI-XVIII століттях: період національного відродження, де характерними були опора на національні традиції, досягнення західної педагогічної науки. Цей період пов'язаний з діяльністю видатних діячів освіти: І. Вишенський, П. Беринда, І. Борецький, С. Зезаній, Ф. Прокопович, Є. Славинецький, Г. Сковорода, Д. Туптало та інші.

Значна роль у розвитку вітчизняної педагогіки належить Г. Сковороді (1722 – 1794 рр.), який висував ідеї гуманізму і просвітництва. У своїх творах він відстоював ідеї природо-відповідності виховання, викладання рідною мовою, всебічний розвиток учня, прагнув зробити освіту доступною для всіх верств суспільства. Саме Г. Сковорода вперше проголосив ідею природного виховання та принципи його народності. Ці ідеї розвивалися пізніше в творах видатних педагогів: Т. Шевченко, І. Франко, К. Ушинського, Б. Грінченка, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.

У XVII – XVIII століттях становлення системи музичної освіти в Україні співпадає з початком нового гуманістичного етапу, а саме з розвитком української художньої культури, яка сформувалась під впливом європейського Відродження. Такий злет творчої енергії в національній культурі був підготовлений високим рівнем організації системи музичної освіти, традиції якої закладалися й розвивалися в навчальних закладах цієї доби [2].

Території України знаходились у різних соціально-політичних умовах, що впливало на розвиток їх культури. Злет української культури був зумовлений відновленням української державності у вигляді «козацько-гетьманської держави» [1, с.177].

Козаки були високоморальною елітою, а козацька педагогіка частиною народної педагогіки. Вони створили: свою систему виховання юнаків – інститут «Джурів» (хлопців від 7 до 21 року); січові, козацькі, музичні, монастирські, полкові школи тощо. Ці школи готували кобзарів і лірників, які самостійно складали пісні, виконували їх у власному музичному супроводі. У всіх Січових школах навчали музики та співів. Це були перші навчальні заклади в Україні до яких приймали дітей, що мали добрий слух і голос, а деякі школи називали школами вокальної музики та церковного співу. Саме в цих закладах почала формуватися національна своєрідна система музичного виховання, здобутки якої в наступні періоди були теоретично обґрунтовані, практично збагачені в діяльності видатного культурно-просвітницького центру України – Києво-Могилянській академії.

Зв'язок музично-освітніх традицій між близькими школами та Києво-Могилянською академією забезпечувався завдяки навчальним закладам підвищеного типу – колегіумам. Вони, з одного боку, зберегли прогресивний досвід музично-естетичного виховання братських шкіл, з іншого – перебуваючи в тісному зв'язку із Київською академією, синтезували найкраще досягнення вітчизняної та європейської музичної педагогіки [3].

Заслуговують на увагу теоретичні та практичні заняття з музики в Переяславському колегіумі, з яким тісно пов'язана педагогічна діяльність видатного українського просвітителя, гуманіста Г. Сковороди. Його постулатами були ідеї щодо розвитку та формування людської особистості, яка повинна підпорядковуватись власному природному потенціалу. Г. Сковорода звертався до українського суспільства, що «обучаться, к чему не рожден, есть путь к несчастью» [1, с. 182]. Він надавав великого значення навчанні дітей музиці та співу, започаткував новий музичний жанр – сольну пісню з інструментальним супроводом, яка відображаючи духовний світ людини виконувала морально-естетичних функції при використанні в навчальному репертуарі та просвітницькій діяльності.

Важливе місце, серед принципів музичного виховання Григорія Сковороди, займають: національне виховання; опора на народну пісенну

творчість як основу духовного формування гармонійно розвиненої людини; самопізнання особистістю нахилів і здібностей шляхом використання різних жанрів і форм музики.

Головними гуманістичними принципами музичного виховання особистості спадщини Г. Сковороди були принципи: національного виховання; опори на народну пісенну творчість; самопізнання особистістю природних нахилів і здібностей; самореалізації вроджених музичних здібностей, якостей і талантів.

Отже, ми можемо констатувати, що Переяславський колегіум став визначним культурним освітнім осередком України XVIII століття, де гуманістичні принципи його педагога, просвітителя Г. Сковороди знайшли втілення у створенні системи музичної освіти, заклали вагоме підґрунтя гуманізації освіти, що сприяло активізації потенційних можливостей особистості, розширенню її повноцінного розвитку у різних видах музичної діяльності.

Література

1. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти : навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання. Кам'янець-Подільськ : Видавець ПП Зволейко Д. Г, 2007. 348 с.
2. Зязюн І.А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2000. № 1. С. 12–13.
3. Соколовська Л. А. Освітній процес у колегіумах України XVIII – початку XIX століття : організація та структура. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 80. С. 139–143.

«ДИСКУРСИВНА СТРАТЕГІЯ» І «ТАКТИКА»: ЗІСТАВЛЕННЯ ТА УТОЧНЕННЯ ПОНЯТЬ

Анастасія Савіцька

студентка II курсу магістратури факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Луценко Л. О.

Стратегічність спілкування є предметом наукового інтересу лінгвістів вітчизняного, пострадянського та зарубіжного простору і набуває оновленого концептуального наповнення в сучасних наукових розвідках з кінця минулого століття та до сьогодні [4; 6; 7; 9; 10; 12; 17].

Словник української мови визначає поняття «стратегія» (грец. *στρατηγική*) за його першим, тобто військовим, значенням як «мистецтво підготовки і ведення війни та великих воєнних операцій» [11, с. 751]. У переносному значенні – це «мистецтво суспільного і політичного керівництва масами, що має визначити головний напрям їхніх дій, вчинків та спосіб дій, лінію поведінки кого-небудь» [11, с. 751].

Як зазначає В. Тюпа, діяч обирає стратегію як набір фундаментальних установок діяльності та тим самим спрямовує свою креативну поведінку як певну заданість, визначаючи у значній мірі кінцевий результат [13, с. 8].

На сьогодні не існує конкретного та однозначного визначення поняття *стратегія*. Іншими словами, намагаючись розкрити сутність явища у теоретичній площині, у мовознавців виникають труднощі з уніфікацією дефініції, внаслідок чого вони мають обмежуватися описом зазначеного поняття в практичній площині або ідентифікацією тих ознак, які диференціюють його від суміжних з ним понять, зокрема поняття *тактика*. Сучасне мовознавство пропонує такі основні підходи до визначення поняття *стратегія* як: комунікативний, дискурсивний, когнітивний, прагматичний, прагмалінгвістичний, психолінгвістичний.

Стратегія у комунікативному підході представлена як результат організації мовленнєвої поведінки мовця відповідно до його прагматичної цілі,

інтенції [1; 5; 6; 8]. В. Ключев вважає, що стратегія – це частина комунікативної поведінки, у якій вербальні і невербальні засоби використовуються для досягнення певної комунікативної мети мовця, стратегічного результату, на який спрямований комунікативний акт [5, с. 34]. М. Макаров вважає стратегію ланцюжком рішень мовця, його виборів певних комунікативних дій і мовних засобів [6, с. 192]. О. Паршина осмислює стратегію як певну спрямованість мовленнєвої поведінки в певній ситуації в інтересах досягнення мети комунікації [8, с. 34].

У рамках дискурсивного підходу під поняттям *стратегія* розуміють комунікативний намір мовця, сформований на основі використання суспільного досвіду для власних індивідуальних потреб і бажань, і мовленнєва об'єктивація цього наміру, що надає йому інтерактивний статус через осмислення вербалізованого наміру всіма суб'єктами [14, с. 112]. Як дискурсивний феномен стратегія «поєднує когнітивний та мовний плани, реалізуючи прототипове стратегічне значення, співвіднесене із соціальними стереотипами засобами мови та їхньою організацією з урахуванням контекстних і ситуативних чинників; конструює комунікативну практику суб'єктів дискурсу» [14, с.113].

У дослідженнях із когнітивної лінгвістики стратегію репрезентують як особливий підхід до інтерпретації дискурсу, орієнтований на мовця, що керує використанням лексичного, граматичного, соціолінгвістичного та іншого знання під час відтворення та інтерпретації повідомлень у контексті [17, с.62]; когнітивний процес, де мовець співвідносить свою комунікативну ціль з конкретним мовленнєвим виразом [18, с. 197]; гештальт, узагальнення минулого досвіду, який включає діяльнісні, особистісні, локальні та ін. виміри, організовані у свідомості і пам'яті особливим чином» [16, с. 110–111].

У рамках лінгвопрагматичного підходу стратегія визначається як «сукупність мовних дій» [12, с. 58], з позицій психолінгвістики – як спосіб організації поведінки під час мовленнєвого акту відповідно до задуму, інтенції комуніканта [8].

У деяких дослідженнях наголошується на неінтерактивній природі стратегії. Так, Т. Винокур зазначає, що стратегія являє собою реалізацію думки

й інтенції мовця, що виявляється в тексті [2, с. 84]. В інших наукових розвідках наголошується на інтерактивній природі стратегії, в яких вона визначається як «тип поведінки одного з партнерів у ситуації діалогічного спілкування, котрий обумовлений і співвіднесений із планом досягнення глобальної і локальних комунікативних цілей у межах типового сценарію функціонально-семантичної репрезентації інтерактивного типу» [9, с. 61].

Тактика, на відміну від стратегії, є конкретним мовленнєвим ходом або мовленнєвою дією у процесі здійснення мовленнєвого акту, яка відповідає тому чи іншому етапу в реалізації мовленнєвої стратегії і спрямована на вирішення конкретного завдання цього етапу. Саме реалізація сукупної послідовності мовленнєвих тактик забезпечує досягнення комунікативної мети спілкування (конкретної інтеракції) [10, с. 6].

В Академічному словнику української мови лексична одиниця *тактика* (від грец. *тактикῆ*) витлумачується як: 1. складова частина військового мистецтва, що включає теорію й практику підготовки, організації та ведення бою; 2. сукупність прийомів і способів ведення суспільно-політичної боротьби; 3. у переносному значенні – засоби, прийоми досягнення певної мети; лінія поведінки особи [11, с. 25].

У лінгвістичній літературі *тактика* осмислюється як мовленнєвий крок, який уможлиблює досягнення поставлених цілей в конкретній ситуації, при цьому вибір мовленнєвих тактик різниться в комунікативних ситуаціях побутового або ділового спілкування, і соціальна гетерогенність тих, хто спілкується, також впливає на вибір відповідних мовленнєвих тактик, жодна з яких не є універсальною та ефективною у всіх ситуаціях [3, с. 163].

Ряд дослідників [1; 7; 10; 12] акцентують увагу на необхідності окреслення відмінностей між поняттями *стратегія* і *тактика*, що пов'язані як вид та рід [7, с. 284–285]. Так, тактику характеризують як «конкретну методику, достатньо потужну комунікативну одиницю, схему дії, єдність практичних ходів у реальному процесі інтеракції» [5, с. 11]; вибір мовленнєвого акту на певному етапі спілкування [15, с. 56]; мовленнєве вміння побудови реплік діалогу, що конструюють ту чи іншу стратегію ведення діалогу [1, с. 23]; більш

«вузьку» послідовність мовленнєвих дій комуніканта, що реалізується у вигляді окремих поетапних комунікативних кроків у рамках здійснення заданої інтенції [4, с. 67].

Отже, явище стратегічності є безсумнівно важливим у лоні лінгвістики та асоціюється з такими категоріями, як «стратегія» та «тактика». Проте науковці досі не дійшли спільної думки у визначенні єдиної та загальноприйнятої дефініції цього поняття, що надає нам велику кількість визначень терміну, які базуються на спробах описати саме поняття за його явними характеристиками. Саме тому вважаємо актуальним огляд існуючих поглядів на визначення поняття «стратегія» і «тактика» задля складання повної картини розуміння теми та її поглиблення, що є невід'ємною частиною будь-якого дослідження.

Література

1. Борисова И. Н. Дискурсивные стратегии в разговорном диалоге. *Русская разговорная речь как явление городской культуры*. Екатеринбург : Урал. гос. ун-т, 1996. С. 21–48.
2. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения. Москва : Наука, 1993. 172 с.
3. Гойхман О. Я. Речевая коммуникация. Москва: ИНФРА-М, 2003. 272 с.
4. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты. Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. 288 с.
5. Клюев Е. В. Речевая коммуникация. Успешность речевого общения: учеб. пособие для ун-тов и ин-тов. Москва : РИПОЛ КЛАССИК, 2002. 320 с.
6. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва : Гнозис, 2003. 280 с.
7. Матвеева Т. В. Учебный словарь. Русский язык, культура речи, стилистика, риторика. Москва : Флинта, 2003. 432 с.
8. Паршина О. Н. Стратегии и тактики речевого поведения современной политической элиты России: дис. ... д. филол. наук: 10.02.01. Саратов, 2005. 325 с.

9. Романов А. А. Говорящий лидер в деловом общении. *Homo loquens: Язык. Познание. Культура*. Москва – Тверь, 1995. С. 56–70.
10. Сковородников А. П. О необходимости разграничения понятий «риторический прием», «стилистическая фигура», «речевая тактика», «речевой жанр» в практике терминологической лексикографии. *Риторика. Лингвистика: сборник статей*. Смоленск: СГПУ, 2004. Вып. 5. С. 5–12.
11. Словник української мови в 11 томах. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in>
12. Труфанова И. В. О разграничении понятий: речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика. *Филологические науки*. 2001. № 3. С. 56–65.
13. Тюпа В. И. Нарративная стратегия романа. *Новый филологический вестник*. 2011. № 3 (18). С. 8–25.
14. Флиер А. Я. Культурология для культурологов. Москва : Академический проект, 2000. 460 с.
15. Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход. Москва : Рус. язык, 2002. 216 с.
16. Fernando Ch. *Idioms and Idiomaticity*. Oxford, NY : Oxford University Press, 1996. 265 p.
17. Gumperz J. *Discourse Strategies*. Cambridge : CUP, 1982. 402 p.
18. Levy D. Communicative goals and strategies: between discourse and syntax. *Syntax and Semantics*. 1979. №. 12. P. 183–210.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Семашкіна Вікторія

студентка II курсу магістратури дошкільної і технологічної освіти

Науковий керівник – д. пед. н., проф. Савченко Л. О.

Викладацька діяльність рясніє штампами і трафаретними підходами у вирішенні різноманітних завдань професійної підготовки майбутніх педагогів. Головне завдання викладачів вищої школи полягає в тому, щоб стимулювати і підтримувати ініціативу студентів. Феномен творчості завжди привертав увагу дослідників як найважливіший компонент соціальної культури. Творчість – це позитивно спрямована діяльність, каталізатор прогресивних змін у суспільстві, культурі. Це багатогранне поняття, що пронизує всі сторони діяльності особистості і проявляється у всіх напрямках суспільної практики.

Показники творчих здібностей, являють собою: швидкість і гнучкість думки, допитливість, оригінальність, точність і сміливість. Вони можуть бути вродженими або розвиватися протягом життя. З цього приводу Торренс, творець системи вимірювання творчих здібностей, відзначав, що успадкований потенціал не є найважливішим показником майбутньої творчої продуктивності [1].

Погоджуйтесь з думкою Л. І. Єр'оміної, яка наводить такі показники креативності: наявність інтелектуальної і творчої ініціативи, широта асоціативного ряду, швидкість мислення, "гнучкість" мислення, оригінальність мислення [2].

Ми поділяємо думку С. О. Сисоевої, яка підкреслює, що для формування творчої особистості, необхідно розвивати такі здібності: проблемне бачення; здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей; здатність до винахідництва; здатність до дослідницької діяльності; вміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію; розвинене уявлення, фантазію; здатність до виявлення протиріч; здатність до подолання інерції мислення; здатність до

виділення основного; здатність до всебічного опису явищ, процесів; здатність пояснювати, доводити, обґрунтовувати; здатність робити висновки; вміння переносити знання та досвід у нові ситуації; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, скриті взаємодії; здатність до самоуправління; здатність до міжособистісного спілкування; здатність долати конфліктні ситуації [3].

Слід зазначити, що систематичне поєднання традиційних форм навчання та інтерактивних технологій на заняттях надає можливість не тільки досягти високого рівня знань, умінь та навичок, а й сприяє розвитку особистості. На етапі констатувального експерименту відповідно до теоретичних обґрунтувань дослідження, викладених у першому розділі, на основі критеріальних завдань нами було виявлено та проаналізовано рівень розвитку творчих здібностей студентів 4 та 5 курсів. За результатами контрольної роботи визначено експериментальну (4 курс) та контрольну (5 курс) групи. Опрацювавши результати констатувального експерименту ми виявили необхідність впровадження спеціальної методики, яка б враховувала особливості формування творчих здібностей студентів.

На етапі формувального експерименту нами було впроваджено методику, яка базувалася на створенні творчих завдань, спрямованих на підвищення розвитку творчих здібностей. *Наведемо приклади. Задача. Етикет ділового спілкування.* Зараз до вашої уваги будуть запропоновані чотири різних ситуації. Ваше завдання, знайти в цих ситуаціях помилки і, по можливості, пояснити, чому ви вважаєте їх помилковими. Ситуації такі. 1. Зустріч і знайомство на вулиці. 2. Телефонна розмова. 3. Діловий прийом у кабінеті. 4. Вітання колег (*це може бути вітання з днем народження*).

Завдання. Використайте Інтернет сайти для складання відеопазлів, аудіопазлів, проведення дидактичних ігор: дуель модних будинків мод, рольової гри: майстер образу; для перегляду показів мод; складання відесловників, уроків з створення художнього образу колекції он-лайн (при цьому аналізуємо і робимо коментарі).

Завдання. Згідно з популярною нині в розвинутих краях теорією Хауеда Гарднера («Multiple intelligence theory»), існує сім типів учнів, сім типів

пізнання (сприйняття та запам'ятовування): логіко-математичний, лінгвістичний, музичний, образний, тілесно-кінетичний, між особистісний в процесі спілкування), внутрішньо особистий. Тому при створенні модної колекції одягу максимально використовуйте всі види пам'яті та сприйняття: студент повинна бачити намальоване (різними кольорами, різними шрифтами, щоб виділити й закарбувати в пам'яті), чути, мати певні лінгвістичні асоціації (синоніми, антоніми, омоніми), асоціації із жестом, мелодією тощо. Підберіть текст до малюнок (образу) і музику.

Отже, творчі здібності – це здатність людини до усвідомленого, самостійного, нестандартного вирішення певних проблем, завдань чи створення нового продукту на основі власних міркувань, поглядів. Процес формування творчих здібностей – складний і тривалий шлях від репродуктивної діяльності до власне творчої, найвищим виявом якої є створення чогось нового.

Література

1. Диагностика креативности. Тест Торренса. URL : <https://sites.google.com/site/celovekvmiretvorcestva/glavnaa-1/home/tvorcestvo-kak-obekt-psiologii/tvorceskoe-myslenie/diagnostika-kreativnosti-test-torrensa>
2. Еремина Л. И. Формирование креативности студентов педагогического вуза в процессе социального воспитания. *Человек и образование*. 2010. № 2 (23). С. 129–132.
3. Сисоєва С.О. До проблеми організації творчої навчальної діяльності учнів. *Обдарована дитина*. 2001. №8. С. 2–8.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ BYOD

Анастасія Сівачук

студентка I курсу магістратури психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Онищенко І. В.

Важливим завданням Нової української школи є формування цілісної, всебічно і гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра, якій характерні активність, ініціативність, допитливість, інноваційність [2]. Значущість даної проблеми окреслена в таких державних документах, як Концепція «Нова українська школа», Закон України «Про освіту», «Державний стандарт початкової освіти», де зазначається, що інтерес до навчання є важливим мотивом пізнавальної діяльності школярів, який збуджує їх до пошуку істини, сприяє оволодінню досвідом пошукової діяльності.

В умовах НУШ успішність формування пізнавального інтересу молодших школярів досягається за умов застосування ефективних педагогічних технологій, що забезпечують творчу активність учнів у процесі пізнавальної діяльності, прищеплюють інтерес до навчання, активізують спілкування в умовах освітнього середовища початкової школи. Одним із ефективних засобів формування пізнавального інтересу молодших школярів є технологія BYOD.

Суть технології BYOD (Bring Your Own Device – «прийди зі своїм пристроєм») полягає в тому, що учні приходять до школи зі своїми мобільними пристроями (смартфон, планшет, нетбук, електронна книга, iPhone, iPad та ін.), які мають вихід до Інтернету, та з їх допомогою відбувається певна запланована вчителем робота на уроці.

Особливості використання технології BYOD в освітньому процесі розкрито в дослідженнях таких учених, як Т. Балдасаро, Р. Браян, Х. Брейзнер, Р. Бучана, К. Дегірменсі, Т. Делаграбт, Т. Еріксон, М. Зільберман, В. Копітоф, Б. Лебек, П. Лінгвінстон, Р. Мілман, К. Хегарт, Е. Чедбанд та ін. Аналіз праць

учених показав, що застосування технології BYOD дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів, раціоналізувати форми подачі інформації, підвищити ефективність засвоєння учнями навчального матеріалу.

Погоджуємося з думкою А. Бабич, що унікальність технології BYOD полягає в тому, що учні передусім не прив'язані до певного часу і місця, навчальний матеріал завжди під рукою, вивчається в будь-який час, тому такий розвиток подій дозволяє їм звикнути до думки, що вчитися потрібно і можна завжди, в будь-який зручний час [1, с. 1].

На нашу думку, технологія BYOD дозволяє поєднувати пізнавальну діяльність із методами розвитку критичного мислення, формує пізнавальний інтерес, навички інформаційної діяльності, медіакомпетентність, мотивацію до учіння, відповідальне ставлення до навчання.

Спираючись на дослідження О. Слободяник [4], вважаємо за необхідне виокремити функціональні можливості технології BYOD як ефективного засобу формування пізнавального інтересу молодших школярів, зокрема, це такі: інноваційність, мобільність, доступність, компактність, швидкість, варіативність, сучасність.

Наведемо приклади завдань з використанням пристроїв BYOD на уроках мовно-літературної галузі. Завдання було складено відповідно до «Модельної навчальної програми для першого класу та навчально-методичних матеріалів. Тиждень 23. Тема тижня: «Професії» [3].

Завдання 1. Відшукай пісні чи вірші у додатку Google.ua на тему «Цікаві професії». Продемонструй свою знахідку однокласникам на уроці. Спробуй скласти вірш про улюблену професію самостійно.

Завдання 2. Створи власний кросворд у веб-додатку LearningApps.org, використовуючи назви професій, та через соціальну мережу Telegram відправ своїм друзям QR-код на створений кросворд.

Завдання 3. Проведи відеоінтерв'ю для своїх однокласників. Став запитання такого типу: «Ким би Ви хотіли стати у майбутньому?», «Які б завдання Ви виконували, якщо були б ... (назва професії)», «Ким є за професією ваші батьки?».

За нашим переконанням, технологія BYOD спрямована на вироблення в учнів певних способів діяльності, що дозволятимуть їм критично оцінювати і аналізувати отриману інформацію, добирати різні способи розв'язання завдань, приймати виважені рішення, брати участь в дискусії для вироблення спільних узагальнень. Кожне заняття з використанням пристроїв BYOD активізує пізнавальну діяльність учнів, викликає зацікавлення та позитивні емоції.

Таким чином, технологія BYOD є ефективним засобом формування пізнавального інтересу молодших школярів на уроках мовно-літературної галузі. Використання завдань з використанням пристроїв BYOD дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів, підвищити ефективність засвоєння учнями навчального матеріалу, отримати швидкий зворотний зв'язок, індивідуалізувати процес навчання. Застосування пристроїв BYOD роблять уроки мовно-літературної галузі сучасними, інформативними та наочними.

Література

1. Бабич А. З. Використання технології BYOD у процесі навчання в основній школі. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2017. № 2. С. 1–4.

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

3. Навчально-методичні матеріали до Модельної навчальної програми для першого класу / за ред. Г. Воробець, А. Ткаченко, О. Романюк та ін. – Львів: Центр освітньої політики, 2018. – 87 с.

4. Слободяник О. В. Мобільні технології як засіб активізації пізнавальної діяльності з природничо-математичних дисциплін. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній і вищій школі». Харків: Видавництво ХНТУ, 2018. С. 19–21.

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 2 КЛАСУ У КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Іванна Скупейко

студентка I курсу магістратури психолого-педагогічного факультету

Анна Мудрук

студентка I курсу магістратури психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Павлик О. А.

Освіта удосконалюється щодня, з'являються все нові й нові тенденції щодо навчання й виховання дітей. Суспільство потребує висококваліфікованих спеціалістів: обізнаних, цілеспрямованих, ініціативних, здатних до виважених рішень та активного соціального включення. Саме тому інновацією в сфері освітніх послуг наразі є формування ключових компетентностей школярів у Новій українській школі, однією з яких є «підприємливість та фінансова грамотність» (ФГ).

У міжнародній практиці ФГ визначають як уміння фізичних осіб керувати власними фінансами та приймати дієві фінансові рішення. Підвищення ФГ, поряд з фінансовою освітою, було визнано Комісією Європейського Союзу та Організацією економічного співробітництва і розвитку актуальним завданням сьогодення. Під ФГ, як результатом фінансової освіти, розуміється система володіння інформацією та можливість застосовувати її у разі прийняття рішень щодо фінансових послуг [1; 3; 4].

Новою парадигмою освіти підприємливість визначається як «здатність реагувати на можливості та ідеї і перетворювати їх у цінності для інших» [2]. Важливу роль тут відіграють лідерські якості: креативність, стратегічне мислення, ініціативність, активність, вміння ризикувати та самостійно приймати рішення; вміння співпрацювати, дотримуючись моральних норм та цінностей, а також мотивація інших [5].

На перший погляд може здатися, що завданням ключової компетентності «підприємливість і фінансова грамотність» є формування з кожної дитини майбутнього бізнесмена чи підприємця, але ідея насправді значно глибша, бо отримані знання, уміння і навички потрібні людині і як споживачу, і як суб'єкту, що виконує будь-які соціальні ролі.

Реалізація компетентності «підприємливість та фінансова грамотність» являє собою складний організований процес, який складається із систематичних та послідовних дій. Саме тому нами було визначено основні етапи становлення даної ключової компетентності (див. табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Основні етапи формування підприємливості і фінансової грамотності

№	Етапи	Характеристика
I	Мотиваційний	Активізація внутрішніх мотивів, що спонукають до ініціативної діяльності; формування духовних, морально-етичних ставлень до підприємництва у суспільному житті особистості. Морально-етичне виховання в учня підприємницьких цінностей (свобода вибору, самореалізація, ощадливість, толерантність, чесність)
II	Пізнавальний	Самопізнання дитини, свого внутрішнього «я» та власних сил; набуття теоретичних знань, що відображають сутність фінансового світу, що, в свою чергу, стимулюють пошуково-пізнавальну діяльність та ініціативність як у навчанні, так і в повсякденному житті.
III	Діяльнісний	Формування практичних умінь та навичок фінансової (підприємницької) діяльності, а саме: вміння планувати та організовувати свою діяльність, презентувати себе та свої ідеї, уміння вести конструктивний діалог для вирішення колективних завдань, уміння творчо підходити до розв'язання проблемних задач на основі набутих ЗУН, способів мислення тощо.

IV	Творчо-ініціативний	Застосування усієї теоретичної бази знань задля реалізації і становлення себе як підприємливої і фінансово грамотної особистості в суспільстві: активна участь у проектній та груповій діяльності, вміння домовлятися задля ефективного і швидкого вирішення життєвих питань.
----	---------------------	---

Нами було визначено і ряд педагогічних умов, за дотримання яких, на нашу думку, можливе підвищення рівня сформованості підприємливості та фінансової грамотності: поетапне формування компонентів підприємливості та ФГ, наскрізна робота над формуванням підприємливості і фінансової грамотності на уроках з різних навчальних предметів, застосування ІТ-технологій, систематичне проведення спеціально організованої позакласної роботи, організація інтегрованих проєктів.

Цікаво, що для перевірки поставленої гіпотези ми обрали школи у двох регіонах України – Волинській і Дніпропетровській областях.

Дослідження показало, що організація групової роботи учнів над інтегрованими проєктами, виконання ними спеціально розроблених завдань на платформах kahoot та learningapps, здійснення позакласної та наскрізної роботи з формування ключової компетентності на уроках з різних предметів сприяє підвищенню рівня підприємливості та фінансової грамотності другокласників. При цьому особливу увагу слід звертати на групову взаємодію здобувачів освіти на кожному з етапів, адже саме у її процесі формується ряд необхідних показників підприємливості: прояв ініціативи, генерування ідей, усвідомлення ефективності співпраці на шляху до досягнення мети.

Розроблена та апробована нами система роботи підтвердила висунуту гіпотезу про те, що формування підприємливості і ФГ молодших школярів буде ефективним за умови поетапності роботи над необхідними вміннями здобувачів освіти за дотримання визначених педагогічних умов.

Залишається відкритим питання якісної підготовки вчителя до формування зазначеної ключової компетентності, оскільки розробленої системи

роботи в Україні поки що, на жаль, немає. У зв'язку з цим, на нашу думку, слід знайомитись із досвідом зарубіжних педагогів, які вже доволі довгий час практикують роботу над формуванням підприємливості та ФГ школярів.

Література

1. Кізіма Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2012. №2. С. 64–71.
2. Ключові компетентності для навчання протягом життя. URL : <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>.
3. Financial Education in Schools: challenges, case studies and policy guidance (OECD Publication, 2012). URL : https://www.oecd.org/daf/fin/financialeducation/TrustFund2013_OECD_INFE_Finl_Ed_for_Youth_and_in_Schools.pdf.
4. Financial Literacy Skills for the 21st Century: Evidence from PISA. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/joca.12099>.
5. Kollmann T. What is e-entrepreneurship? Fundamentals of company founding in the net economy. *International Journal of Technology Management*. 2006. №33(4). Pp. 322-340.

ЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ НА ТЕРИТОРІЇ КРИВОРІЖЖЯ

Анастасія Сорочинська

студентка III курсу природничого факультету

Науковий керівник – асистент Квітко М. О.

Екологія народилась як суто біологічна наука про взаємовідносини «організм – середовище». Однак, інтереси сучасної екології вийшли далеко за біологічні межі. Об'єкт її дослідження еволюціонував від аналізу взаємовідносин «організм – середовище» до взаємовідносин «людина – природа» [5]. Дослідження змін у екотопах Криворізького регіону є актуальним завданням сьогодення. Оцінка стану екологічних проблем різних екотопів Криворіжжя, що розташовані у різноманітних екологічних умовах, обумовлюються сукупним впливом антропогенних та природних факторів. Загальна теорія безпеки передбачає одночасну реалізацію суспільством двох постулатів забезпечення безпеки: перший охоплює цілісне бачення суспільством всього сучасного комплексу проблем безпеки, у т.ч. глобальних, що надає змогу вибудувати повноцінний комплекс систем забезпечення безпеки; другий базується на створенні загальної теоретичної бази для приватних теорій безпеки, що уможлиблює під час виконання локальних практичних завдань враховувати наслідки прийнятих рішень на всіх рівнях, у т.ч. глобальному [2, с. 4].

Нинішня екологічна ситуація в Україні, яка формувалась впродовж тривалого часу через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природних геосистем, характеризується як кризова. Територія України відзначається надмірним техно- і антропогенним навантаженням на природне середовище та високим ступенем його забруднення. Складною екологічною ситуацією в Україні характеризується район промислового Придніпров'я (Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Запоріжжя). Для цієї території характерною є висока концентрація промислових об'єктів і, як наслідок,

найбільш високі рівні забруднення атмосферного повітря та механічне порушення земель [6].

Мета роботи – провести аналіз сучасного стану лісових насаджень паркової зони і пришкільних ділянок та обґрунтувати пропозиції щодо підвищення його ефективності.

Спираючись на роботи І. А. Добровольського проведені у 80-х роках [1] встановлена щорічна кількість листового опаду, яка становила 780-790 г/м², при цьому основна маса надходила в серпні-вересні, незначна – літніми місяцями (червень, липень), трохи більше надходило в квітні-травні (табл.1) [4].

За результатами дослідження В. М. Савоська щорічна кількість листового опаду у природному фітоценозі дубу звичайного (*Quercus robur L.*) Гурівського лісу в 2013 році коливалась від 590 до 885 г/м² при середньому значенні 738 ± 27,26 г/м² [1, 3,4].

Табл.1. Динаміка листового опаду природних фітоценозів Дубу звичайного Гурівського лісу (за даними І.А.Добровольського)

№ п/п	Різновиди потоку	Листовий опад (г/м ²)				
		квітень-травень	червень	липень	серпень-вересень	разом
	Загальний опад	230	130	139	699	874
	Листовий опад	207	117	125	629	787

Щорічне надходження листового опаду фітоценозу парку «Ювілейний» майже не відрізняється від аналогічних показників штучних деревних насаджень пришкільної ділянки КЗШ № 108. Це, на нашу думку, може бути пояснено тим, що такі насадження розвиваються під негативним впливом посушливого клімату та антропогенним навантаженням. Загалом, проведені дослідження показують, що показники щорічного надходження листового опаду у фітоценозі тополі білої *Populus alba* які знаходяться на території парку «Ювілейний», є стабільними і перевищують аналогічні значення культурфітоценозів пришкільної ділянки КЗШ №108. Використання методів екомоніторингу для вивчення стану лісових насаджень на території міста є досить корисним для постійного спостереження стану деревних насаджень нашого міста

Отже, Україна потребує обізнаності про екологічну безпеку. Ми визначили, що найзабрудненішими є території Придніпров'я. Нинішня ситуація України взагалі відзначається, як кризова, через антропогенні та техногенні чинники. Саме вирішального значення у формуванні збалансованої національної економіки набуває сфера природокористування, що забезпечує залучення природних благ у господарський обіг.

Література

1. Добровольський І. А. Деревні насадження Криворізького лісництва. *Наукові записки Криворізького педагогічного інституту*. Вип. III 1958. С129–142.
2. Іванюта С. П., Качинський А. Б. Екологічна безпека регіонів України: порівняльні оцінки. *Стратегічні пріоритети*. 2013. Вип. 3 (28). URL : file:///C:/Users/Boria/Downloads/spa_2013_3_23.pdf
3. Квітко М. О., Савосько В. М. Екобіогеохімія листового опадку лісових культурфітоценозів степу в умовах урболандшафтів. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Рослини та урбанізація»* (16-17 лютого 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 42–46.
4. Савосько В. М. Еколого-біогеохімічні особливості листового опадку штучних деревних насаджень степу в умовах промислового регіону. *Вісник Львівського університету . Серія біологічна*. 2015. Вип. 70. С. 144–154.
5. Шкуратов О. І. Сутність екологічної безпеки в аграрному секторі економіки: теоретичні підходи. *Агросвіт*. 2017. Вип. 15-16. URL : http://www.agrosvit.info/pdf/15-16_2017/2.pdf
6. Якушев Д. Сучасні тенденції державної екологічної політики в Україні в контексті концепції сталого розвитку. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 4 (31). URL : [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_04\(31\)/16.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_04(31)/16.pdf)

МІСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ КРИВОРІЗЬКИХ МАЙСТРІВ

Анна Суровцева

студентка I курсу магістратури факультету мистецтв

Науковий керівник – к. мист., доц. Удріс І. Н.

Актуальність теми обумовлюється тим, що як і інші жанри образотворчого мистецтва, пейзаж завжди не тільки «виявляв» загальні соціально-культурні тенденції в розвитку суспільства, а й робив вагомий внесок в його еволюцію засобами художньо-естетичного впливу. В сучасному мистецькому житті у сфері пейзажного живопису помітне місце посідають різні його підвиди, сюжетно-стильові напрямки. Так, в міському пейзажі цікавими можуть бути як головні, офіційні його площі, архітектурно-історична спадщина, так і життя спальних, промислових районів, підворіть, двориків. Наше рідне місто Кривий Ріг – важливе місто в Україні, потужний індустріальний центр та залізничний вузол – виступають об'єктами відтворення в ряді робіт митців [4].

Напочатку XIX ст., коли в архітектурі й містобудуванні запанував класицизм, він став основою розпланування Кривого Рогу. Помітний внесок в розбудову міста, у формування його образу було здійснено і в часи вітчизняного модерну, у повоєнні роки відбудови міста в стилістиці, що нагадувала колишній ампір. Цю історичну архітектуру у своїх роботах часто зображують художники міста [4]. Образ Кривого Рогу формується і значними масивами функціональних будівель, масштабними промисловими комплексами, що надають місту урбаністичної специфіки і привертають увагу митців. Разом з тим і природне оточення міста, його зелена зона як невід'ємна частина загального міського краєвиду теж сприймаються як можливі виразні художні мотиви.

Криворізькі митці протягом багатьох десятиліть зі щирим зацікавленням звертались у своїй творчості до відтворення різних складових компонентів нашого великого міста, надаючи їм в залежності від авторського бачення

особливого настрою, формуючи своє рідне локальне художнє середовище. З часом, у Кривому Розі утворилось регіональне відділення Національної спілки художників України. В творчому доробку більшості його членів пейзаж займає поважне місце.

В контексті художнього життя Криворіжжя минулого століття великої поваги заслуговує художня спадщина визначного художника Григорія Шишка. Саме в цьому місті відбувається його становлення як живописця, Кривий Ріг стає містом усього його життя – в ньому він черпав натхнення. Серед провідної тематики живописних робіт Григорія Шишка поважне місце займає суворая краса «залізного краю» - проспекти, кар'єри, шахти, рудники, узагальнені види індустріального Криворіжжя. Наприклад, «Індустріальний пейзаж», «Завод», «Криворізький рудоремонтний завод», «Шахта Батьківщина» [1, с. 93].

Григорій Синиця, творчість якого дуже шанують в Кривому Розі, часто звертався до пейзажного жанру, відтворюючи в численних композиціях узагальнені мотиви міст у природному середовищі, про що свідчать такі роботи як «Роси Саксагані», «Ранковий Дніпро». У своїх акварелях особливу увагу автор зосереджував на зображенні неба, яке вкрите хмарами, і безкрайнього простору полів, які можна спостерігати до самого горизонту [1, с. 130]. Необхідно також відзначити художній доробок Івана Авраменка, в творчості якого особливе місце займає Кривий Ріг – місто, де він виріс і вперше взяв у руки пензель. Картини митця – образотворчий літопис Кривого Рогу. Вони розповідають про те, яким було місто за часів молодості художника, як воно існувало, змінювалось протягом років творчої діяльності живописця. Прикладом такого «життєпису» є роботи «Кривбас індустріальний» (1972); «Кривбас» (1981); «Весна в Кривбасі» (1991); «Станція Дзержинська» (1999); «Март на Криворіжжі» (1996); «Зима на Криворіжжі» (1998); «Сентябрь на Криворіжжі» (1998); «Чорногірка» (1999) [1, с. 95].

Важко переоцінити внесок Юрія Сича у художнє відтворення історичного образу міста. Він, як архітектор і художник, розумів неповторність історичних будівель, мав мету відобразити їх у своїх роботах, демонструвати гармонію та красу, а важливіше – донести до сучасників значимість збереження спадщини

минулих поколінь, що простежується, наприклад в серії «Старе місто», привабливою чарівністю творі «Ранок на Інгульці».

Певною мірою завдяки йому було збережено первісний фасад залізничного вокзалу у Довгінцево, будинків на проспекті Поштовому (за проектом його колеги Нінелі Лаврентіївни Мухачової).

Юрій Сич любив місто, як люблять дім, де відомий кожен закуток і де рівновага архітектурного вигляду вулиць і площ не може бути ніким викреслена й зруйнована [3].

Великим є загін сучасних пейзажистів нашого міста. Розвиваючи в контексті авторського стилю сформовані мистецькі традиції краю Рудани, вони не проминають увагою пейзажні мотиви в своїй творчості. Підхоплюючи естафету старшого покоління, криворізькі живописці і графіки новими очима шукають і знаходять на тій же землі стриману красу старого і, в той же час, вічно молодого криворізького краю, прославляючи його природу і людей, що прикрашають цю землю справами рук своїх. Сьогодні людина часто шукає в природі спокою, самозаглибленості, милування різними станами природи, тиші, і навіть філософських узагальнень, що віддзеркалюється в мистецькому процесі [1, с. 114].

Художнє середовище Кривого Рогу є достатньо розмаїтим. Майстерно відтворює різні пори року, стан і красу природи досвідчений художник і педагог Володимир Щербина. Є пейзажі, що об'єднані в цикли, а є і самостійно існуючі, що вражають нас своєю неповторністю, завершеністю. Серед ряду пейзажних робіт окрему групу утворюють композиції, що оспівують красу рідного Криворіжжя. «Тернівський парк», «Осінь у Тернівському парку», «Рибасово», «Саксагань у тиху погоду» та ще багато інших живописних робіт Володимир Щербина представив нашому погляду. У своїх роботах художник вдало передає стани та атмосферу середовища яке його оточувало [4].

Пейзаж з міськими мотивами зустрічається у творчості таких визнаних живописців нашого міста, колег В. Г. Щербини по викладацькій діяльності, у художньо графічному відділенні факультету мистецтв, таких як: Віктор Мішуровський («Львівські дахи»), Володимир Томашевський «Вид з гори»,

«Вулиця», Анатолій Труфкін «Сонячний день», «Нічне місто», Олександр Юрченко «Весна в с. Орловець», «Волинське село», Руслан Пильнік «Біля худграфу», «1 березня».

Неодноразово звертались до пейзажної тематики й інші представники міської художньої спільноти – Ю. Зелений «Сад», В. Кудря «Зима», О.Токар «Зимовий вечір», В. Ласковець «Венеціанський вечір». Зображаючи вже інші, надзвичайно різноманітні, куточки нашої землі [2, с. 23–34].

Міський пейзаж як жанр сучасного живопису і графіки є від давніх часів актуальним як для художника так і для суспільства. У ньому ніби назавжди застигає час, настрої та особливості епохи, узагальнений образ Міста й конкретні міські мотиви. Тому сподіваємось що митці регіональної художньої школи Криворіжжя і надалі будуть цікавитися міськими мотивами та втілювати сюжети з образами Кривого Рогу у своїх роботах, тим самим розповідаючи про місто наступним поколінням.

Література

1. Космина В., Степаненко А. 20 років Криворізька міська організація Національної спілки художників України. Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2013. 279 с.
2. Криворізька міська організація Національної спілки Художників України. Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2017. 92 с.
3. Сич Юрій Петрович. Портал «Дніпро. Культура». URL : https://www.dnipro.libr.dp.ua/yuriy_sych
4. Талановитість наших майстрів. Газета Криворізького державного педагогічного університету. 19 травня 2006.

КОНТРАСТ І НЮАНС ЯК ЗАСІБ ВИРАЗНОСТІ В ЖИВОПИСНІЙ КОМПОЗИЦІЇ НАТЮРМОРТУ НА ЗАНЯТТЯХ З ЖИВОПИСУ

Марія Таран

студентка II курсу магістратури факультету мистецтв

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Чирва О.Ч.

У художніх вузах предмет живопис є основою для багатьох дисциплін образотворчого циклу, а також майданчиком для проведення міждисциплінарних зв'язків з такими предметами як малюнок, композиція, кольорознавство та ін. Освоєння живопису починається з роботи над натурними постановками. Натюрморт є найкращим матеріалом для оволодіння основами образотворчої і композиційної грамоти. На прикладі живописної композиції натюрморту існує можливість найбільш повно розглянути основні закони композиції і засоби композиційної виразності.

Перш ніж переходити до аналізу методичних прийомів художньо-творчого розвитку молодого художника важливо розглянути і проаналізувати суть важливого, на наш погляд, для цієї підготовки поняття «контраст і нюанс». Спираючись на вивчення праць М. М. Волкова [1], О. Л. Голубевої [2], Л. Г. Медведєва [3], В. А. Фаворського, Є. В. Шорохова та ін., ми визначаємося, що композиція – це одна з найважливіших навчальних проблем у професійній підготовці студентів.

На заняттях з живопису на початкових курсах художніх спеціальностей однією з визначальних успішність навчання завдань є створення виразної і цільної живописної композиції. Одним з найбільш використовуваних засобів виразності в роботі над натюрмортом є контраст і нюанс, які охоплюють різні рівні організації картинної площини: від смислової складової до колористичного рішення.

Контраст – це значуща або помітна різниця, яка вимірюється кількісно. Нюанс – незначна різниця в однорідних властивостях чого-небудь, відтінок, дрібна подробиця чого-небудь.

Контраст і нюанс, як засіб виразності вирішує завдання організації картинної площини, з точки зору створення статичної або динамічної організації ритмічної основи, підсилює виразність, асоціативність композиції, допомагає розкрити задум.

Можна виділити наступні види контрастів і нюансів: смисловий, формотворчий, величин, пластичний, колористичний.

Змістовний контраст або нюанс використовується для вираження теми навчального натюрморту, в тому випадку, якщо в ньому присутня крім навчальних завдань (передача простору обсягу, середовища), змістова сторона, яка розкривається через взаємозв'язки предметів, що несуть в собі ряд асоціацій.

Використання в якості композиційного прийому контрастів або нюансів форм, пластики, розміру прямо пов'язане з асоціативним рядом, що виникає при сприйнятті, яке може викликати в пам'яті будь-які образи, відчуття. Наприклад, поряд з маленьким предметом великий предмет буде сприйматися більш величним або масивним, незграбна форма підкреслюватиметься гостріше поруч з округлою, текучою лінією силуету.

Для того, щоб посилити виразність теми, в рішенні якої застосовуватиметься цей вид контрасту або нюансу, можливо в деякій мірі свідоме спотворення пропорцій предметів натюрморту, загострення або пом'якшення силуету.

Колористичний контраст або нюанс в рішенні живописної композиції натюрморту включає в себе поєднання різних за інтенсивністю характеристик кольору: колірному тону, світлинності, насиченості. Колорит є потужним засобом виразності в рішенні живописної композиції, він найбільш активно бере участь у створенні емоційного забарвлення всього твору. Контраст і нюанс знаходять найбільш широке своє вираження саме при роботі в кольорі: в рішенні загальної колористичної єдності, в передачі різниці колірних рішень за принципом тепло-холодності світла і тіні, в прояві одночасного і прикордонного контрасту. Гармонізація загального колірних рішення найчастіше відбувається за певною колористичною схемою, яка утворюється

контрастом або нюансом характеристик кольору. Наприклад, теплий і холодний колорит утворюються нюансом за такими характеристиками – кольоровий тон, а контрастний – відповідно контрастом кольорового тону, при цьому по насиченості і по світлотіньовому тону можливі варіації, в висвітленому колориті-гармонізація колірною рішення утворюється нюансом по насиченості і по світлотіньовому тону, при цьому колірний тон може бути, як контрастним, так і тим, що зближує.

Так само, як і у випадку зі смисловим контрастом і контрастом форм, колористичний контраст дає динаміку, експресію, нюанс – статику, спокій.

Резюмуючи вищевикладене, відзначимо, що засоби композиційної виразності – контраст і нюанс, як дві сторони одного явища, мають велике значення при організації картинної площини, при створенні образного початку в рішенні натюрморту. У процесі цілеспрямованої роботи на заняттях з живопису відбувається розуміння учнями ролі і місця контрасту і нюансу, розвивається вміння їх застосувати відповідно до поставленого образно завдання. При проведенні міждисциплінарних зв'язків, адаптації знань і умінь, отриманих на заняттях з композиції в умовах завдань предмета живопис, підсилює ступінь їх розуміння і розширює коло варіативності творчого рішення.

Література

1. Волков Н. Н. Композиция в живописи. Москва : Искусство, 1978. 263 с.
2. Голубева О. Л. Основы композиции. Москва : Искусство, 2004. 120 с.
3. Медведєв Л. Г. О проблемах художественно-педагогического образования. *Вестник Московского государственного областного университета*. 2007. № 2. С. 8–10.

МОДА І РЕЛІГІЯ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ ТА СОЦІУМУ

Терехова Марина

студентка II курсу факультету мистецтв

Науковий керівник – к. пед. н. Саприкіна Л. В.

Мода та релігія є, на перший погляд, непокєднуваними та різними, проте індустрія моди нерідко надихається ідеями, запозиченими з релігії. Зокрема, зображення багатьох релігійних атрибутів нерідко можна побачити на сукнях, кофтах, пальтах та взутті. Такий виклик суспільству спричиняє конфлікт між поціновувачами моди та релігійними людьми, оскільки не відповідає усталеній системі світогляду, культурним, духовним і моральним цінностям. Однак дизайнери продовжують використовувати релігійну тематику в своїх колекціях.

Варто зазначити, що релігія, в сучасному розумінні цього поняття, виникла досить пізно. У первісній культурі вона була невід'ємною частиною життя людини. Проте в епоху Відродження починається процес радикального відокремлення релігійного від світського. Саме тоді люди починають сприймати релігію відсторонено, споглядально та ізольовано від її ідейного початку [1]. Відповідно, виникає поняття релігійної естетики, яке є «стилізацією» католицьких ідей, цитуванням та захопленням їхніми образами.

Історія моди демонструє багато прикладів культурних запозичень із релігійної іконографії або костюму служителів культу. Дизайнери найвідоміших будинків моди шукають натхнення в релігії. Вона стає джерелом натхнення для модної індустрії, а от мода для релігії є подразником, з яким доводиться боротися після чергового модного показу, що порушив сукупність вірувань, наявних у певному суспільстві.

Дизайнерам, як митцям, подобається зухвалість. Саме тому вони кидають виклик, створюючи одяг із релігійними зображеннями. Отже, допоки люди носитимуть провокаційний одяг, дизайнери будуть його створювати.

Багато дизайнерів та будинків моди у різний час презентували тему релігії у своїх колекціях. Це не дивно, оскільки вона так чи інакше присутня у житті суспільства, незважаючи на релігійні вподобання.

Однією з перших, хто розпочав шлях цитування релігійних символів була Ельза Скіапареллі. У 30-і роки ХХ ст. вона створила сукню з релігійною тематикою. Вишивка сукні нагадувала ключі апостола Петра. Це не що інше, як колір мантий католицьких патріархів. Схожість з шатами францисканських монахів вгадувалося і в роботах Крістобаля Баленсіаги. Сестри Фонтана, які стоять на чолі будинку «Sorelle Fontana», домоглися схвалення Ватикану для маленької чорної сукні з колораткою (римським комірцем), що споконвіку слугував елементом одягу священнослужителів.

Варто зазначити, що головною відмінністю таких концептуальних запозичень силуету одягу священників від подальших є те, що вони були проявом поваги, а не бунту.

У фільмі «Рим» (1972 р., реж. Федеріко Фелліні) художником по костюмам Данило Донаті створено конфесійний одяг для головного епізоду фільму: митри, казула і столи декоровані фольгою, черниці з величезними крилами на чіпцях, епитрахилі і рясни. Представлені образи уособлювали повстання проти духовних цінностей людства.

Одним із прикладів запозичення ідей іудаїзму в історії моди є колекція Жана Поля Готьє «Раби-шик» (осінь-зима 1993). Дизайнером переосмислено суворі вимоги до елементів костюму хасидських рабинів, яких він побачив на вулицях Нью-Йорка, зокрема: стоси, хутрянні шапки штраймл та чорний пояс.

У 1997 р. побачила світ «готична колекція» Олександра Маккуїна, яка вразила глядачів елементами розп'яття Ісуса. У колекції бренду «Versace» (осінь-зима 2012) була присутня вишивка у вигляді хрестів. Ще одним прикладом запозичення релігійної символіки є чоловіча колекція «Givenchy» (весна–літо 2013). Рікардо Тіші регулярно використовує католицькі образи в своїх колекціях від самого початку існування бренду [3].

У 2018 р. виставка Балу інституту костюма музею Метрополітен «Met Gala» (благодійний захід, який є одним із найбільших в світі модної індустрії, що демонструє модні костюми різних часів) мала назву «Heavenly Bodies: Fashion and the Catholic Imagination» («Небесні тіла: мода і католицька уява»). Варто зазначити, що окрім представлених моделей модних брендів, було надано також п'ятдесят експонатів (папські тіари, кільця, деталі і фрагменти

одягу) з Ватикану. Першочергово творці проєкту хотіли розповісти про вплив на світський костюм п'яти релігій: ісламу, іудаїзму, буддизму, індуїзму і католицизму, однак християнство і католицизм настільки домінували, що вирішили зупинитися лише на них [2].

Відповідно, якщо темою такого важливого та масштабного заходу, стає релігія у світі моди, то варто звернути увагу те, що релігійна тематика залишиться трендом в світі моди. Саме тому не можна не погодитися з думкою, що світові моди завжди потрібна шокуюча провокація, а релігія в моді створює багато епатажу.

Отже, віра підсвідомо впливає на суспільство. Будучи унікальною здатністю мозку людини, вона продовжує залишатися поштовхом для руху вперед, допоки не знаходить форму конкретних приписів і не перетворюється в релігію. Адже якщо у віри, як більш абстрактного поняття, немає рамок, то релігія є сукупністю конкретних уявлень про світ. Відтак, не існує єдиної концепції віри, єдиної системи правил і приписів – кожна людина повинна пройти свій шлях пізнання добра і зла.

Отже, можна зробити висновок, що релігія – це завжди виклик для світу моди, оскільки мода завжди буде на межі духовності та гріха, закликати і відштовхувати, залучати і нести світло.

Література

1. Дулуман Є. К. Релігія як соціально-історичний феномен. Київ : Наукова думка, 1974. 263 с.
2. Мода и религия в музее Метрополитен. *Interior*. URL : <https://www.interior.ru/design/3459-moda-i-religiya-v-muzee-metropoliten.html>
3. Мода и религия: краткая история сложных взаимоотношений. *Lofficiel*. 2017. URL : <https://www.lofficielrussia.ru/moda/moda-i-religiya>

КОРЕКЦІЯ ПЕРЕЖИВАННЯ ПОЧУТТЯ САМОТНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Анна Терещенко

студентка IV курсу психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Чаркіна О. А.

Актуальність теми дослідження. Свідомий вибір життєвих цінностей; емансипація від батьків (не тільки у контексті психологічної сепарації, але і в розумінні необхідності набуття матеріальної незалежності); потреба в інтимізації партнерських стосунків; кар'єрне проектування; інтеграція у соціум та особистісна і професійна самоідентифікація – ось далеко не повний перелік завдань, що постають перед молодю людиною в період вузівського навчання. Але через бурхливий розвиток інформаційних технологій та дедалі глибшу диференціацію суспільства, міжособистісне спілкування набуває все більш опосередкованого характеру, що негативно впливає на психологічне здоров'я молоді, посилюючи відчуття дистанційованості, ізольованості, відокремленості, покинутості, самотності у цьому світі.

На даний час відсутні як адекватні концептуальні пояснення феномену самотності, так і комплексні науково обгрунтовані підходи до діагностики і попередження самотності як стану, почуття і переживання. Дослідження переживання самотності у студентському віці в контексті психологічного здоров'я особистості практично не знаходять свого відображення в сучасній психологічній літературі.

Загострення почуття самотності може виступати предиктором суїциду.

Відтак ми спостерігаємо тенденцію до зростання почуття самотності у юнацькому віці, що може призвести до тривалої самоізоляції молодої людини та низки пов'язаних з цим психологічних проблем.

Мета дослідження: теоретично обгрунтувати та емпірично дослідити особливості переживання почуття самотності у студентському віці та зв'язок цих переживань з окремими компонентами самовідношення з метою розробки

ефективної особистісно-орієнтованої програми психопрофілактики та психокорекції.

Завдання дослідження:

1. Розглянути психологічну феноменологію самотності у фаховій зарубіжній та вітчизняній літературі.

2. Визначити вікові та індивідуальні особливості переживання самотності у пізній юності (ранній зрілості).

3. Виявити рівень самотності та зв'язок цього переживання з окремими компонентами самовідношення в емпіричній вибірці студентів-психологів.

4. Розробити ефективну особистісно-орієнтовану програму психопрофілактики та психокорекції переживання почуття самотності в студентському віці.

5. Здійснити кількісний та якісний аналіз результатів емпіричного дослідження.

Об'єкт дослідження: переживання особистістю почуття самотності.

Предмет дослідження: особливості психопрофілактики та психокорекції переживання почуття самотності в студентському віці.

Методи і методики дослідження:

I. Теоретичні: теоретичний аналіз і узагальнення даних наукових джерел з проблеми дослідження.

II. Емпіричні: спостереження, опитування, тестування за методиками: діагностики суб'єктивного відчуття самотності (Д. Рассел, М. Фергюсон); шкала суб'єктивного переживання самотності (С.В. Духновський); тест-опитувальник самоставлення (В. В. Столін, С. Р. Пантелєєв).

III. Математичні: кількісна та якісна обробка даних, методи описової статистики.

Практичне значення результатів дослідження: полягає у визначенні чинників, що впливають на рівень суб'єктивного відчуття і переживання самотності студентами з метою їх подальшого врахування у профілактичній та корекційній роботі психологічних служб ЗВО.

Основні результати дослідження:

1. Уточнено поняття самотності. Під самотністю ми розуміємо гостре суб'єктивне переживання, негативний психоемоційний стан, що зумовлений відсутністю близьких, позитивних зв'язків з оточуючими людьми. Також самотність можна розглядати як детермінанту проблемного (аномального) розвитку особистості та предиктор суїцидальної поведінки. Узагальнено самотність – це негативне соціально-психологічне переживання, що виникає в результаті неадекватного задоволення соціальних потреб особистості на тлі втрати емоційного зв'язку з оточенням, наслідком чого є відчуття себе покинутим, непотрібним, «покидьком».

2. Визначено вікові та індивідуальні особливості переживання самотності в період студентства. Юність є одним з найважливіших і найвідповідальніших періодів, коли відбувається усвідомлення сенсу життя і формування його перспективи. Разом з тим, вік 17-20 років є найбільш гострим в переживанні самотності. С.Л. Вербицька досліджувала переживання самотності в юності з точки зору способів емоційного реагування, властивостей особистості, структури ціннісних орієнтацій та стосунків з оточенням. Авторка виділяє наступні чинники, що становлять психологію самотнього юнака: відчуження, ворожість, емоційна нестабільність, депресія, проблеми зі здоров'ям, негативна суб'єктивна оцінка сімейних відносин, негативне ставлення до життя, зміни в структурі цінностей, низьке значення інструментальних цінностей «чесність» і «чуйність», зміни в структурі соціальних потреб, низький ступінь включення в соціальні контакти і прагнення до контролю з боку іншої людини.

3. Встановлено кореляційні зв'язки (слабкі зворотні) між рівнем самотності та компонентами самовідношення. Так, досліджувані з вкрай низьким показником самотності більш впевнені в собі, мають позитивні очікування від оточуючих і високий рівень самоповаги та саморозуміння. Досліджувані з високим показником самотності – навпаки.

4. З'ясовано, що фізична ізоляція є одним з вагомих чинників, які впливають на рівень суб'єктивного відчуття і переживання самотності студентами-психологами.

5. Розроблено авторську особистісно-орієнтовану програму психопрофілактики та психокорекції переживання почуття самотності в студентському віці, ефективність якої доведено на статистично значущому рівні ($p < 0,05$).

Отже, результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що самотність супроводжує людину на протязі всього життя у вигляді певних психосоціальних криз, пов'язаних з актуальними проблемами віку, в контексті якого розглядають цей феномен. Самотність є складним почуттям, що включає різні типи переживань, основою яких можуть бути соціальні потреби, особистісні особливості та ранні дезадаптивні схеми поведінки. На жаль, на сьогодні відсутні роботи, в яких би відбивалося лонгітюдне дослідження цього феномену, що пов'язано з неможливістю ведення спостережень за особою зі специфічними формами переживання самотності впродовж багатьох років.

Література

1. Абраумова А. Г., Калашникова О. Э. Психологические аспекты одиночества. Москва : Знание, 1996. 240 с.
2. Довгань О. Специфіка кризи особистості в юнацькому віці. *Психологія і суспільство*. 2004. № 2. С. 144–150.
3. Особистісні кризи студентського віку: зб. наук. статей / за ред. Т. М. Титаренко. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. 110 с.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФАУНИ ТВЕРДОКРИЛИХ КРИВОРІЖЖЯ ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Андрій Трошин

студент I курсу магістратури природничого факультету

Юлія Голуб

студентка III курсу природничого факультету

Науковий керівник – асистент Головатюк А. І.

Кривий Ріг – це потужний гірничо-металургійний комплекс, у якому гірничо-видобувна промисловість почала існувати більше 100 років тому. За цей період, період інтенсивного антропогенного та техногенного впливу майже не залишилося природних незмінених біотопів. Природні біотопи займають не більше 1-1,5% території Криворіжжя [3, с. 27]. Наслідком такого впливу є зміна чисельності та видового складу комах. Тому виникла потреба в комплексному, різносторонньому, глибокому дослідженні ентомофауни Криворіжжя. В даній роботі ми проаналізували один із аспектів ентомофауни – твердокрилих, які занесені до Червоної книги Дніпропетровської області.

З 80-х років ХХ ст. був накопичений досить об'ємний матеріал з досліджень колеоптерокомплексів на Криворіжжі. І досі триває еколого-фауністичне вивчення твердокрилих природних, антропогенно-трансформованих біогеоценозів та біотопів які підлягають інтенсивному промислового та техногенного забрудненню у регіоні.

Нами було виявлено 29 видів з 9 родин та наведено природоохоронний статус кожного виду (див. табл. 1) [1, с. 160; 2, с. 109]. Щодо місць, де зустрічаються деякі види, можна навести наступні дані. Велика кількість вищеперерахованих видів відмічена на території перлини нашого міста – ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Балка Північна Червона». Це такі види як: *Calosoma sycofanta*, *Carabus bessarabicus*, *Taphoxenus gigas*, *Chlaenius festivus* та ін. На території техногенних екотопів теж мешкають червонокнижні види: *Cicindela soluta*, *Emus hirtus* (відвали

ПГЗК), *Amara fulva*, *Tasgius pedator* (відвали ІНГЗК), види роду *Dorcadion*. В даному випадку техногенно змінені території виступають місцями придатними для заселення та існування рідкісних видів. Всі інші види це мешканці степових балок, долин річок, лісонасаджень.

Не дивлячись на накоплену інформацію про ентомофауну Криворіжжя, вона носить фрагментарний характер. Тому є потреба в більш глибоких, комплексних дослідженнях цього унікального регіону.

Таблиця 1.

Твердокрилі занесені до Червоної книги Дніпропетровської області

Латинська назва	Українська назва	Природо-охоронний статус в області	Біотопи в яких відмічений
Родина Туруни – Carabidae			
<i>Cicindela soluta</i> Dejean, 1822	Скакун перелесковий	рідкісний	Відвали ПГЗК
<i>Calosoma sycofanta</i> Linnaeus, 1758	Красотіл пахучий	зникаючий	В садах, дубових насадженнях пгт. Широке, не часто
<i>Carabus besseri</i> Fischer von Waldheim, 1822	Турун Бессера	вразливий	Балка Червона Північна
<i>Carabus hungaricus</i> (Fabricius, 1792)	Турун Угорський	вразливий	Балка Червона Північна
<i>Patrobu satrorufus</i> Storm, 1768	Патробус темно-рудий	рідкісний	Лісосмуга біля балки Зелена
<i>Pterostichus macer</i> Marsham, 1802	Птеростіх сплющений	рідкісний	Лісові насадження, Гурівського лісництва, пгт. Широке
<i>Pterostichus melas</i> Creutzer, 1799	Птеростіх темнуватий	рідкісний	Насадження, Гурівського лісництва, пгт. Широке
<i>Taphoxenus gigas</i> Fisher von Waldheim, 1823	Тафоксен гігантський	вразливий	Степова балка Зелена
<i>Laemostenus terricola</i> (Herbst, 1784)	Лемостенус земляний	рідкісний	Степові балки
<i>Agonum atratum</i> Duftschmidt, 1812	Агонум чорнуватий	рідкісний	Гурівка, лісові насадження дуба в смт. Широке
<i>Amara fulva</i> De Geer, O. Muller, 1776	Тусяк повнуватий	рідкісний	1 екземпляр в балці Зелена. Звичайний на відвалах ІНГЗК
<i>Amara equestris</i> Duftschmidt, 1812	Тусяк польовий	рідкісний	В степових балках, агроценозах, поодинокі в лісових насадженнях
<i>Ophonus diffinis</i> Dejean, 1829	Офонус мінливий	рідкісний	В балці Зелена

Callistulnatus Fabricius, 1775	Каліст плямистий	вразливий	ПГТ Широке, соснові насадження на Криворіжжі
Chlaenius festivus Panzer, 1796	Слимакоїд прикрашений	вразливий	Балка Північно Червона, заплава річки Інгулець, Балка Зелена
Chlaenius alutaceus Gebler, 1829	Слимакоїд сіро-жовтий	вразливий	Дубова балка в Гурівському лісництві
Demetrius imperialis Germar, 1824	Деметріус-імператор	вразливий	Соснові насадження на Криворіжжі, Гурівський ліс
Polystichus connexus Fourcroy, 1785	Полістіхус звичайний	зникаючий	Гурівський ліс
Mastax thermarum Steven, 1806	Бомбардир теплолюбний	зникаючий	Дубові насадження пгт. Широке
Родина карапузики - Histeridae			
Hololepta plana (Sulzer, 1776)	Карапузик сплющений	вразливий	Під корою тополі у дворі багатоповерхівки в Кривому Розі
Родина Хижаки – Staphylinidae			
Tasgius pedator Gravenhorst, 1802	Таргіус крокуючий	рідкісний	Дно балки Зелена, відвал ІНГЗК, насадження гледичії
Emus hirtus (Linnaeus, 1758)	Стафілін волохатий	вразливий	Відвал ПГЗК
Родина больбоцератида – Bolboceratidae			
Odontoes armiger (Scopoli, 1772)	Одонтеус рухливорогий	вразливий	Балка Зелена, в насадженнях дуба та гледичії, в лісосмузі
Родина рогачі – Lucanidae			
Lucanus cervus (Linnaeus, 1758)	Жук-олень, рогач звичайний	рідкісний	Гурівка, поодинокі залітає в Кривий Ріг
Родина вусачі – Cerambycidae			
Aromia moschata (Linnzeus, 1758)	Вусач мускусний	рідкісний	Лісові насадження Гурівки
Dorcadion equestre (Laxmann, 1770)	Вусач земляний хрестоносець	рідкісний	Степові балки, околиці Кривого Рогу
Dorcadion pusillum (Kuster, 1847)	Вусач земляний маленький	вразливий	Степові балки
Родина златки – Buprestidae			
Acmaeoderella flavofasciata (Piller et Mitterpacher, 1783)	Жовтосмугас-та дубова златка	рідкісний	Степові балки, околиці Кривого Рогу
Родина сонечки – Coccinellidae			
Anatis ocellata (Linnaeus, 1758)	Сонечко великооке	вразливий	Гурівський ліс
Родина слоники несправжні – Anthribidae			
Platystomos albinus (Linnaeus, 1758)	Слоники несправжній білуватий	вразливий	Дубові насадження, пгт. Широке, лісосмуги Кривого Рогу

Література

1. Голуб Ю., Трошин А., Головатюк А. Твердокрилі Криворіжжя, занесені до Червоної книги Дніпропетровської області. Тези доповідей XVI Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої 75-й річниці створення біологічного факультету та 90-й річниці від дня народження проф. М. П. Деркача «Молодь і поступ біології» (27-29 квітня 2020). Львів. 2020. С. 160–161.

2. Трошин А., Головатюк А., Голуб Ю. Сучасний стан червонокнижних видів комах на Криворіжжі. Тези доповідей XV Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої 135-й річниці від дня народження Я. Парнаса «Молодь і поступ біології» (Львів, 9-11 квітня 2019 року). Львів. 2019. С. 109–110.

3. Ярков С. В. Гірничопромислові ландшафти Кривбасу як рефугіуми зональної рослинності. Географічні дослідження Кривбасу : матеріали кафедральних науково-дослідницьких тем. Вип. 2. Кривий Ріг: Вид. дім, 2007. С. 27–35.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ WEB-КВЕСТ

Анастасія Тютюнник

студентка I курсу магістратури психолого-педагогічного факультету

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Онищенко І. В.

В умовах Нової української школи одним з основних завдань є формування мотивації учіння молодших школярів, підвищення якості та ефективності навчання шляхом активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їх творчої активності, критичного мислення, здібностей до самостійного здобуття знань. Мотивація учіння відіграє важливу роль у становленні особистості, адже без неї неможлива ефективна учбова діяльність та розвиток здатності й потреби до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти.

Увага до проблеми формування мотивації учіння молодших школярів зумовлена пріоритетними завданнями, визначеними в Законі України «Про освіту» (2017), Концепції «Нова українська школа» (2016), Державному стандарті початкової освіти (2018) та ін. Мотивація учіння, інтерес до пізнання виступає своєрідним епіцентром розвитку учня, його пізнавальної самостійності, формування позитивного ставлення до результатів власної праці.

Розбудова системи початкової освіти на засадах особистісно зорієнтованої педагогіки потребує пошуку засобів навчання, які сприяли б розвитку інтелектуальних і творчих здібностей молодших школярів, уміння самостійно здобувати нові знання та реалізовувати пізнавальні потреби. Ефективним засобом формування мотивації учіння учнів початкової школи є технологія web-квест.

Концепція веб-квестів була розроблена в США в Університеті Сан-Дієго в середині 90-х років ХХ ст. професорами Б. Доджем і Т. Марчем. Із кінця 90-х років вона стала поширюватися в Україні. Аналіз наукової літератури (О. Багузіна, Т. Бондаренко, О. Гапеева, Ю. Гетта, О. Грицюк, О. Деревенська,

О. Ільченко, І. Каруна, В. Колесниченко, Н. Кононец, С. Литвинова, М. Кадемія, І. Морквян, А. Новикова, Т. Стефанович, Л. Хоменко, А. Федоров, М. Шаповалова, В. Шмідт та ін.) показує, що веб-квест вченими розглядається по-різному, зокрема, як «проблемне завдання, для виконання якого потрібні ресурси Інтернету» [1]; «технологія самостійного активного навчання, що розвивається на принципах дослідницької діяльності з використанням ресурсів мережі Інтернет» [2, с. 58]; «освітній сайт, присвячений самостійній дослідницькій роботі учнів (зазвичай в групах) з певної теми з гіперпосиланнями на різні веб-сторінки» [3, с. 185] та ін.

Ми вважаємо, що веб-квест – це інноваційна ресурсно орієнтована технологія, що спрямована на самостійний пошук учнями інформації, необхідної для виконання проблемного завдання, використовуючи ресурси мережі Інтернет. За нашим переконанням, упровадження технології веб-квест в освітній процес початкової школи робить молодшого школяра самостійним, відповідальним, учить орієнтуватися в інформаційному просторі, сприяє розвитку пізнавальних здібностей, навичок інформаційної діяльності.

На нашу думку, використання технології веб-квест створює сприятливі умови для підвищення пізнавального інтересу і посилення навчальної мотивації молодших школярів. Ефективність використання веб-квесту можлива за таких умов:

1) веб-квест використовується для отримання або узагальнення знань здобувачів освіти з будь-якої теми навчання, у межах проміжного або підсумкового контролю;

2) виконання веб-квесту супроводжується тренувальними вправами на основі ретельно дібраного навчального матеріалу, що забезпечують розвиток ключових і предметних компетентностей учнів.

Характерними особливостями реалізації технології веб-квест є такі: заздалегідь визначені інтернет-ресурси, які дають можливість знайти інформацію, необхідну для розв'язання проблеми; наявність алгоритму дій, за яким учні виконують завдання; наявність чітких критеріїв оцінки виконаних завдань. Погоджуємося з думкою Л. Хоменко, яка зазначає, що робота з веб-квестами допомагає ознайомити учнів з новими видами сучасних Інтернет-

сервісів, розвивати в них інформаційну культуру, сприяти розвитку критичного мислення, формувати вміння знаходити шляхи розв'язання проблеми [4].

Реалізація web-квестів в освітньому процесі початкової школи відбувається за допомогою таких Інтернет-програм: uCoz, Wix, uKit, Webasyst, Diafan, Nethouse, Ucraft, SITE123, Okis, 1С-Umi, Learningapps, Editor, Learnis, Zunal та ін. Як бачимо, є можливість вибору найбільш ефективної та зручної Інтернет-програми, а також є можливість комбінувати декілька зазначених програм.

Таким чином, технологія web-квест є однією з ефективних моделей використання Інтернету в навчальному процесі, яка сприяє формуванню мотивації учіння учнів, підвищує відповідальність за результати виконаної роботи. Активне використання в освітньому процесі Нової української початкової школи технології веб-квест формує в молодших школярів навички інформаційної діяльності, розвиває емоційний інтелект, творчу активність, креативність, підвищує мотивацію учіння та якість засвоєння знань.

Література

1. Ільченко О. В. Використання web-квестів у навчально-виховному процесі. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30113/
2. Литвинова С. Технології навчання учнів у хмароорієнтованому навчальному середовищі загальноосвітнього навчального закладу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 47. №3. С. 49–66.
3. Федоров А. В., Новикова А. А., Колесниченко В. Л. и др. Медиаобразование в США, Канаде и Великобритании : монография. Таганрог : Изд-во Кучма, 2007. 256 с.
4. Хоменко Л. Г. Технологія «Web-квест» як форма інтерактивного навчання молодших школярів в умовах НУШ. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12241/1/17.pdf>

АФОРИСТИЧНА ПАЛІТРА ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА КАЛАШНИКА

Ірина Убізська

студентка IV курсу факультету української філології

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Шарманова Н. М.

Протягом багатьох століть афоризми привертали увагу філософів, літературознавців, істориків, лінгвістів і не раз ставали предметом спеціального наукового дослідження.

Ми дотримуємося тверджень тих науковців, що обґрунтовують тезу про лінгвістичний статус афористичного висловлення і зараховують його до об'єкта пареміології [2].

У сучасних мовознавчих студіях існує досить велика кількість визначень поняття «афоризм». Узагальнивши думки різних дослідників, кваліфікуємо **афоризм** як стислий комунікативно-орієнтований вислів, який належить певному авторові, стверджує глибоку загальнозначущу істину, має значний прагматичний потенціал і художньо відточену, завершену форму, що характеризується витонченістю та стилістичною експресивністю формулювання. Наприклад: *Честь – одвічна, лицарство – безсмертне. А слово Боже й мертве ожива* (В. С. Калашник).

Володимир Семенович Калашник – талановитий мовознавець, поміркований викладач, ніжний лірик – творить свій особливий життєпис, кожна сторінка якого позначена нестримним прагненням до афористичного пізнання світу рідного слова і людини у світі мови, адже вкрай важливою для митця є теза: *Як слово в нас, так ми у кожному слові. І тим безсмертні ми* (1, с. 64).

В афоризмі *Душа без слова – гіпс, а не скульптура* (1, с. 63) вміщено не просто певне узагальнення, – це кредо, справжній сенс життя людини, яка не живе без поезії, особливо без поезії праці, якій присвячує все своє життя. Вивчення мови поезій В. С. Калашника дає змогу розглядати афоризми і як мовне явище, і як вияв словомудрості, і як витвір індивідуальної мовотворчості.

Афористичні одиниці поетичної мови В. С. Калашника є структурно і семантично організованими. Теоретичним підґрунтям опису афористики митця є систематизація афоризмів, за якою ми розглядаємо афористичні висловлення за ступенем вираження смислової домінанти [3]. З-поміж них виділяють логічні й образні афористичні вислови.

Логічні афоризми оформлені як логічний умовивід: *Так тяжко матері в труні, Коли сини по різні боки* (1, с. 58), настанова й побажання: *Не витрачай свій вік, Живи сьогодні, Для тебе небо й осяйний цей день* (1, с. 68); оцінка, декларація: *Я твій навіки, роде древній, – Нема ж бо другого Дніпра, – особливо у ставленні до Батьківщини: До України повернусь... А я й не розлучався з нею. Живу коханою землею З найменням отчим гордим – Русь* (1, с. 46); *Нелегко залишатися собою, Коли ти не належиш сам собі; З любові починається життя: Любов дарує і слова від бога* (1, с. 45).

Афоризми, у яких умовивід характеризується високим ступенем узагальнення, поєднаним з образним компонентом, ми кваліфікуємо як образні афоризми. Наприклад: *Болить душа за тебе, Україно, – Синів невдячних стільки маєш ти, Сліпих героїв чвар і суєти* (1, с. 29). Особливістю цих афоризмів є образний смисловий центр, що здатний впливати на свідомість читача оригінальністю мовної картини світу поета, його асоціацій.

Образні афоризми розкривають творчу манеру письменника, його авторський стиль, наприклад: *Як одина для Матері й Вітчизни, Так для кохання тільки двоїна* (1, с. 63); виявляють за допомогою образів і мовних засобів власні світовідчуття автора: *Дивлюсь на сонце й зерно сію* (1, с. 7); *Світ неначе бісові продався: Байдуже йому, де правда є є* (1, с. 25).

Як бачимо, В. С. Калашник серед розмаїтості життєвих явищ відзначає лише домінантні ідеї, саме їх і кладе в основу афоризму. Під час опрацювання афористики встановлено, що митець найчастіше осмислює логіко-філософські поняття, які утворюють такі семантичні поля: «Життя, сенс життя», «Поетичне слово», «Україна», «Людина», «Любов», «Час», «Віра в Бога, молитва», «Світ». Наприклад: *Життя – то рух, коли воно не тління. Подбай, щоб не покинуло сумління, й на фініші чисту душу донеси* (1, с. 49); *Спливає час ще швидше, ніж*

вода (1, с. 11); *Стаю під корогви Покрови, Приймаю світ як Божий дар, Дні золотисто-пурпурові Ще повні пристрасті й жадань!* (1, с. 15);; тощо.

Цінність афоризмів В. С. Калашника полягає в тому, що вони розкривають великий життєвий досвід автора: *Летять натружені літа... І кличуть серце до розмови* (1, с. 39). Митець засобами афористичного слова зазначає, що життя – це найвища цінність, і кожна людина повинна гідно його прожити: *Земне життя, скінчившись, не згасає, А пломенем здійсмається в світи* (1, с. 56).

В умовах сьогодення, у часи духовного відродження та європейського розвитку України, переконання Володимира Семеновича звучать як мудрі настанови: *Будь безстрашним, живи в сьогочасній хвилині* (1, с. 72); *Душі, що радістю розквітла, Потрібно сонце, а не тьма* (1, с. 51).

Таким чином, афористична палітра поета – це прагнення до гармонії і в особистому, і в суспільному житті. Афористика Володимира Семеновича Калашника містить значне комунікативне навантаження: надає поезії особливого експресивно-емоційного забарвлення, підкреслює ідейно-художній аспект, наштовхує на роздуми, пробуджує свідомість вибагливого реципієнта.

Література

1. . Калашник В. С. Бентежне надвечір'я : Лірика, поетичні переклади. Харків : Майдан, 2004. 120 с.
2. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія : навч. посібн. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ». 2014. 349 с.
3. Шарманова Н. М. Українська афористика: структурно-семантичний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук. URL : <https://mydisser.com/ru/catalog/view/312/862/21482.htm>

ЛІНГВОКРЕАТИВНА СПЕЦИФІКА МОВЛЕННЄВОГО ПОРТРЕТУ ПЕРСОНАЖУ ТВОРУ О. ДОММА «DER BRAVE SCHÜLER OTTO KAR»

Юлія Філоненко

студентка II курсу магістратури факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Мельничук Г. М.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях спостерігається інтерес до феномену мовної креативності (Воропай С., Гайданка Д., Михайличенко Н., Монастирецька Н., Munat J., Pusch С.). Як зазначає Д. Гайданка, у сучасних мовознавчих дослідженнях українських науковців вивчення лінгвокреативності здійснюється у двох напрямках: лінгвокреативність у художній літературі та «у щоденному спілкуванні» [2, с. 39]. Слід зауважити, що загальноприйнятої дефініції поняття «мовна креативність» або «лінгвокреативність» не існує. Уперше це поняття у науковий обіг увів Б. Серебренніков, який пов'язував лінгвокреативне мислення з мовотворчою функцією словотвору [5, с. 11]. Проте всі науковці дотримуються спільної думки, що креативна функція мови, основою якої є лінгвокреативне мислення, спонукає мовця до виявлення нових семантичних зв'язків і якісно нового використання потенціалу мовних одиниць [3, с. 294]. Для більшості лінгвістів важливими й визначальними є такі аспекти лінгвокреативності, як продуктивні процеси словотворення та метафора, метонімія, запозичення як аспекти динамічної лексикології [7, с. 5]; утворення образних мовних продуктів з обмеженої кількості мовних ресурсів задля досягнення певної комунікативної мети [8, с. 282]; креативність як оригінальність та ексцентричність, як креативний акт створення нового і незвичного [4, с. 42]; як можливість трансформувати та модифікувати мовний матеріал відповідно до комунікативних потреб [1, с. 3]. Підсумовуючи наведені аспекти лінгвокреативності, зазначаємо, що мовна креативність відбувається на всіх мовних рівнях (фонетичному, морфемному, лексичному, синтаксичному, дискурсивному) на межі звичних, старих та незнайомих, нових мовних процесів

і ресурсів, у результаті чого утворюються іновативні образні мовні продукти, що характеризуються оригінальністю та експресивністю.

Особливо яскраво лінгвокреативність реалізується в художній літературі, де художній текст виступає своєрідним полем мовного креатива. Таким полем креатива є, на наш погляд, і твір «Der brave Schüler Ottokar» німецького письменника О. Хойзера, який писав під псевдонімом О. Домма. Автор відомий своїми сатиричними творами, а його книга «Der brave Schüler Ottokar» є першим томом серії про Оттокара, де йдеться про сатиричне зображення життя в країні, сім'ї, школі у колишній соціалістичній східній Німеччині з позиції головного персонажу твору, дванадцятирічного хлопчика Оттокара. Оттокар ходить у 5-й клас і уважно спостерігає за усім, що відбувається навколо нього. З гумором та іронією він розповідає про своїх учителів, однокласників, про свою сім'ю. Перевага і принадність цього твору полягає в його мові, в лінгвокреативній специфіці мовленнєвого портрету і мовного світу головного персонажу. Особливий інтерес викликають невичерпні можливості мови: номінація осіб, словотворення, мовна гра.

Розглянемо деякі приклади реалізації лінгвокреативності в творі, пов'язані з продукуванням комічного. Цікавими є лексичні номінації осіб. Головний персонаж цікавиться власними іменами і майже по-філософськи підходить до з'ясування питання щодо того, як діти отримують імена при народженні. Оттокар вважає, що вибір імені може залежати від професії батька або від його вподобань: *Isotopia, Pipeline, Motorus, Limusina, Traktcrina, Raketa Goldina*. Лінгвокреативність виявляється і в свідомому неправильному переосмисленні узуальної лексики, що спричинює комічний ефект. Оттокар неправильно інтерпретує значення слів *Subjekt, Tagedieb*, оскільки не знає, що слово *Subjekt* вживається не тільки як граматичний термін, а має й інше значення; а інвективний ідіоматичний фразеологізм *Tagedieb* він розуміє як значення слів *Tag* та *Dieb*: «*Dann gab sie mir einen Katzenkopf, weil ich «Erscheinen» klein geschrieben habe, und sie sprach, aus mir wird entweder ein Tagedieb oder ein Subjekt. Aber ich dachte mir, ein Subjekt kann ich nicht werden,*

weil das ein Satzgegenstand ist; dann schon lieber ein Tagedieb. Und ich werde dann immer Tage stehlen, wo Elternversammlungen sind».

Комічний ефект мови головного персонажу спричинює і свідоме порушення референції: *«Die Frau nannte mich einen Tierquäler und schimpfte, dass man mit einer Spinne ihre Tochter nicht erschrecken darf. Denn sie ist nützlich und frisst Fliegen».*

Іншими засобами реалізації лінгвокреативності мови персонажу є модифікація фразеологізмів, okazionale словотворення, каламбури.

Література

1. Воропай С. В. Лінгвістична креативність та її реалізація у мові користувачів соціальних мереж (на прикладі соціальної мережі Фейсбук). *Філологічні трактати*. 2016. Т. 8. № 4. С. 7–13.

2. Гайданка Д. В. Okазionale словотворення у сучасному англomовному кінодискурсі: лінгво-когнітивний і комунікативно-когнітивний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон, 2018. 238 с.

3. Михайличенко Н. Формування лінгвокреативності в мовленні майбутніх журналістів. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2017. Вип. 42. С. 293–298.

4. Монастирецька Г. В. Креативність як лінгвістичний феномен *Лінгвістичні студії*. 2008. Вип. 17. С. 39–44.

5. Серебренников Б. А. К проблеме сущности языка. *Общее языкознание: формы существования, функции, история языка*. Москва : Наука. 1970. С. 11–95.

6. Domma O. *Der brave Schüler Ottokar*. Leipzig: LeiV. 2016. 127 S.

7. Munat J. *Lexical Creativity, Texts and Contexts*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing. 2007. 294 p.

8. Pusch C. D. (Alltags-) Sprachliche Kreativität und Grammatikalisierung. *Kreativität. Beiträge zum 12. Nachwuchskolloquium der Romanistik*. 1997. pp. 281–292.

СТВОРЕННЯ ТА ПЕРШІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ «САЮДІС» В ДОКУМЕНТАХ КДБ ЛИТВИ (1988-1989 рр.)

Олександр Холодняк

студент III курсу факультету географії, туризму та історії

науковий керівник – к. іст. н., доц. Яшин В. О.

Відкриття архівів спецслужб зробило можливим дослідження багатьох, утаємничених до цього часу, аспектів діяльності організацій, що боролися проти радянського тоталітаризму. Однією з таких організацій, що виникла вже в часи т. зв. «перебудови» – останнього подиху комуністичного режиму, був литовський «Саюдіс» – перша легальна організація такого типу на території СРСР. У рамках цієї роботи, на основі опублікованих документів литовського КДБ, автор спробував показати ступінь і характер оперативного інтересу радянських спецслужб до діяльності легальних демократичних громадських організацій.

КДБ та, певною мірою, МВС Литви уважно слідкували за усіма організаціям, які були невідконтрольні діючій владі. Перша згадка про створення ініціативної групи «ЛРП» в документах КДБ датується 19 липня 1988 року в повідомленні начальника відділів КДБ Литовської РСР, де вказано про формування Ініціативної групи та її кількості, створення секції. Зокрема, в документі вказується про націоналістів, які хочуть втертися в довіру до «Саюдісу» та за допомогою цього узгодити спільні дії. Зокрема, вказується намір «ЛРП» про створення груп підтримки в усіх містах республіки. В інших джерелах такі наміри не вказані. В цьому документі КДБ наводиться інформація про підготовку в вересні того ж року конференції представників різних груп за перебудову, на якій повинна буди обрана Рада, як координаційний центр. Отже, наміри провести Установчий з'їзд був майже з самого початку існування, зокрема, орієнтовна дата згідно документів – вересень, а інших джерелах є інформація про проведення Установчого з'їзду в кінці жовтня. Заходи КДБ включали інфільтрацію досвідченої агентури, довірених осіб та інших

«політично зрілих» інформаторів, через яких постійно вивчати обстановку; не допустити контакт «Саюдісу» з рухами з різних республік; вивчення можливості використання місцевої агентури [25]. Інформацію про те, що після першого великого мітингу «Саюдісу», який відбувся 9 липня, в різних містах республіки почали проводити аналогічні мітинги та створювати ініціативні групи у підтримку «Саюдісу» підтверджують і документи КДБ.

Документи КДБ, інформація про створення в місті Алітус Ініціативної групи «Саюдісу» від 18.07.1988 року та документ, від 28.08.1988 року на ім'я КДБ Литовської РСР про створення в місті Кедайськ, підтверджують дану інформацію. Також, документів від 23. 08. 1988 року на ім'я Начальника 6-го відділу КДБ республіки вказується, що разом з Ініціативними групами, в містах республіки почали з'являтися клуби екологічні клуби. Зокрема, в документах підтверджується наявність впровадженої в Ініціативні групи агентури та довірених осіб [1]. Виходячи з ситуації, що в містах республіки часто проводяться масові мітинги, керівництво МВС Литовської РСР підвищує кількість складу та видає наказ про створення додаткових мір в забезпеченні громадського порядку при надзвичайних ситуацій. Наприклад, створення угруповань ВВ МВС, курсантів вищих військових училищ, курсантів навчальних та спеціальних закладів МВС; забезпечення працівників спеціальними засобами захисту та засобами активної оборони. Це підтверджено наказом МВС республіки від 20.08.1988 року [2].

Інформацію про створення в маленьких містах та на окремих підприємствах Ініціативних груп «Саюдісу» в республіці підтверджують джерела. Зокрема, це агентурне повідомлення від 14. 09. 1988 р. та документ про мітинг і збори в невеликому місті Шилал [6; 9; 17; 19].

Після великих акцій і мітингів серпня та вересня. МВС та КДБ СРСР, зі свого боку, приймають свої міри. Наказ про співпрацю органів МВС та КДБ від 19. 09. 1988 року та практичний коментар законів про порушення громадського порядку від 26. 09. 1988 року підтверджують це [7; 8].

Також, в документах КДБ існує інформація про кількість проведених мітингів «Саюдісу» з 27 липня по кінець вересня 1988 року. Кількість мітингів

за даним документом складає 22, окремо в столиці – 8 [10]. Після створення міжнародного прес-центру «Саюдісу, так звані «контрпропагандиські плани КДБ» також були задіяні. В документі від 19.10.1988 року «План контрпропагандиських заходів по роз'ясненню населенню республіки з політичних подій 30-40 років в Литві» вказана інформацію про створення контрпропагандиських статей в ЗМІ з вказаною тематики [11].

Зі створенням міжнародного центру «Саюдісу», представники Сейму почали міжнародну діяльність. Це підтверджує лист голови КДБ республіки до ЦК КПЛ від 04. 10. 1988 року [12]. Інформацію про оперативну розробку членів Сейму «Саюдісу» підтверджує документ від 09.11.1988 року «Стосовно членів Сейму «Саюдісу», а інформація про агентуру КДБ в новоствореному Сейму «Саюдісу» та інших його підрозділах міститься в документі від 09.11.1988 р. «Стосовно членів «Саюдісу» та у довідці від 06.12.1988 р. «Про бесіду з довіреним обличчям «Б»» підтверджується [13; 15; 20].

Із особливої інформації, можна виділити агентурне повідомлення від 30.11.1988 р. про бажання іноземців відкрити бізнес компанії в ЛРСР [14]; лист від 10.11.1988 р. Начальнику Алітуського МВ КДБ про здійснення аналізу самвидаву «Саюдісу» [18]; наказ МВС ЛРСР про створення підрозділу міліції особливого призначення (ПМОП), зі спеціальною зброєю та обладнанням [22].

Особливої увага заслуговують документи з назвою «Огляд оперативної інформації». За 1988 рік зберіглися номери 24 та 26. У номері 24 від 16.12.1988 р. наводиться інформація про намір здійснити акцію з вимкненням світла в знак бажання людей вийти із складу СРСР; про створення в секретаріаті «Саюдіса» посад з грошовим забезпеченням; створення передвиборчих штабів в містах республіки; створення союзів робітників на підприємствах у складі «Саюдісу» [22]. У документі 26 від 30.12.1988 р. вказується про відправлення негативної інформації про владу республіки західним журналістам і виключно погане ставлення органів влади ЛРСР та КДБ республіки по відношенню до клубів підтримки з визволення політичних в'язнів [20].

Отже, документи КДБ підтверджують оперативну розробку «Саюдісу» з самого початку його існування та швидке реагування на виявлену інформацію.

Це зокрема, підтверджують контрпропагандиські заходи, заходи по агентурному забезпеченню, стеження за членами «Саюдісу» за кордоном, створення підрозділу міліції особливого Призначення, зі спеціальною зброєю та обладнанням. Однозначно можна сказати, що КДБ та МВС республіки на початковому етапі не заважали «Саюдісу», а просто тримали під своїм контролем хід їхніх дій до початку прямого порушення державної безпеки СРСР внаслідок рішення про вихід республіки зі складу СРСР.

Література

1. KGB veikla Lietuvoje. URL: www.kgbveikla.lt/docs/show/5726/from:1106
2. Там само. kgbveikla.lt/docs/show/5787/from:1106
3. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5734/from:1106
4. Там само kgbveikla.lt/docs/show/3996/from:1105
5. Там само kgbveikla.lt/docs/show/1154/from:1105
6. Там само kgbveikla.lt/docs/show/3997/from:1105
7. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5788/from:1106
8. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5731/from:1106
9. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5730/from:1106
10. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5725/from:1106
11. Там само kgbveikla.lt/docs/show/2584/from:1105
12. Там само kgbveikla.lt/docs/show/62/from:1105
13. Там само kgbveikla.lt/docs/show/3999/from:1105
14. Там само kgbveikla.lt/docs/show/3538/from:1105
15. Там само kgbveikla.lt/docs/show/616/from:1105
16. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5729/from:1106
17. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5727/from:1106
18. Там само kgbveikla.lt/docs/show/1887/from:1105
19. Там само kgbveikla.lt/docs/show/705/from:1105
20. Там само kgbveikla.lt/docs/show/639/from:1105
21. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5786/from:1106
22. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5728/from:1106

23. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5789/from:1106

24. Там само kgbveikla.lt/docs/show/5790/from:1106

25. Там само kgbveikla.lt/docs/show/3852/from:1105

26. Фурман Є. Д. Литовський шлях до демократії. URL: <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/23497>

27. Потапов О.К. Громадсько-політична діяльність Литовського руху за Перебудову («Саюдіс») в 1988-1990 рр. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschestvenno-politicheskaya-deyatelnost>

28. Туряниця І. А. Литва 1988-1991 рр.: Віхи та події в «забігу до незалежності». URL: <http://history.chdu.edu.ua/article/view/86032/81647>

29. Білик Я. О. Діяльність народного руху України і «Саюдісу» у процесі державотворення. URL: nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_istor_2019_30%2869%29_1_3

ВОКАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ Р. ШУМАНА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Жанна Цікурєнко

студентка II курсу магістратури факультету мистецтв

Науковий керівник – к. мист., доц. Власенко І. М.

2020 рік є багатим на ювілейні дати. Для викладачів і студентства музично-хореографічного відділення факультету мистецтв значущою є 210-та річниця від дня народження Р. Шумана. Творчість цього композитора може вважатися універсальною. До неї звертаються як зовсім юні музиканти, так і досвідчені майстри, як інструменталісти, так і вокалісти. Музика Р. Шумана є прикладом синтетизму, в якому чільна роль відводиться літературі. Проте у даній роботі було вирішено розглянути творчість геніального композитора в контексті соціальних питань, які турбують наших сучасників.

Одним із таких питань є питання про роль жінки, яке нині широко висвітлюється в працях із гендерної педагогіки і психології (М. Гоголь-Саврій, Т. Дороніна, Л. Смоляр та ін.), феміністичних і антропологічних студіях (Т. Марценюк, С. Павличко та ін.). У добу романтизму, на яку припадає творчість Р. Шумана, жінки все більш активно включалися у громадське життя. Це безпосередньо торкнулося долі митця. Його майбутня дружина – Клара Вік – була успішною концертуючою піаністкою, педагогом і композиторкою. Саме вона стала першою виконавицею творів чоловіка. Поважаючи дружину і визнаючи її музичний талант, Р. Шуман все ж волів підпорядкувати її діяльність своїм запитам [1]. Він вважав, що композиторська творчість подружньої пари має бути настільки стилістично єдиною, щоби слухачі не могли вирізнити конкретного автора.

Розквіт вокальної творчості Р. Шумана припадає на рік одруження (1840). Симптоматичним виглядає створення ним двох циклів: «Любов поета» і «Кохання і життя жінки». Тут виявлено суперечності, які пронизують особистість митця. З одного боку, він визнає постать жінки дорівняною у

значущості митцю («поету»), який в умовах романтизму є вищою творчою сутністю, звертає детальну увагу на повсякденні прояви жіночого життя, але водночас прагне ствердити думку про призначення жінки як берегині родинного вогнища, радій коритися волі чоловіка.

Вокальний цикл «Кохання і життя жінки» створено на вірші німецького поета А. Шаміссо. Вибір літератора ніколи не був для Р. Шумана випадковим, він писав виключно на слова професійних поетів. У віршах А. Шаміссо виявилось розуміння жінки, близьке народній поезії, цінованій романтизмом. Сам поет ставився до родинних цінностей прагматично. Він так казав про власне одруження у листі до товариша: «Я зробив свій вибір розумом і пропустив крізь серце і можу сказати: «Я закохався за планом!»» [2, с. 232].

У «Коханні та житті жінки», йдучи за поетом, Р. Шуман покроково розкриває життя героїні як дівчини, коханої, нареченої, дружини, матері, вдови. Пісні циклу міцно взаємопов'язані, послідовність визначена тематично і емоційно-драматургічно. Тут поетизується звичайне життя представників середнього класу, родинні цінності. Притаманна твору патріархальність у поєднанні з оптимістичним поглядом на світ та безконфліктністю наближує його до жанру ідилії. В музичному відношенні це відображається у пануванні спокійних темпів, мажорних тональностей, відсутності значних контрастів та вираженої кульмінації. Мелодика споріднена з фольклором, але насичена декламаційністю.

Цикл складається з восьми пісень, які психологічно тонко відтворюють світ жіночих переживань. Відповідно до поетичного стилю, драматургія твору нескладна, внутрішніх контрастів немає. Переважають світлі настрої (№ 1 – перша зустріч, № 2 – захоплення коханим, № 3 – пропозиція одруження, № 4 – заручини, № 5 – весілля, № 6 – очікування дитини, № 7 – щастя материнства). Виключенням є останній (восьмий) номер, що несе трагічний зміст. Він розкриває емоційний стан героїні, викликаний смертю чоловіка. Це – єдиний трагічний за змістом, найбільш декламаційно виразний і музично ускладнений номер циклу. Використовується тональність d-moll як заперечення радісного D-dur попередньої пісні. Наголошуючи священність родинних устоїв, композитор

наближує фактуру до високих оперних речитативів (що проявляється у фортепіанному супроводі). Завершується вокальний номер на домінанті, оскільки має продовження у фортепіанній постлюдії. Завдяки ній Р. Шуман робить завершення циклу більш світлим і оптимістичним. Після восьмої пісні фортепіано повертає музику першого номеру, в якому дівчина описувала початок кохання. Таким чином, цикл замикається, підкреслюється коловий рух життя, вічна цінність кохання. Завершується твір у початковій тональності, демонструючи цілісність тонального плану.

Зауважимо, що у А. Шаміссо після восьмого йшов дев'ятий вірш, у якому постаріла жінка зверталася до онуки-нареченої з благословінням, в якому закликала цінувати кохання. Р. Шуман драматургічну роль цього вірша доручив фортепіано, тим самим «зберігши» молодість героїні і надавши загальному звучанню циклу оптимістичного забарвлення. Вважаємо таке рішення продиктованим здебільшого умовами виконання: слухачі асоціювали камерний спів із безпосереднім висловлюванням артистки, миттєве перевтілення з молодості в старість було б ускладненим і недоречним.

Отже, у вокальній творчості Р. Шумана вперше в історії музики детально відтворено образ жінки в його родинній процесуальності. Постать жінки визнається рівноцінною чоловіку, хоча головним призначенням вбачається сімейне життя. Не менш важливим для сучасності є аспект виведення на сцену не оперної диви, а камерної співачки, що сприяло створенню атмосфери довіри і зануреності в гендерні питання.

Література

1. Чернявська М. С. Постать Клари Вік-Шуман в європейському науковому дискурсі. *Аспекти історичного музикознавства*. 2019. Вип. XVII. С. 213–231.
2. The foreign quarterly review. Vol. 36. New York, 1846. 282 p.

ЛІНГВІСТИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Павло Шанін

студент I курсу магістратури факультету іноземних мов

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Щербина С. М.

У сучасних умовах гостро стає питання про формування культури спеціаліста, де поєднуються високий професіоналізм, інтелігентність, соціальна зрілість та творчість. Актуальність культурологічних аспектів всебічної підготовки сучасного спеціаліста визначається об'єктивними вимогами до якісних характеристик особистості та діяльності спеціаліста. У цьому контексті необхідно переосмислити зміст освіти і виховання спеціаліста, розробити та послідовно реалізувати гуманістичну та гуманітарну концепцію викладання.

Одним із засобів рішення проблеми формування гуманітарної культури у кожного випускника ВНЗ є гуманітарна підготовка, яка дає майбутньому спеціалісту знання гуманітарних наук, стимулює розвиток спеціаліста як творчої особистості, формує мотивацію самоосвіти у гуманітарній сфері та потреби у безперервній освіті.

Наукові доробки Ю. Азарова, С. Архангельського, О. Вербицького, П. Кандибовича, В. Лісовського, Є. Якуби, Б. Зепа та ін. створили теоретичну та практичну базу для рішення актуальних проблем підвищення якості підготовки спеціаліста, гуманізації та гуманітаризації освіти.

На попередньому етапі процесу гуманітаризації вищої освіти існувало багато труднощів, які не вдавалось вирішувати якісно. Це стосується і іноземної мови як гуманітарної дисципліни. По-перше, дисципліна «Іноземна мова» не відображала у повній мірі гуманітарної проблематики підготовки сучасного спеціаліста. По-друге, була недосконалою організація заходів з іноземної мови у позанавчальний час. По-третє, викладачі іноземних мов не бачили можливість у повному обсязі використати потенціал дисципліни як форму гуманітарної підготовки.

На сучасному етапі гуманітаризація вищої педагогічної освіти спрямована на те, щоб зупинити процес дегуманізації людини, що особливо актуально в сфері педагогічної освіти.

Гуманітаризація освіти це наповнення і доповнення освітньої програми гуманітарним змістом, що припускає включення в навчальний процес циклу гуманітарних дисциплін. До гуманітарної підготовки відноситься вивчення іноземних мов, що має на увазі не тільки спеціальні знання та навички мовлення, а і розумінні особливостей національної культури, державності, суспільних відносин, норм міжнародного і культурного спілкування.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає можливість виокремити цілі гуманітаризації вищої освіти.

1. Формування у студентів якостей особистості, необхідних для успішної майбутньої трудової діяльності, а також задоволення потреб саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації. На заняттях з іноземної мови ця мета реалізується за допомогою активних методів навчання, таких як: підготовка і захист студентами проектів, презентації, проведення рольових та ділових ігор.

2. Інтегрування особистості в національну і світову культуру, що реалізується шляхом вивчення країнознавчого курсу, у якій включені актуальні матеріали про життя України, Великобританії, Німеччини, США та інших країн, їх політичну і економічну систему, про системи державного устрою, звичаї та традиції. Студенти, засвоюючи мову, знаходять подібність і розбіжність між рідною країною і країною, мова якої вивчається.

3. Забезпечення одержання студентом професії і відповідної кваліфікації. На заняттях з іноземної мови студенти читають автентичні оригінальні тексти зі спеціальності з метою вилучення інформації для використання її у практичних цілях у своїй майбутній професії, розвивають мовну та мовленнєву компетенцію, обговорюють питання, що стосуються їх професії, мають можливість побачити на практиці необхідність знання іноземної мови і можливість її застосування.

4. Сприяння взаєморозумінню і співробітництву між людьми, народами незалежно від расової національної, етичної, релігійної і соціальної

приналежності з урахуванням розмаїтості світоглядних підходів і реалізації права студентів на вільний вибір думок і переконань. На заняттях іноземної мови відбувається формування у студентів толерантності через ознайомлення з іноземною культурою та традиціями шляхом залучення їх до Інтернет-проекту, що передбачає одержання інформації за допомогою питань, що відправляються по E-mail у країну, що їх цікавить та надає можливість виявити розбіжність менталітетів.

Лінгвістична освіта в педагогічному вузі сприяє гуманітаризації професійної освіти і формуванню особистості майбутнього педагога за умови виділення в цьому процесі гуманітарної сутності й інтеграції дисципліни «Іноземна мова» з іншими гуманітарними і спеціальними дисциплінами. Ми переконалися в тім, що «використання в процесі вивчення іноземної мови лінгвокраїнознавчого матеріалу перш за все, сприяє вихованню у студентів любові до мови, країни, мова якої вивчається, інтересу до традицій та культури даного народу»[1, с.57]. Лінгвістична освіта буде відповідати цілям гуманітаризації вищого навчального закладу, якщо підбираються тексти, тематика яких відбиває інтересам студентів, якщо вони містять як гуманітарну, так і професійну інформацію.

Отже, лінгвістична підготовка є одним із пріоритетних форм гуманітарної підготовки у вищому навчальному закладі. Сукупність форм, методів та засобів дисципліни «Іноземна мова» стимулює розуміння студентами значення людських цінностей у сучасному світі, грає важливу роль у процесах гуманізації та гуманітаризації виховання і освіти.

Література

1. Николаева С. Ю., Шерстюк О. М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов. *Іноземні мови*. 2011. № 1. С. 50–58.

РОЗРОБКА ПРОТОТИПУ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИХ КВЕСТІВ У ДОПОВНЕНІЙ РЕАЛЬНОСТІ

Дмитро Шепілев

студент I курсу магістратури фізико-математичного факультету

Науковий керівник – д. пед. н., проф. Семеріков С. О.

Квест (з англ. quest) – мандрівка з метою виконання певної місії або досягнення цілі. У літературних творах квест найчастіше використовується для того, щоб показати зростання його героя – він змінюється сам та змінює інших. В. Я. Пропп вказує, що в усіх таких казкових історіях (або, більш правильно – tales of quests) є загальна структура, що складається із близько 150 кроків [4, с. 134].

Федерація квесту України [2] визначає квест як аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями. Під час гри команди вирішують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, шукають оригінальні рішення і підказки. Після завершення чергового завдання команди переходять до виконання наступного. Перемагає команда, що виконала всі завдання швидше за інших.

Під час профорієнтаційних заходів на території Криворізького державного педагогічного університету організуються пішохідні квести (як у приміщенні, так й на відкритому повітрі). При проходженні квесту його організаторам необхідно контролювати час проходження, виконання завдань, виконувати перевірку присутності команди на відповідному завданні та контролювати коди підтвердження проходження завдання. Учасникам квесту пропонується розв'язати інтелектуальні та пошукові завдання в ігровій формі, пов'язані із майбутньою професією, тому надалі такий тип квестів називатимемо профорієнтаційним.

Профорієнтаційний квест має проходити по наперед заданому маршруту, на якому необхідно фіксувати проходження команд по станціях. Наявність

активних GPS-навігаторів на мобільних пристроях учасників квесту не лише допоможе відслідкувати проходження, а й надає можливість їм зібратись у певній точці маршруту, ознакою якої є прив'язаний до географічних координат об'єкт доповненої реальності.

Прототип коду, що виконує такі дії, поданий у [1]:

```
<script src="https://aframe.io/releases/1.0.4/aframe.min.js"> </script>
<script src="https://unpkg.com/aframe-look-at-component@0.8.0/dist/aframe-look-at-component.min.js"></script>
<script src="https://raw.githack.com/AR-js-org/AR.js/master/aframe/build/aframe-ar-nft.js"></script>
<a-scene vr-mode-ui="enabled: false" embedded
  arjs="sourceType: webcam; debugUIEnabled: false;">
  <a-text
    value="ТЕКСТ ІЗ ПОЗНАЧКОЮ СТАНЦІЇ ТА НАСТУПНОГО ЗАВДАННЯ"
    look-at="[gps-camera]" scale="120 120 120"
    gps-entity-place="latitude: 47.908387; longitude: 33.411848;"> </a-text>
  <a-camera gps-camera rotation-reader> </a-camera>
</a-scene>
```

Наведені у кодї координати відповідають місцю на площі перед головним корпусом університету. На жаль, використання виключно GPS-локації для визначення досягнення командою станції (проміжного етапу квесту, за який нараховуються бали), не завжди можливо – у багатоповерхових будівлях, якими є майже усі корпуси університету, одна й та сама координата буде відповідати станціям на різних поверхах.

Для точного визначення станції доцільним є поєднання декількох типів доповненої реальності – координатної та квадратної маркерної (aframe-ar.js – версія AR.js 3 для даної комбінації) або координатної та NFT-маркерної (aframe-ar-nft.js – версія AR.js 3 для цієї комбінації).

Традиційний квадратний маркер може бути легко встановлений, але сам факт його наявності сигналізує учасникам квесту про те, що на них чекає завдання. Для уникнення можливості фальсифікації результатів шляхом

перенесення маркеру в інше місце й застосовується додаткове визначення координат.

Зробити квести більш трудним, але й більш цікавим надає можливість Ar.js з відслідковувати природні зображення, які можуть бути частиною інтер'єру. Для використання таких зображень в якості NFT-маркерів доцільно скористатись генератором за посиланням <https://carnaux.github.io/NFT-Marker-Creator/> та ознайомитись із рекомендаціями зі створення гарних маркерів [3].

NFT Marker Creator має вимірювач впевненості (confidence), мета якого – показати, чи буде маркер гарним чи поганим: чим більшу кількість зірок він показує, тим краще буде розпізнаватись маркер. За гарного освітлення та камери впевнено розпізнаються й зображення, для яких рівень впевненості дає одну зірку, проте краще добирати зображення, що даватимуть 4 або 5 зірок. Таке зображення повинно бути візуально складним та мати високу роздільну здатність (на відміну від квадратних маркерів, тут деталі мають значення). Візуально складне зображення надає програмному забезпеченню багато можливостей для відстеження унікальних частин зображення, що легко розпізнаються. Від фізичного розміру маркера також залежить якість його розпізнавання – до малих за розміром зображень мобільний пристрій необхідно наблизити, у той час як від великих навпаки – тримати подалі. Якість розпізнавання також залежить від освітленості екрану мобільного пристрою; крім того, камери з низькою роздільною здатністю зазвичай працюють краще, коли вони знаходяться близько до маркерів. При використанні друкованих маркерів вони мають бути розміщені або на непрозорому папері, або на стенді. Останні є природним джерелом маркерів, адже усі факультети університету мають власні стенди.

У ході дослідження був створений прототип програмного забезпечення фрагменту квесту, пов'язаним із стендом фізико-математичного факультету Криворізького державного педагогічного університету. Після опрацювання зображення на стендів генератор створює 3 файли маркеру (з розширеннями .fset, .fset3 та .iset) – всі вони є необхідними для розпізнавання. Останній файл містить оригінальне зображення, перетворено на відтінки сірого. Після

розпізнавання фотографічного NFT-маркери з'являються відомості про осіб, зображених на фотографії (рис. 1) як об'єкт доповненої реальності (площина з текстурою), що активується натисканням на ньому – у новому вікні браузера відкривається посилання на сторінку кафедри інформатики та прикладної математики.

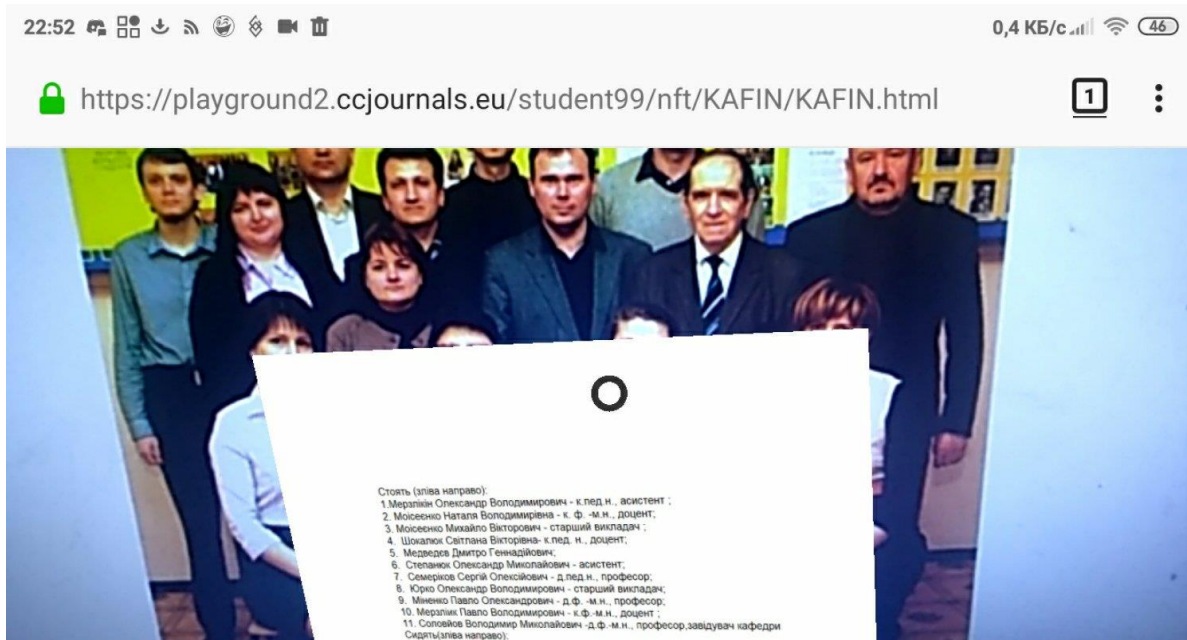

Рис. 1. Робота програмного забезпечення на мобільному інтернет-пристрої

Література

1. AR-js-org/AR.js : Image tracking, Location Based AR, Marker tracking. All on the Web. 2020. URL: <https://github.com/AR-js-org/AR.js>.
2. AutoQuest ® Group. Что такое KBECT? 2017. URL: https://web.archive.org/web/20081013022413/http://www.kbect.net.ua/gamma_igr/chto_takoe_kvest.
3. Creating good markers Carnaux/NFT-Marker-Creator Wiki. 2020. URL: <https://github.com/Carnaux/NFT-Marker-Creator/wiki/Creating-good-markers>.
4. Propp V. Morphology of the Folktale. 2nd ed. Austin : University of Texas Press, 1968.